

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»

ISSN 2520-2057

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»

№ 16 (38) / 2017
2 том

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА»**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»**

*Свидетельство
о государственной регистрации
печатного средства массовой информации
КВ № 22444-12344ПР*

Сборник научных трудов

№ 16 (38)

2 том

Київ 2017

Полное библиографическое описание всех статей Международного научного журнала «Интернаука» представлено в: **Index Copernicus International (ICI); НЭБ elibrary.ru; Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Turkish Education Index; Научная периодика Украины.**

Журнал зарегистрирован в международных каталогах научных изданий и наукометрических базах данных: **Index Copernicus International (ICI); Ulrichsw eb Global Serials Directory; Google Scholar; НЭБ elibrary.ru; Open Academic Journals Index; Research-Bib; Scientific Indexing Services; Turkish Education Index; Polish Scholarly Bibliography; Electronic Journals Library; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; CiteFactor; Open J-Gate; Cosmos Impact Factor; Scholar Steer; Eurasian Scientific Journal Index; Academic keys; Российский импакт-фактор; Научная периодика Украины; JOURNAL FACTOR; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); The Journals Impact Factor (JIF); CrossRef.**

В журнале опубликованы научные статьи по актуальным проблемам современной науки.

Материалы публикуются на языке оригинала в авторской редакции.

Редакция не всегда разделяет мнения и взгляды авторов. Ответственность за достоверность фактов, имен, географических названий, цитат, цифр и других сведений несут авторы публикаций.

При использовании научных идей и материалов этого сборника, ссылки на авторов и издания являются обязательными.

Редакция:

Главный редактор: **Коваленко Дмитрий Иванович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Заместитель главного редактора: **Золковер Андрей Александрович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Секретарь: **Колодич Юлия Игоревна**

Редакционная коллегия:

Глава редакционной коллегии: **Каминская Татьяна Григорьевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Заместитель главы редакционной коллегии: **Курило Владимир Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Заместитель главы редакционной коллегии: **Тарасенко Ирина Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Раздел «Экономические науки»:

Член редакционной коллегии: **Баланюк Иван Федорович** — доктор экономических наук, профессор (Ивано-Франковск, Украина)

Член редакционной коллегии: **Бардаш Сергей Владимирович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Бондарь Николай Иванович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Вдовенко Наталия Михайловна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гоблик Владимир Васильевич** — доктор экономических наук, кандидат философских наук, доцент, Заслуженный экономист Украины (Мукачево, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гринько Алла Павловна** — доктор экономических наук, профессор (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Гуцаленко Любовь Васильевна** — доктор экономических наук, профессор (Винница, Украина)

Член редакционной коллегии: **Дерий Василий Антонович** — доктор экономических наук, профессор (Тернополь, Украина)

Член редакционной коллегии: **Денисенко Николай Павлович** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Международной академии инвестиций и экономики строительства, академик Академии строительства Украины и Украинской технологической академии (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Дмитренко Ирина Николаевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Драган Елена Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Ефименко Надежда Анатольевна** — доктор экономических наук, профессор (Черкассы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Заруцкая Елена Павловна** — доктор экономических наук, профессор (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Захарин Сергей Владимирович** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Зелиско Инна Михайловна** — доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Зось-Киор Николай Валерьевич** — доктор экономических наук, профессор (Полтава, Украина)

Член редакционной коллегии: **Ильчук Павел Григорьевич** — доктор экономических наук, доцент (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Клочан Вячеслав Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Николаев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Копилюк Оксана Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Кравченко Ольга Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Курило Людмила Изодоровна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Кухленко Олег Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Лойко Валерия Викторовна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Лоханова Наталья Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Малик Николай Иосифович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мигус Ирина Петровна** — доктор экономических наук, профессор (Черкассы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мухсинова Лейла Хасановна** — доктор экономических наук, доцент (Оренбург, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Ниценко Виталий Сергеевич** — доктор экономических наук, доцент (Одесса, Украина)

Член редакционной коллегии: **Олейник Александр Васильевич** — доктор экономических наук, профессор (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Осмятченко Владимир Александрович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Охрименко Игорь Витальевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Паска Игорь Николаевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Разумова Екатерина Николаевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Рамский Андрей Юрьевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Селиверстова Людмила Сергеевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Скрипник Маргарита Ивановна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Смолин Игорь Валентинович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сунцова Алеся Александровна** — доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Танклевская Наталья Станиславовна** — доктор экономических наук, профессор (Херсон, Украина)

Член редакционной коллегии: **Токарь Владимир Владимирович** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Тульчинская Светлана Александровна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Хахонова Наталья Николаевна** — доктор экономических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Чижевская Людмила Витальевна** — доктор экономических наук, профессор (Житомир, Украина)

Член редакционной коллегии: **Чубукова Ольга Юрьевна** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Шевчук Ярослав Васильевич** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, доцент (Нововолыньск, Волынская обл., Украина)

Член редакционной коллегии: **Шинкарук Лидия Васильевна** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Национальной академии наук Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Шпак Валентин Аркадьевич** — доктор экономических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Беялов Талят Энверович** — кандидат экономических наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Скрыньковский Руслан Николаевич** — кандидат экономических наук, член-корреспондент Украинской академии наук (Львов, Украина)

Член редакционной коллегии: **Peter Bielik** — Dr. hab. (Словацкая Республика)
Член редакционной коллегии: **Eva Fichtnerová** — University of South Bohemia in České Budějovice (Чешская Республика)
Член редакционной коллегии: **József Káposzta** — Dr. hab. (Венгрия)
Член редакционной коллегии: **Henrietta Nagy** — Dr. hab. (Венгрия)
Член редакционной коллегии: **Anna Törő-Dunay** — Dr. hab. (Венгрия)
Член редакционной коллегии: **Mirosław Wasilewski** — Dr. hab., Associate professor WULS-SGGW (Польша)
Член редакционной коллегии: **Natalia Wasilewska** — Doctor of Economic Sciences, professor UJK (Польша)
Член редакционной коллегии: **Эмине Лейла Кыят** — доктор экономических наук, доцент (Турция)

Раздел «Юридические науки»:

Член редакционной коллегии: **Аристова Ирина Васильевна** — доктор юридических наук, профессор (Сумы, Украина)
Член редакционной коллегии: **Бондаренко Игорь Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Братислава, Словацкая Республика)
Член редакционной коллегии: **Галунько Валентин Васильевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Гиренко Инна Владимировна** — доктор юридических наук, доцент (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Глушков Валерий Александрович** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Головко Александр Николаевич** — доктор юридических наук, профессор, заслуженный юрист Украины (Харьков, Украина)
Член редакционной коллегии: **Грохольский Владимир Людвигович** — доктор юридических наук, профессор (Одесса, Украина)
Член редакционной коллегии: **Иманлы Магомед Наги** — доктор юридических наук, профессор (Азербайджан)
Член редакционной коллегии: **Калужный Ростислав Андреевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Клемпарский Николай Николаевич** — доктор юридических наук, профессор (Кривой Рог, Украина)
Член редакционной коллегии: **Лоредана Джани Агуире** — доктор права, профессор (Итальянская Республика)
Член редакционной коллегии: **Лоренцмайер Штефан** — доктор юридических наук, профессор (Аугсбург, Федеративная Республика Германия)
Член редакционной коллегии: **Макарова Тамара Ивановна** — доктор юридических наук, профессор (Минск, Республика Беларусь)
Член редакционной коллегии: **Мельничук Ольга Федоровна** — доктор юридических наук, доцент (Винница, Украина)
Член редакционной коллегии: **Овчарук Сергей Станиславович** — доктор юридических наук (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Омельчук Василий Андреевич** — доктор юридических наук, профессор (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Остапенко Алексей Иванович** — доктор юридических наук, профессор (Львов, Украина)
Член редакционной коллегии: **Пивовар Юрий Игоревич** — доктор философии в сфере права, доцент (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Позняков Спартак Петрович** — доктор юридических наук, доцент (Ирпень, Украина)
Член редакционной коллегии: **Светличный Александр Петрович** — доктор юридических наук, доцент (Киев, Украина)
Член редакционной коллегии: **Сидор Виктор Дмитриевич** — доктор юридических наук, профессор (Черновцы, Украина)
Член редакционной коллегии: **Таранова Татьяна Сергеевна** — доктор юридических наук, профессор (Минск, Республика Беларусь)
Член редакционной коллегии: **Мушенок Виктор Васильевич** — кандидат юридических наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Олейник Анатолий Ефимович** — кандидат юридических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Фунта Растислав** — кандидат юридических наук, доцент (Сладкови-
чово, Словацкая Республика)

Член редакционной коллегии: **Химич Ольга Николаевна** — кандидат юридических наук (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Легенький Николай Иванович** — кандидат педагогических наук, до-
цент (Киев, Украина)

Раздел «Технические науки»:

Член редакционной коллегии: **Беликов Анатолий Серафимович** — доктор технических наук, про-
фессор (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Луценко Игорь Анатольевич** — доктор технических наук, профессор
(Кременчуг, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мельник Виктория Николаевна** — доктор технических наук, профес-
сор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Наумов Владимир Аркадьевич** — доктор технических наук, профес-
сор (Калининград, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Румянцев Анатолий Александрович** — доктор технических наук, про-
фессор (Краматорск, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сергейчук Олег Васильевич** — доктор технических наук, профессор
(Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Чабан Виталий Васильевич** — доктор технических наук, профессор
(Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Аль-Абабнех Хасан Али Касем** — кандидат технических наук (Ам-
ман, Иордания)

Член редакционной коллегии: **Артюхов Артем Евгеньевич** — кандидат технических наук, доцент
(Сумы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Баширбейли Адалат Исмаил** — кандидат технических наук, главный
научный специалист (Баку, Республика Азербайджан)

Член редакционной коллегии: **Коньков Георгий Игоревич** — кандидат технических наук, профессор
(Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Саньков Петр Николаевич** — кандидат технических наук, доцент
(Днепр, Украина)

Раздел «Политические науки»:

Член редакционной коллегии: **Пахрутдинов Шукридин Илесович** — доктор политических наук,
профессор (Республика Узбекистан)

Член редакционной коллегии: **Шамраева Валентина Михайловна** — доктор политических наук, до-
цент (Харьков, Украина)

Раздел «Государственное управление»:

Член редакционной коллегии: **Дегтярь Андрей Олегович** — доктор наук по государственному управ-
лению, профессор, Заслуженный деятель науки и техники Украины (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Дегтярь Олег Андреевич** — доктор наук по государственному управле-
нию, доцент (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Колтун Виктория Семеновна** — доктор наук по государственному
управлению, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мироненко Марк Юрьевич** — доктор наук по государственному управ-
лению, профессор (Винница, Украина)

Член редакционной коллегии: **Степанов Виктор Юрьевич** — доктор наук по государственному управ-
лению, профессор (Харьков, Украина)

Раздел «Психологические науки»:

Член редакционной коллегии: **Филева-Русева Красимира Георгиева** — кандидат психологических
наук, доцент (Пловдив, Республика Болгария)

Член редакционной коллегии: **Цахаева Анжелика Амировна** — доктор психологических наук, про-
фессор (Махачкала, Республика Дагестан, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Щербан Татьяна Дмитриевна** — доктор психологических наук, профессор, Заслуженный работник образования Украины, ректор Мукачевского государственного университета (Мукачево, Украина)

Раздел «Физико-математические науки»:

Член редакционной коллегии: **Задерей Петр Васильевич** — доктор физико-математических наук, профессор (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Ковальчук Александр Васильевич** — доктор физико-математических наук, старший научный сотрудник (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Вицентий Александр Владимирович** — кандидат математических наук, доцент (Апатиты, Мурманская обл., Российская Федерация)

Раздел «Философские науки»:

Член редакционной коллегии: **Байчоров Александр Мухтарович** — доктор философских наук, профессор (Минск, Республика Беларусь)

Член редакционной коллегии: **Ильина Антонина Анатольевна** — доктор философских наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сутужко Валерий Валериевич** — доктор философских наук, доцент (Саратов, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Фархитдинова Ольга Михайловна** — кандидат философских наук (Украина)

Раздел «Медицинские науки»:

Член редакционной коллегии: **Стеблюк Всеволод Владимирович** — доктор медицинских наук, профессор криминалистики и судебной медицины, Народный Герой Украины, Заслуженный врач Украины (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Свиридов Николай Васильевич** — доктор медицинских наук, главный научный сотрудник отдела эндокринологической хирургии, руководитель Центра диабетической стопы (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Щуров Владимир Алексеевич** — доктор медицинских наук, профессор, главный научный сотрудник лаборатории коррекции деформаций и удлинения конечностей (Курган, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Куприянова Лариса Сергеевна** — кандидат медицинских наук, доцент криминалистики и судебной экспертологии (Харьков, Украина)

Раздел «Химические науки»:

Член редакционной коллегии: **Иоелович Михаил Яковлевич** — доктор химических наук, профессор (Реховот, Израиль)

Член редакционной коллегии: **Баула Ольга Петровна** — кандидат химических наук, доцент (Киев, Украина)

Раздел «Исторические науки»:

Член редакционной коллегии: **Билан Сергей Алексеевич** — доктор исторических наук, доцент (Киев, Украина)

Член редакционной коллегии: **Добржанский Александр Владимирович** — доктор исторических наук, профессор (Черновцы, Украина)

Член редакционной коллегии: **Сопов Александр Валентинович** — доктор исторических наук, профессор (Майкоп, Республика Адыгея, Российская Федерация)

Раздел «Географические науки»:

Член редакционной коллегии: **Набиев Алпаша Алибек** — доктор наук по геоинформатике, старший преподаватель (Баку, Азербайджанская Республика)

Член редакционной коллегии: **Свинухов Владимир Геннадьевич** — доктор географических наук, профессор (Москва, Российская Федерация)

Раздел «Биологические науки»:

Член редакционной коллегии: **Сенотрусова Светлана Валентиновна** — доктор биологических наук, доцент (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Федоненко Елена Викторовна** — доктор биологических наук, профессор (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Маренков Олег Николаевич** — кандидат биологических наук, доцент (Днепр, Украина)

Раздел «Ветеринарные науки»:

Член редакционной коллегии: **Ватников Юрий Анатольевич** — доктор ветеринарных наук, профессор, Директор департамента ветеринарной медицины аграрно-технологического института ФГАОУ ВО «Российский университет дружбы народов» (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Концевая Светлана Юрьевна** — доктор ветеринарных наук, профессор, проректор по инновационному развитию ФГБОУ ДПО «Российская академия кадрового обеспечения АПК» МСХ РФ (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Уша Борис Вениаминович** — Академик РАН, доктор ветеринарных наук, профессор, директор Института ветеринарно-санитарной экспертизы, биологической и пищевой безопасности Московского государственного университета пищевых производств (Москва, Российская Федерация)

Раздел «Педагогические науки»:

Член редакционной коллегии: **Кузава Ирина Борисовна** — доктор педагогических наук, доцент (Луцк, Украина)

Член редакционной коллегии: **Мулик Катерина Витальевна** — доктор педагогических наук, доцент (Харьков, Украина)

Член редакционной коллегии: **Рыбалко Лина Николаевна** — доктор педагогических наук, профессор (Полтава, Украина)

Раздел «Сельскохозяйственные науки»:

Член редакционной коллегии: **Вавилова Елена Васильевна** — кандидат сельскохозяйственных наук, доцент (Москва, Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Шарамок Татьяна Сергеевна** — кандидат сельскохозяйственных наук, доцент (Днепр, Украина)

Член редакционной коллегии: **Katalin Posta** — Prof. Dr. (Венгрия)

Раздел «Физическое воспитание и спорт»:

Член редакционной коллегии: **Мулик Вячеслав Владимирович** — доктор наук по физическому воспитанию и спорту, профессор (Харьков, Украина)

Раздел «Искусствоведение»:

Член редакционной коллегии: **Симак Анна Ивановна** — кандидат искусствоведческих наук, доцент (Кишинев, Республика Молдова)

ЗМІСТ
CONTENTS
СОДЕРЖАНИЕ

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

Афанасієв Роман Володимирович, Волошин Максим Миколайович ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ПРЕДСТАВНИЦТВА ПРОКУРОРОМ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯНИНА АБО ДЕРЖАВИ В СУДІ ПІСЛЯ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА	11
Бакало Валерія Олегівна ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ — СУЧАСНА ПРОБЛЕМА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	16
Бейрами Микаил КОНСТИТУЦИОННЫЕ ПРАВА И СВОБОДЫ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ И ИСЛАМСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ ИРАН: ОСНОВНЫЕ И ОБЩИЕ ПРИНЦИПЫ	20
Бугаєнко Світлана Сергіївна ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН: ПРОПОЗИЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	25
Висоцька Христина Олегівна ДЕРЖАВА ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА	29
Губарь Євгенія Андріївна ЗАКРІПЛЕННЯ ТА МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ	33
Деркач Дмитро Миколайович ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОЇ ІНТЕРВЕНЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ	37
Загребельна Ірина Анатоліївна ЕКСТРАДИЦІЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ ТА ПРАКТИКА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ	42
Курило Орина Сергіївна ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОСМІЧНОГО ПРОСТОРУ	45
Мандзюк Маргарита Михайлівна АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ БІЖЕНЦІВ В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ	48
Мирали Джамейи МЕСТО ХИЩЕНИЯ ПУТЕМ РАСТРАТЫ ИЛИ ПРИСВОЕНИЯ ЧУЖОГО ИМУЩЕСТВА СРЕДИ ДРУГИХ ФОРМ ХИЩЕНИЯ	52

Миронець Оксана Миколаївна, Ярошенко Таїсія Сергіївна, Яценко Альона Володимирівна ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ОДНОСТАТЕВИХ ШЛЮБІВ В УКРАЇНІ	56
Мурашко Валерія Олегівна ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТУ ТА МІСЦЯ СЕРЕД ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ.....	60
Ольховик Іванна Іванівна ЕВТАНАЗІЯ: РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА СМЕРТЬ ЧИ ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ.....	64
Пулик Василь Михайлович МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ	67
Раїмов Руслан Ікрамович ПОНЯТТЯ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ	70
Степлюк Катерина Вячеславівна РОЛЬ ТА МІСЦЕ ІНСТИТУТУ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ВИЗНАННЯ ДЕРЖАВ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ	75
Фараджпур Али ПОНЯТИЕ, ОСОБЕННОСТИ, ОБЪЕКТ И ОБЪЕКТИВНАЯ СТОРОНА ПРЕСТУПЛЕНИЯ МОШЕННИЧЕСТВА	79
Чижденко Олександр Олександрович МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА	83
Шокало Олександр Сергійович ПЕРСПЕКТИВИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ КАТАЛОНІЇ	87
Ярошук Анна Василівна ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ	91

УДК 346.9

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

Афанасієв Роман Володимирович

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та фінансового права
Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету

Афанасиев Роман Владимирович

кандидат юридических наук,
доцент кафедры гражданско-правовых дисциплин и финансового права
Учебно-научный институт права
Сумского государственного университета

Afanasyev Roman

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor of the
Department of Civil and Financial Law
Educational and Scientific Institute of Law of the
Sumy State University

Волошин Максим Миколайович

Студент 6 курсу Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

Волошин Максим Николаевич

Студент 6 курса Учебно-научного института права
Сумского государственного университета

Voloshin Maxim

Student of the 6th year of the
Educational and Scientific Institute of Law of the
Sumy State University

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ПРЕДСТАВНИЦТВА ПРОКУРОРОМ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯНИНА АБО ДЕРЖАВИ В СУДІ ПІСЛЯ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

ПРАВОВЫЕ ОСНОВАНИЯ ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА ПРОКУРОРОМ ИНТЕРЕСОВ ГРАЖДАНИНА ИЛИ ГОСУДАРСТВА В СУДЕ ПОСЛЕ ВНЕСЕНИЯ ИЗМЕНЕНИЙ В ДЕЙСТВУЮЩЕЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО

LEGAL GROUNDS FOR THE REPRESENTATION OF THE CITIZEN OR STATE'S INTERESTS BY THE PROSECUTOR IN COURT AFTER MAKING CHANGES TO THE CURRENT LEGISLATION

Анотація. Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних процесуально-правових проблем господарського права щодо питання правової підстави представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді. Оскільки чинне законодавство нещодавно зазнало значних змін треба розглянути зовсім новий підхід до допуску прокурора до участі у справі, а саме: через необхідність обґрунтування останнім наявності підстав для представництва саме ним інтересів громадянина чи держави у суді, а не позивачем самостійно.

Ключові слова: участь прокурора у господарському процесі, правові підстави участі прокурора у господарському процесі, нововведення у відповідному законодавстві.

Аннотация. Статья посвящена освещению одной из актуальных процессуально-правовых проблем хозяйственного права по вопросу правового основания представительства прокурором интересов гражданина или государства в суде.

Поскольку действующее законодательство недавно претерпело значительные изменения надо рассмотреть совершенно новый подход к допуску прокурора к участию в деле, а именно: из-за необходимости обоснования последним наличия оснований для представительства именно им интересов гражданина или государства в суде, а не истцом самостоятельно.

Ключевые слова: участие прокурора в хозяйственном процессе, правовые основания участия прокурора в хозяйственном процессе, нововведения в соответствующем законодательстве.

Summary. The article is devoted to the coverage of one of the actual procedural and legal issues of economic law regarding the legal basis for the representation of the interests of a citizen or state in the court by the prosecutor. As the current legislation has recently undergone significant changes, a completely new approach should be considered to allow the public prosecutor to participate in the case, namely: due to the need to justify the latter availability of grounds for representing the interests of a citizen or a court in court, and not on the plaintiff alone.

Key words: participation of the prosecutor in the economic process, legal grounds for the participation of the prosecutor in the economic process, innovations in the relevant legislation.

Постановка проблеми. У нашій роботі ми розглянемо правові підстави представництва прокурором інтересів громадян або держави в суді спираючись на діючі зміни у законодавстві. Але перш ніж визначити правову природу представництва прокурора поза межами кримінального судочинства, насамперед треба виходити із сутності інституту прокуратури як органу, який здійснює функцію охорони закону, державно-правових відносин.

На сьогоднішній день процесуальна конструкція як «право прокурора на представництво інтересів громадянина або держави в суді» зазнала значних змін у зв'язку з набранням чинності в новій редакції Закону України «Про прокуратуру». Тобто, у чинному законодавстві представлено новий підхід до допуску прокурора до участі у справі, а саме: через необхідність обґрунтування останнім наявності підстав для представництва саме ним інтересів громадянина чи держави у суді, а не позивачем самостійно. Прокурор стає учасником цивільного, адміністративного, господарського процесу, вступаючи у відповідні відносини, таким чином він підпорядковується правилам, які регулюють процесуальну діяльність, але цей факт є внутрішнім стосовно того, що прокурор перш за все — представник державного органу, який виконує правозахисну функцію [5, с. 529].

Визначаючи правову природу представництва прокурора поза межами кримінального судочинства, необхідно виходити із сутності інституту прокуратури як органу, який здійснює функцію охорони закону, державно-правових відносин. Вступаючи у цивільний, адміністративний, господарський процес, прокурор стає його учасником і підпорядковується тим правилам, які регулюють процесуальну діяльність суб'єктів цього процесуального права, але цей факт є внутрішнім стосовно того, що прокурор перш за все — представник державного органу, який виконує правозахисну функцію.

Відповідно до Конституції України (статті 121–123) прокуратура є організаційно самостійним державно-правовим інститутом влади, який не нале-

жить до жодної з її гілок (ст. 6). Представляючи в суді інтереси громадянина або держави, прокурор реалізує винятково конституційні положення, закріплені в статтях 3, 13 Основного Закону, відповідно до яких держава зобов'язана забезпечувати захист прав і свобод громадян, а також усіх суб'єктів права власності та господарювання.

Однак не можна ототожнювати статус прокурора зі статусом представника у процесі. Відносини між представником і довірцем засновані на договорі доручення або законі. Представник для виконання своїх обов'язків наділяється відповідними повноваженнями і не може виходити за межі цих повноважень, якщо не одержить на це спеціального дозволу. Зовсім інше процесуальне становище займає прокурор. Завданням прокурора при розгляді справ у суді є дотримання прав і законних інтересів держави, винесення судом законних і обґрунтованих рішень. Виконуючи свої функції прокурор керується відповідним процесуальним та іншим законодавством.

Усі види представництва в суді, які закріплені поточним процесуальним законодавством, передбачають в обов'язковому порядку правові відносини між представником і особою, яку він представляє. Прокурор же діє від імені державного органу — прокуратури, на яку законодавством покладені представницькі функції. Для підтвердження своїх повноважень у господарському судочинстві прокуророві не потрібно надавати судові ніяких документів (довіреностей), оскільки він виконує обов'язки, що надані йому законом. Його діяльність може бути віднесена до представництва, яке є самостійним інститутом процесуального права, бо саме Основний Закон є правовою підставою участі прокурора в процесі [7, с.211].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На всіх етапах розвитку нашої держави питання про правові підстави представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді після внесення змін до чинного законодавства постійно привертає увагу вчених-правознавців. Серед них слід відзначити: Г. Тимченка, М. Мичко, М. Руденка, В. Румянцевой,

О. Хавіної. У цілому проблема участі у господарському судочинстві є досі маловивченою і потребує подальшого наукового дослідження.

Метою статті є дослідження змін у чинному законодавстві стосовно правових підстав представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 3 ст. 23 ЗУ «Про прокуратуру» прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

Під час реалізації представницьких повноважень прокурор згідно з ч. 6 ст. 23 Закону має право:

1) звертатися до суду з позовом (заявою, поданням);

2) вступати у справу, порушену за позовом (заявою, поданням) іншої особи, на будь-якому етапі судового провадження;

3) ініціювати перегляд судових рішень, у тому числі у справі, порушеній за позовом (заявою, поданням) іншої особи;

4) брати участь у розгляді справи;

5) подавати цивільний позов під час кримінального провадження у випадках та порядку, визначених кримінальним процесуальним законом;

6) брати участь у виконавчому провадженні при виконанні рішень у справі, в якій прокурором здійснювалося представництво інтересів громадянина або держави в суді;

7) з дозволу суду ознайомлюватися з матеріалами справи в суді та матеріалами виконавчого провадження, робити виписки з них, отримувати безоплатно копії документів, що містяться у матеріалах справи чи виконавчого провадження [1].

Процесуальні форми участі прокурора в цивільному процесі — це закріплена в процесуальному законі можливість впливу його діяльності на розвиток цивільного судочинства — на порушення цивільної справи в суді чи вступ в уже розпочатий іншими особами судовий процес у справі [8].

У галузевому наказі № 6гн визначено здійснення представницької діяльності шляхом:

- підготовки і пред'явлення позовів (заяв, подань);
- вступу у справи, порушені за позовами (заявами, поданнями) інших осіб на будь-якій стадії їх розгляду;
- ініціювання перегляду судових рішень, у тому числі у справах, порушених за позовом (заявою, поданням) іншої особи;
- участі у розгляді справ;
- захисту прав громадянина або інтересів держави при виконанні рішень судів [2].

Отже, участь прокурора в розгляді справ є однією з основних процесуальних форм реалізації функції представництва прокурором законних інтересів держави. Потрібно зазначити, що згідно з пп. 11.2–11.4. наказу № 6гн участь у розгляді цивільних та адміністративних справ у місцевих загальних судах забезпечувати прокурорам місцевого рівня за місцем розташування суду. Підрозділам представництва, іншим підрозділам прокуратур обласного рівня відповідно до компетенції забезпечувати участь у розгляді справ за їх позовами у судах першої та апеляційної інстанції, а також за позовами підпорядкованих прокурорів у місцевих господарських та окружних адміністративних судах за їх місцезнаходженням та у найбільш актуальних та резонансних справах [2].

Організацію участі прокурорів у розгляді справ у касаційній інстанції у Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищому господарському суді України, Вищому адміністративному суді України, а також у Верховному Суді України покласти на управління представництва інтересів громадян та держави в суді та інші структурні підрозділи Генеральної прокуратури України відповідно до їх компетенції. Не менш важливим питанням є норми ст. 23 Закону, які визначають, що прокурор здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді виключно після підтвердження судом підстав для представництва. На нашу думку, підтвердженням підстав представництва є прийняття позову та відкриття провадження судом. Норми процесуальних кодексів визначають умови та форми реалізації представницьких функцій щодо захисту законних інтересів держави в суді. У ч. 7 ст. 24 Закону вказано, що повноваження прокурорів, передбачені цією статтею, здійснюються виключно на підставах та в межах, передбачених процесуальним законодавством [1].

На думку Курило М. П., однією з найважливіших стадій судового процесу в судах першої інстанції є попередній розгляд справ. При цьому ця стадія судового процесу є основною, оскільки в межах процесуальної форми попередніх судових засідань уперше визначається позиція сторін, вирішується питання судових доказів, клопотань та призначається справа до безпосереднього її розгляду (ст. 130 ЦПК, ст. 65 ГПК, ст. 111 КАС України). Безперечно, на попередній розгляд справи суд витрачає певний процесуальний час. Проте законодавець сьогодні не передбачає попередній розгляд справ як обов'язкову стадію судового процесу для його оптимізації. Усі питання щодо проведення чи не проведення попереднього розгляду справ вирішує суддя. Практика свідчить, що судді здебільшого взагалі не проводять попередній розгляд справ. Як бачимо, законодавець передбачив цю стадію як добровільну з точки зору суду, але така ситуація призвела до витіснення попереднього розгляду справ із судового процесу [3].

Як зазначає Смітюх А. В., то на відміну від цивільно-процесуального та публічно-правового, у господарсько-процесуальному законодавстві немає положень про підготовче засідання, стадію підготовки справи до розгляду. Отже, після стадії порушення провадження у справі безпосередньо слідує стадія судового розгляду, а дії судді з підготовки справи до розгляду (ст. 65 ГПК України) розглядаються як складова стадії порушення провадження у справі. Зрозуміло, що розгляд господарської справи по суті розпочинається з певного моменту першого судового засідання у справі, втім, ані законодавець, ані доктрина не приділили цьому питанню жодної уваги [6].

За заявою прокурора суд може вжити заходи для забезпечення поданого ним позову (ст.ст. 151–154 ЦПК України; ст.ст. 66–68 ГПК України; ст.ст. 117, 118 КАС України), а також вирішити питання забезпечення доказів (ст. 151 ЦПК України; ст.ст. 73–75 КАС України). У господарському судочинстві прокурору потрібно вжити запобіжних заходів перед або під час подання позовної заяви (Розділ V-1 ГПК України). Під час розгляду справи прокурор зобов'язаний виявляти повагу до суду, виконувати процесуальні норми, що регламентують порядок судового розгляду справ, виконувати розпорядження головуючого. Втручання прокурора у будь-якій формі у діяльність суду при здійсненні ним правосуддя є неприпустимим. Прокурору відповідно до Закону надано право вступати в процес на будь-якій його стадії. Це означає розгляд в суді першої інстанції, розгляд справи апеляційним та касаційним судом, подання заяви про перегляд справи за винятковими чи нововиявленими обставинами [4, с. 100].

Висновки. На нашу думку, необхідно зазначити, що новий закон «Про Прокуратуру» прийнято з метою наближення до міжнародних стандартів, при його застосуванні на практиці слід брати до уваги, що як правило Європейський суд з прав людини уникає абстрактного підходу до розгляду питання про участь прокурора в судовому провадженні та вирішує, наскільки участь прокурора в розгляді справи відповідає принципу рівності сторін, вивчаючи кожний випадок окремо.

Все ж таки спираючись на практику судів усіх інстанцій, підхід до зазначеного питання до останнього часу залишався однозначним. Знаходились навіть серед суддів касаційних інстанцій прихильники старого підходу щодо допуску прокурора до справи, коли підтвердження його повноважень не вимагається і за самим прокурором залишається право вирішувати питання достатності підстав для представництва громадянина чи держави у суді. Так чи інакше остаточну крапку у цьому питанні може поставити Верховний Суд України, але на сьогодні жодна з вищезазначених справ Верховним Судом не переглядалася.

Але в будь-якому випадку сама сутність представницької діяльності прокуратури залишається незмінною. З'ясування представницької діяльності вимагає виділення головного, істотного в цій діяльності, того, що складає її суть, сенс, зміст тощо. Найбільш чітко та у повній мірі сутність представництва проявляється в його завданні, підставах та у формах діяльності, повноваженнях прокурорів і їх специфіки, характері правовідносин, що виникають у процесі діяльності.

Література

1. Закон України «Про прокуратуру» / Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 2–3, ст. 12.
2. Про організацію роботи органів прокуратури щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді та їх захисту при виконанні судових рішень: Наказ Генерального прокурора України від 28 травня 2015 року № 6гн URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GP15004.html
3. Курило М. П. Цивільне процесуальне право України та уніфікація на його основі інших процесуальних галузей права: теорія і практика: моногр. / М. П. Курило. — Суми: Сумський національний аграрний університет, 2014. — С. 203.
4. Представництво прокурором у суді законних інтересів держави: наук. -практ. посіб. / О. П. Натрус, Ю. А. Турлова, О. А. Казак та ін. — К.: Національна академія прокуратури України, 2016. — 262 с.
5. Протасов С. Право прокурора на представництво в суді / С. Протасов // Юридична газета. — 2016. — № 31–32. — С. 529–530.
6. Смітюх А. В. Щодо моменту початку розгляду господарської справи по суті / А. В. Смітюх [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5424/1/272-275.pdf>
7. Тимченко Г. П. Проблеми форм захисту цивільних прав та інтересів, що охороняються законом / Тимченко Г. П. // Вісник господарського судочинства. — 2002. — № 1. — С. 211–214.
8. Штефан М. Й. Цивільний процес / М. Й. Штефан. — 2-ге вид., переробл. та допов. — К.: Ін Юре, 2001. — С. 115.

References

1. The Law of Ukraine «On the Prosecutor» / Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2015, No. 2–3, p.12.
2. On the organization of the work of the prosecutor's office in relation to the representation of the interests of the citizen or the state in the court and their protection in the execution of court decisions: Order of the Prosecutor General of Ukraine dated May 28, 2015 № 6gn URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GP15004.html
3. Kuril MP Civil procedural law of Ukraine and unification on its basis of other procedural branches of law: theory and practice: monogr. / M. P. Smoked — Sumy: Sumy National Agrarian University, 2014. — P. 203.
4. Representation by the prosecutor in court of lawful interests of the state: sci.-Practice. manual / O. P. Natrus, Yu. A. Turlova O. A. Cossack and others — K.: National Academy of Public Prosecutor of Ukraine, 2016. — 262 pp.
5. Protasov S. The Prosecutor's Right to Representation in Court / S. Protasov // Yuridicheskaya Gazeta. — 2016 — № 31–32. — S. 529–530.
6. Smityuk A. V. Concerning the moment when commencement of consideration of business in essence / AV Smythel [Electronic resource]. — Access mode: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5424/1/272-275.pdf>
7. Timchenko G. P. Problems of protection of civil rights and interests protected by law / Timchenko G. P. // Bulletin of Economic Judicial Proceedings. — 2002. — No. 1. — P. 211–214.
8. Stefan M. Ya. Civil process / M. J. Stefan — 2nd form., Reworked and papers. — K.: Ye. Yure, 2001. — P. 115.

УДК 341.48

Бакало Валерія Олегівна
студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Бакало Валерия Олеговна
студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Bakalo Valeria
Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ – СУЧАСНА ПРОБЛЕМА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

ТОРГОВЛЯ ЛЮДЬМИ – СОВРЕМЕННАЯ ПРОБЛЕМА МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА

TRAFFICKING OF HUMANS – A MODERN PROBLEM OF INTERNATIONAL LAW

Анотація. Досліджено проблему торгівлі людьми як одну з глобальних проблем сучасності. З'ясовано сутність та місце торгівлі людьми в системі глобальних проблем. Проаналізовано основні міжнародно-правові засоби протидії торгівлі людьми.

Ключові слова: сучасна проблема міжнародного права, глобальні проблеми, торгівля людьми, проблема торгівлі людьми.

Аннотация. Исследована проблема торговли людьми как одну из глобальных проблем современности. Выяснено сущность и место торговли людьми в системе глобальных проблем. Проанализированы основные международно-правовые средства противодействия торговле людьми.

Ключевые слова: современная проблема международного права, глобальные проблемы, торговля людьми, проблема торговли людьми.

Summary. The problem of human trafficking as one of the global problems of the present is investigated. The essence and place of human trafficking in the system of global problems is clarified. The main international legal means of combating human trafficking are analyzed.

Key words: modern problem of international law, global problems, human trafficking, trafficking in human beings.

Постановка проблеми. Серед найголовніших порушень прав людини в сучасному світі актуальним є злочин, який має багато назв — «біле рабство», «торгівля людьми», «контрабанда людьми». Проблема протидії торгівлі людьми є надзвичайно актуальною в усьому світі. З метою підвищення ефективності та результативності розкриття кримінальних правопорушень і притягнення до відповідальності винних у них осіб, слід детально проаналізувати міжнародне законодавство.

Експлуатація людей заради наживи практикується здавна, і міжнародні зусилля, спрямовані на боротьбу з нею, стали додаватися не менше ста років тому, задовго до появи сучасної системи прав людини. Однак торгівля людьми стала викликати серйозну заклопотаність тільки в останнє десятиліття. За цей же період навколо цієї проблеми склалася всеосяжна правова база. Подібні зміни підтверджу-

ють, що стався фундаментальне зрушення в тому, як міжнародне співтовариство сприймає експлуатацію людей. Вони підтверджують також, що змінилися очікування, які покладає на уряди та інші сторони щодо того, як їм слід боротися з торгівлею людьми і попереджати її. Тому підхід, орієнтований на захист інтересів жертв, користується все ширшою підтримкою з боку міжнародного співтовариства. Права людини є центральним елементом нового осмислення проблеми, і в даний час широко визнана необхідність застосування правозахисного підходу до торгівлі людьми. Як сказано далі у викладі фактів, для подібного підходу потрібно зрозуміти, яким чином відбувається порушення прав людини під час торгівлі людьми і як зобов'язані діяти держави згідно з міжнародним правом в області прав людини. Він спрямований одночасно на виявлення та усунення дискримінаційної практики і нерівного розподілу повноважень, що лежать в основі торгівлі людьми,

що дозволяють торговцям людьми залишатися безкарними і позбавляють жертв справедливості.

Аналіз дослідження проблеми. Проблему протидії торгівлі людьми детально розглядають іноземні науковці. Зокрема, це дослідження А. Ароновіц, Г. Тойерманн, Е. Тюрюканової, а також матеріали міжнародних наукових семінарів, методичні посібники державних інституцій та міжнародних організацій ОБСЄ, МОП та інші. Серед вітчизняних науковців активно досліджували такі вчені, як К. Б. Левченко, А. В. Орлеан, Б. В. Лизогуб та інші.

Мета статті — аналіз міжнародно-правових засобів протидії торгівлі людьми, а також визначення шляхів вдосконалення нормативно-правової бази в цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Торговля людьми — злочин міжнародного характеру. У структурі кримінального бізнесу цей вид злочинів займає значне місце. Так, за даними ОБСЄ щорічно в світі 4 млн. Чоловік стають жертвами торгівлі людьми. Це приносить злочинним синдикатів до 7 млрд. Дол. США щорічної незаконного прибутку, що ставить торгівлю людьми в один ряд з торгівлею наркотиками, зброєю, робить її складовою частиною організованої міжнародної злочинності і одним з джерел фінансування тероризму.

Перші суттєві кроки щодо протидії торгівлі людьми на міжнародному рівні були зроблені лише у XX ст. такими неурядовими організаціями, як Міжнародна федерація аболіціоністів та Лондонський комітет для виявлення та ліквідації торгівлі англійськими дівчатами [1, с. 117–119].

Торговля людьми є сучасною формою рабства, порушення прав людини, що є злочином як проти особистості, так і проти держави. Це необхідно визнати і карати за вчинення даного злочину законодавчими засобами. Критично важливим є те, що торгівля людьми є злочином проти безпеки людини так само, як і проти безпеки держави; як такі заходи, що вживаються з метою попередження торгівлі людьми, кримінального переслідування осіб, винних у скоєнні даного злочину, і захисту потерпілих, повинні бути орієнтовані на забезпечення особистої безпеки людини, а не тільки виключно безпеки держави.

Торговля людьми є злочином, схожим на вбивство або зґвалтування і, відповідно, заходи захисту населення повинні бути не менш сильні в даному питанні. Торговці використовують психологічне та фізичне примушування до рабства, застосовуються різні схеми залякування жертв, які включають в себе загрозу завдання серйозної шкоди у разі непокорі.

Торговля людьми є однією з форм насильства по відношенню до її найбільш частих жертв: жінок і дітей. Вона також є однією з форм протиправного втручання в сферу міжнародного сімейного права, оскільки окремі види торгівлі людьми пов'язані з спотворенням або недобросовісним використанням законних сімейних порядків. Деякі види звичайної

практики, які в певних колах розглядаються як по суті своїй завдають шкоди правам і гідності людини, також можуть сприяти поширенню торгівлі людьми.

Існує ряд конвенцій, пактів та протоколів що регулюють питання торгівлі людьми, до них насамперед належать [2, с. 48]:

- Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН від 2.12.1949 року — основним завданням якої є визначення ефективних мір боротьби проти усіх форм торгівлі жінками та експлуатації проституції.
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Нью-Йорк, 16.12.1966 року. — даний документ є доповненням до Загальної декларації прав людини; захищає право на життя і стверджує, що жодна людина не повинна піддаватися випробуванням, примусовій праці і незаконному утриманню чи утиску таких свобод як свобода на пересування, вираження та асоціацію з іншими [3].
- Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок, CEDAW, Нью-Йорк, 18.12.1979 року. Найбільш всеохоплюючий акт про права жінок, що визначає законодавчі обов'язки, спрямовані на ліквідацію дискримінації стосовно жінок [4].
- Нині на рівні ЄС діє Рамкове рішення Ради Європи про торгівлю людьми. Його метою є уніфікація національного кримінального законодавства для забезпечення ефективної боротьби з торгівлею людьми.
- Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, Нью-Йорк, 15.11.2000 року, має за мету сприяння міжнародному співробітництву для запобігання транснаціональній організованій злочинності і боротьби проти неї. Надає правоохоронним органам і судовій владі унікальні засоби боротьби з цією проблемою [5].

Слід зазначити, що торгівля людьми набула загрозливого характеру і вимагає негайного вжиття комплексних заходів, спрямованих на захист прав людини, які повинні бути спрямовані на вдосконалення законодавчих норм, розширення міжнародного співробітництва в сфері протидії поставленої на потік торгівлі людьми, вплив на численні соціально-економічні та морально-психологічні чинники, які породжують цю злочинну діяльність, взаємодія органів державної влади, органів місцевого самоврядування, національних і регіональних органів по боротьбі з торгівлею жінками та дітьми, також застосування нетрадиційних підходів в боротьбі з організованою злочинністю.

Боротьбу з торгівлею людьми неможливо вести виключно шляхом стримування злочинності або заходів кримінального переслідування; її криміналізація настійно необхідна, але цього не достатньо.

В рамках законодавства про боротьбу з торгівлею людьми має також визнаватися, що особи, які стали об'єктами торгівлі людьми, є жертвами, мають право на захист їх основних прав людини. Необхідно провести огляд законів про імміграцію, праці, охороні здоров'я та охорони дитинства і внести в них поправки, які охоплювали б всі аспекти торгівлі людьми з метою створення всеосяжної правової бази для боротьби з цим явищем. Після цього зазначені закони повинні ефективно застосовуватися, а їх здійснення постійно контролюватися.

Держави зобов'язані вжити заходів до побудови комплексної структури захисту тих, хто постраждав від даного виду злочину, а також переслідування винних в судовому порядку. Держави повинні прийняти заходи для боротьби з чинниками, що сприяють поширенню торгівлі людьми, прагнучи таким чином забезпечити своїх громадян, щоб знизити ступінь їх уразливості перед торговцями людьми і створити альтернативи експлуатації, яка час від часу супроводжує пошиту на дешева праця і послуги. Застосовуючи правові норми і здійснюючи моніторинг щодо протиправної діяльності, держави повинні бути пильними, для того щоб звести до мінімуму прибутку, які може приносити торгівля людьми.

Робота по боротьбі з торгівлею людьми пов'язана з безліччю проблем, причому існують ще й значні регіональні відмінності в тому, як країни дотримуються міжнародні норми. Виконувати закони не просто; для цього потрібні відповідні кошти, постійний нагляд, моніторинг та оцінювання результатів. Розслідування та ведення в суді справ про торгівлю людьми — це складний і віднімає багато часу процес, який робить необхідними ретельну професійну підготовку і високу ступінь сумлінності персоналу правоохоронних установ та судової системи, роботу яких може також ускладнювати корупційна практика. Ще однією перешкодою є виявлення жертв, які часто бояться депортації або помсти з боку торговців людьми.

Загалом глобальний механізм протидії торгівлі людьми має фундаментальне політичне значення. Намагання окремих країн самотужки боротися з торгівлею людьми малоефективні без координованих міжнародних зусиль. Оскільки проблема досягла глобальних масштабів, усі причетні до цієї діяльності країни повинні працювати злагоджено, об'єднуючи свої зусилля. Адже чинний механізм протидії має чимало недоліків. Окрім недосконалості законодавчої бази щодо протидії торгівлі людьми, а в деяких країнах — цілковитої її відсутності, є кілька міжнародно-політичних чинників низької ефективності функціонування механізму протидії торгівлі людьми [6, с. 87].

Проте ефективну протидію торгівлі людьми здатне надавати помножене вплив і поступово почати підривати всю цю індустрію в цілому. Наприклад, прийняття законів, що розглядають осіб, які стали

об'єктами торгівлі, в якості жертв, а не злочинців, і проведення кампаній з підвищення рівня громадської обізнаності в їхніх користь може позитивно позначитися на готовності жертв торгівлі людьми давати показання і вести до збільшення числа судових справ проти торговців. Введення програм надання допомоги та захисту свідків, які забезпечують комплексний захист жертв торгівлі людьми, також може спонукати останніх давати свідчення. ефективне судове переслідування в поєднанні з суворими покараннями може послужити стримуючим фактором для майбутніх торговців.

Окрім недосконалості законодавчої бази щодо протидії торгівлі людьми, а в деяких країнах — цілковитої її відсутності, є кілька міжнародно-політичних чинників низької ефективності функціонування механізму протидії торгівлі людьми.

З'ясовано, що на міжнародному рівні досі не розроблено єдиного підходу до вирішення проблеми. Недостатньо ефективною вважаємо міждержавну співпрацю, насамперед стосовно захисту потерпілих. Спільні заходи (наприклад, між поліцією Польщі та Німеччини, Австрії та Чехії) здебільшого базуються на особистих зв'язках. Зусилля не скоординовано ні на глобальному, ні на державному рівнях. Лише в деяких країнах функціонують міжвідомчі органи, які займаються виробленням рекомендацій стосовно змін чинного законодавства, а також забезпечують координацію дій між правоохоронними, міграційними органами, службою зайнятості, соціальними службами і міністерствами закордонних справ [7, с. 15].

Ефективною щодо протидії торгівлі людьми є діяльність неурядових організацій та ЗМІ — каналів, завдяки яким суспільство отримує відповідну інформацію. Проте поінформованість суспільства щодо проблеми торгівлі людьми і досі низька. Потребують скоординованих дій програми і процедури екстрадиції жертв торгівлі людьми, оскільки сьогодні справу завершують здебільшого їхнім арештом та депортацією. Не вистачає кваліфікованих працівників у системі правоохоронних органів, міграційних служб та інших установ, до компетенції яких належить протидія торгівлі людьми і надання допомоги потерпілим від цього злочину.

Взаємозв'язок між правами людини і боротьбою з торгівлею людьми добре відома. З самого початку і до теперішнього часу міжнародне право в галузі прав людини недвозначно оголошувало глибоко аморальним і незаконним присвоєння однією особою правосуб'єктності, праці або людської природи іншої особи. Міжнародне право в галузі прав людини забороняє дискримінацію за ознакою раси і статі; воно вимагає надання рівних або, принаймні, деяких основних прав негромадянам; воно засуджує і забороняє довільне затримання, примусова праця, боргову кабалу, примусові шлюби та сексуальну експлуатацію дітей і жінок, і воно відстоює свобо-

ду пересування та право залишати власну країну і повертатися в неї.

І Статут Організації Об'єднаних Націй, і Загальна декларація прав людини підтверджують, що ці права носять універсальний характер: вони поширюються на всіх людей, незалежно від їх раси, статі, етнічного походження або інших відмінностей. Права людини в повному обсязі поширюються на жертв торгівлі людьми.

Хоча зв'язок між правами людини і торгівлею людьми очевидна, з цього не обов'язково випливає, що при боротьбі з торгівлею людьми захисту прав людини буде природно відводитися центральне місце. Наприклад, транскордонна торгівля людьми може розглядатися як проблема імміграції, а права людини відтісняються при цьому на другий план.

Висновок. Торгівля людьми на сьогодні досягла грандіозних масштабів свого поширення, що змушує говорити про неї, як про глобальну проблему ХХІ ст. і заслуговує на особливу увагу. Торгівля людьми, разом з незаконною торгівлею наркотиками, зброєю, міжнародним тероризмом, проблемою

діалогу культур і цивілізацій, належить до групи інтерсоціальних глобальних проблем людства. Торгівлі людьми притаманні типові для всіх глобальних проблем ознаки. Сьогодні проблема досягла світових масштабів і потребує негайного вирішення завдяки консолідованим, зваженим та рішучим діям міжнародної спільноти.

Великого значення у наш час набуває такий напрямок міжнародного співробітництва, як договірно-правова координація боротьби зі злочинами, що торкаються інтересів кількох держав. Перш за все укладаються угоди про боротьбу з наступними злочинами: работоргівлею, торгівлею жінками і дітьми; поширенням порнографічної продукції; незаконною торгівлею і вживанням наркотиків. Поряд з цим створюються міжнародні органи й організації, що спеціально займаються проблемами боротьби зі злочинністю.

Існуючі міжнародно-правові документи, що забороняють торгівлю людьми, забезпечили позитивний вплив на формування закордонного кримінального законодавства, спрямованого на боротьбу з названими злочинами.

Література

1. Гусев Л. Ю. Борьба с торговлей женщинами: история и современное положение в России и странах Шанхайской организации сотрудничества / Л. Ю. Гусев // Борьба с торговлей людьми: материалы Міжнародної науково-практичної конференції / Донецький юридичний інститут ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка, Фонд Ганса Зайделя. — Донецьк, 2008. — 278 с
2. Дядюра К. О. Засоби протидії торгівлі людьми: міжнародно-правовий досвід / К. О. Дядюра // Форум права. — 2007. — № 2. — С. 48–53. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2007_2_11
3. Международный пакт о гражданских и политических правах от 10.12.1966 г. / Международная защита прав и свобод человека: Сборник документов // Сост. Г. М. Мелков. — М.: Юрид. лит., 1990.
4. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. — К., 1995. — 24 с.
5. Протокол о предупреждении и пресечении торговли людьми, особенно женщинами и детьми, и наказании за нее, дополняющий Конвенцию ООН против транснациональной организованной преступности. Принят резолюцией 55/25 Генеральной Ассамблеи от 15.11.2000 г. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.un.org/russian>.
6. Краєвська О. Міжнародний досвід протидії глобальній проблемі торгівлі людьми <http://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/173-479-1-PB.pdf>

Бейрами Микаил

докторант кафедры Конституционного права

Бакинского государственного университета

Beyrami Mikayil

PhD of the Constitutional Law Department of

Baku State University

КОНСТИТУЦИОННЫЕ ПРАВА И СВОБОДЫ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ И ИСЛАМСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ ИРАН: ОСНОВНЫЕ И ОБЩИЕ ПРИНЦИПЫ

CONSTITUTIONAL RIGHTS AND LIBERTIES IN AZERBAIJAN REPUBLIC AND IN ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN: MAIN AND GENERAL PRINCIPLES

Аннотация. В статье рассматриваются основополагающие принципы, конституционная идентификация и гарантии политических прав и свобод человека и гражданина в Конституции Азербайджанской Республики и Исламской Республики Иран и их философская сущность. Авторы, в том числе исследуют вопросы конституционного определения. В статье также разъясняются ценность политических прав а также вопросы их защиты в конституции Азербайджанской Республики, Конституции Иранской Исламской Республики, а также в международных правовых актах как источниках Конституционного права.

Ключевые слова: конституция, политические права человека и гражданина, гарантии прав человека, мусульманское право, светское государство, религиозное государство.

Summary. The article examines the fundamental principles, constitutional identification and guarantees of political rights and freedoms of a person and citizen, and their philosophical essence, including the constitutional definition in the constitution of the Republic of Azerbaijan and the Islamic Republic of Iran. The article also clarifies the value given to the political rights and protection of these rights in the constitution of the Republic of Azerbaijan, Constitution of the Islamic Republic of Iran, in international legal acts and Islamic law.

Key words: constitution, political rights of a person and citizen, human rights, Muslim right, secular state, religious state.

Существование плюрализма, то есть политического и идеологического разнообразия в государстве, является неотъемлемым признаком его демократизации. Идеологическое разнообразие, являющееся первичной формой политического разнообразия, выражается в обязательном определении любой идеологии на государственном уровне. Это не приводит к такому выводу, что в демократическом обществе вообще не может быть никакой фундаментальной идеологии.

В связи с этим считается, что идеологическая среда, существующая в обществе, иногда не поддерживает сплоченность общества, часто нарушает моральные и культурные основы и ведет к политическому нигилизму [3, с. 67].

Если общество никогда не создаст интеллектуальное единство и не может выразить себя в единой идее, то каждый его член сохраняет свою личность и свое понимание относительно этих или других проблем. Плюрализм идей, то есть богатство и раз-

нообразие политических, экономических, духовных, других идей и ценностей, позволяет использовать демократические принципы в политической жизни общества [7, с. 166].

Идеологическое разнообразие, уже реализованное в политической жизни, приводит к многопартийности; равенство общественных объединений перед законом; свободная деятельность общественных объединений; запрещается создание и деятельность общественных объединений, цели и деятельность которых характеризуются вынужденным изменением конституционного строя и нарушением его целостности, разрушением безопасности государства, образованием вооруженных групп, возбуждением социальной, расовой, национальной и религиозной вражды [3, с. 67].

Требования демократии возможны только в условиях, когда гарантируются реальные политические права.

В начальном смысле «политические права определяют способность граждан участвовать в управ-

лении государством и обществом» [16, с. 309]. Эта сущность предоставила политическим правам то же определение, что и во всех правовых системах, и даже привела к тому же правовому урегулированию. «Политические права — это права, которые позволяют человеку участвовать в управлении обществом и государством» [9, с. 151].

Это, как правило, оправдывается тем фактом, что политические права исходят из естественной свободы. Считается, что, хотя основные права человека существуют как в государстве, так и вне его, люди живут в обществе, и их свобода должна быть защищена, а политические права — это гарантии, защищающие свободу человека в политическом сообществе. Человек должен иметь возможность участвовать в управлении обществом, в котором он живет, влияя на решения, важные для него на всю жизнь. В противном случае, гражданин отдаст контроль над своей судьбой чужому извне, и этим поставит под угрозу его права [8, с. 214].

Промышленная структура характеризуется дуализмом гражданских и политических обществ. Будучи членом гражданского общества, люди равны в правах со всеми другими людьми. Но как член политического, то есть общества организованного как государство, он равен тем, кто принадлежит к этому государству, как он сам. Его права и обязанности в его собственной стране больше, чем права тех, кто не принадлежит этому государству. Несмотря на то, что были идеологи, которые отрицали право различать две группы прав в первые дни установления конституционного строя, в конституционных документах того времени обычно имелись такие различия, и впоследствии эти различия укрепили свое место [5, с. 161]. К. Гессе считает, что в современном демократическом и социальном государстве такой дуализм устранен [22, 25–26]. Важно отметить, что интеграция европейских государств в Европейский Союз стала началом постепенного искоренения гражданского и политического дуализма общества, но этот дуализм поддерживается с точки зрения различия прав человека и гражданских прав [5, с. 161].

В этой связи следует посмотреть на определение, данное Международным пактом о гражданских и политических правах: «Каждый человек имеет право на свободу и личную неприкосновенность» (статья 9); «Никто не может быть лишен свободы, в связи с невыполнением обязательств по договору» (Статья 11), «Все люди равны перед судами и трибуналами» и т.д. Частные права определяются как применимое к лицу, которое может быть гражданином того или иного государства или лиц без гражданства. Тем не менее, статья 5, которая определяет политические права (право участвовать в государственном управлении, право выбирать и быть избранным, поступление на государственную службу), используется термином «каждого гражданина». Следовательно, разница в правовом статусе человека основывается

на различии между термином и понятием человека и гражданина [3, с. 68].

Наряду с упомянутым, можно согласиться с таким подходом, что, с другой стороны, наличием политических прав «разделение гражданина от государства устраняется» [7, с. 162]. Становление абсолютным механизмом признания и осуществления политических прав, приводит к объединению в единое целое носителей политических прав и государства.

Необходимость политических прав в религии сопровождается серьезными теоретическими различиями. Точнее, никогда не было открытой религиозной догмы, которая мешает представителям других религий участвовать в правительстве. Нет такого религиозного исторического события, которое превратило бы это в правило [8, с. 23].

В статье 20 Конституции Исламской Республики Иран говорится, что «все члены нации, будь то мужчины или женщины, равны в законе и подчиняются исламским нормам, имеют все политические, экономические, социальные и культурные права». Хотя конкретной статьи в Конституции не имеется, суть многочисленных статей, в том числе содержания статьи 3, где указаны цели государства, самая важная цель государства подразумевает обеспечение прав человека, включая политические права: «Исламское государство Иран для достижения цели, изложенной в статье 2, обязано воспользоваться всеми имеющимися возможностями: ... 7. Обеспечение политических и общественных свобод в рамках закона» [6, с. 21].

В целом конституционные политические права в Исламской Республике Иран являются идеологически развивающимся институтом. Это можно интерпретировать на фоне общего развития конституционных политических прав. Например, можно отметить, что в Иране после Исламской революции 1978–1979 годов впервые в 1997 году концепция «исламской демократии» была введена в политическую лексику в ходе президентских выборов, приблизительно после 20 лет была признана одной из главных целей исламской революции [12, с. 30–31].

В некоторых системах, где применяется мусульманское право, в той или иной мере существует определенная связь между исламом и политикой, родившейся политическими и правовыми возможностями. Иранский автор М. Санай отмечает: «Естественно, общепризнано, что ислам имеет более конкретную и более глубокую связь с политикой по сравнению с другими религиозными учениями как важнейшим средством реализации своих принципов. Вот почему среди мусульман сохраняется верная приверженность к политике» [18, с. 13]. С. Кутб в свою очередь объясняет причину этого как: «Сторонники ислама должны знать, что Ислам — это небесная религия и руководство над ее деятельностью по природе самой религии это небесный закон. Истина не может быть отделена от религии и руководство над ее деятельностью» [14; 221, 300].

Политические права позволяют гражданам участвовать в общественной и политической жизни государства, включая право участвовать в публичном и государственном управлении, право голоса, право на объединение, право на собрания и свободу информации [20].

Однако конституционное право на свободу собраний как законное право является политическим правом. Другими словами, свобода собрания защищает стремления к собраниям, обоснованная политическими мотивами [8, с. 215].

В соответствии со статьей 49 Конституции Азербайджанской Республики каждый человек имеет право на свободу собраний с другими, информируя соответствующие государственные органы, каждый человек имеет право на мирное собрание, без оружия, митингов, демонстраций, уличных митингов и пикетов.

Права человека, как свобода собраний, имеют важное значение в исламе. Это считается одним из способов распространения справедливости и равенства в исламском обществе [10, с. 24]. Согласно статье 27 Конституции Исламской Республики Иран «свободны безоружные собрания и демонстрации, не наносящие ущерба основам ислама» [6, с. 63].

Это право является одним из самых актуальных, и, с точки зрения конструкции, не было полностью разрешенных прав. Как правило, внутреннее законодательство не полностью определяет цель и рамки применения этого права.

Конституционный опыт последних лет показывает, что свобода собраний — это не просто способ выражения политических требований граждан, а как средство взаимодействия между политическими силами, тактический метод перехода на политическую арену. Считается, что необходимо подготовить новую концепцию и принять соответствующее законодательные акты [2, с. 181].

Право на свободу собраний является коллективным правом, и его индивидуальная реализация невозможна. Согласно второй части статьи 49 Конституции Азербайджанской Республики, был использован подход «преждевременно информируя соответствующие государственные органы».

В составе политических прав относительно выражения свободы информации важно сослаться на конституционные положения соответствующих государств. В сложной социальной жизни информация имеет значительный вес и уже стала независимым фактором, влияющим на систему. Это связано с тем, что в сложных и постоянно развивающихся социальных системах необходимо иметь информацию и использовать ее, прогнозировать активность необходимых объектов [2, с. 187–188].

Согласно статье 3 Конституции Исламской Республики Иран «Иранское Исламское государство обязано использовать все свои возможности для достижения целей, изложенной в статье: ... 2. Повы-

шение уровня общей ясности во всех областях с надлежащим использованием прессы, средств массовой информации и других средств. ... Конституция также дала конституционное правовое определение СМИ: «Средства массовой информации должны служить исламской культуре в направлении эволюции исламской революции и должны извлекать выгоду из благосостояния различных мыслей в этой области. Однако их следует серьезно избегать с точки зрения провокационных и непримиримых аспектов» [6, с. 42]. Согласно статье 25 Конституции, без законного вердикта запрещается: не посылать или не доставлять письма, записывать телефонные разговоры, разглашать телеграфы, подвергать их цензуре, слушать тайно и проводить любые поиски» [6, с. 62].

Среди мусульманских идеологов нет единой идеи относительно характера формирования законодательной и исполнительной власти на основе исламских принципов. Система раздела политических прав, действующая более 30 лет в Исламской Республике Иран, представляет большой интерес юридической литературе. Эта система является «исламской администрацией», называемой «веляйти-факих» [21, с. 169].

Согласно статье 3 Конституции Исламской Республики Иран «Иранское Исламское государство обязано потратить все свои средства для достижения цели, изложенной в статье ... 8. Участие общественности в процессе определения ее политической, экономической, социальной и культурной судьбы. ...». Обычно считается, что единственным источником суверенитета и власти в мусульманском обществе являются Бог, а не люди, как это предусмотрено большинством современных обществ [11, с. 41].

Избирательные права можно рассматривать как минимум в политических правах граждан. Граждане, которые не интересуются политикой и не участвуют в политической жизни, принимают участие в формировании политической системы не реже одного раза в жизни, используя право голоса [2, с. 199]. Таким образом, право голоса и избрание принадлежит «per se» (естественно) политическим правам [8, с. 214]. Право выбора признается в качестве активного избирательного права, а возможность гражданина быть избранным в качестве пассивного избирательного права.

В юридической литературе некоторые авторы пришли к выводу, что «ряд исламских религиозных учений подразумевает серьезные ограничения политических прав женщин и запрещает им вступать с мужчинами в общественные места и участвовать в обсуждении общественных дел» [15, с. 163]. Было бы неправильно распространять это на Исламскую Республику Иран. Таким образом, право выборов по избирательному праву Ирана в целом является достаточно демократическим с точки зрения общего права выборов (включая женщин): выборы проводятся на прямой пропорциональной основе тайного голосо-

ния, отсутствие переписи собственности и наличия борьбы за голос на соответствующих выборах [17].

В составе конституционных политических прав нужно коснуться также Права на подачу обращения: письменному запросу, предложению, жалобе, в отношении которой власти должны реагировать в установленном порядке [19]. В юридической литературе в связи с содержанием этого права все еще используется выражение «права на петицию». Петиции, направляемые гражданами в государственные и местные органы самоуправления, являются не только восстановлением нарушенного права, но и формой политического участия в урегулировании общего дела [7, с. 169]. Таким образом, право на апелляцию рассматривается как один из способов общения с государственными органами, а не как обращение в отношении личных отношений [2, с. 203].

В государственные органы можно обращаться с ходатайствами, заявлениями, запросами, а также подавать жалобу на них как в административном, так и в судебном порядке [8, с. 216].

Роль гражданских ассоциаций заключается в обеспечении и защите их интересов [7, с. 169]. С этой точки зрения политические партии играют важную роль в осуществлении плюрализма и необходимости демократии; невозможно иметь демократию без плюрализма (решение от 08.12.1999 Европейского суда по правам человека «ОЗДЕР против Турции», пункт 37) [8, с. 215].

Поскольку право на объединение наиболее активно используется в партиях и профсоюзах, они прямо упоминаются в конституции [2, с. 206].

Таким образом, общественные объединения, которые не ограничены политическими партия-

ми, в основном действуют в общественно-правовой сфере, таким образом, конституционное право на объединение является частью политических прав [13, с. 346].

Согласно статье 26 Конституции Исламской Республики Иран, партии, общественные объединения, политические и классовые ассоциации, исламские организации и объединения официально признанных религиозных меньшинств, свободны при условии, что не нарушаются принципы независимости страны, свободы, национального единства, исламских норм и основы Исламской Республики Иран. Никто не может быть запрещен к участию в этих обществах, и в то же время никто не может быть принужден к участию» [6, с. 63].

Законодательство Азербайджанской Республики для религиозных общин определяет следующее: религиозные объединения учреждаются и осуществляют свою деятельность на законных основаниях; не выполняет обязанности государственных органов и органов местного самоуправления; не участвует в выборах в государственные и местные органы самоуправления; не участвует в деятельности политических партий и движений и не оказывает им финансовой или иной помощи. Разделение религиозных союзов от государства не ограничивает права членов объединения управлять и участвовать в жизни общества и государства [3, с. 64].

В заключении нами выявлено, что религиозные основы и характер не могут быть оценены как случаи ограничения гарантий конституционных политических прав. Наряду с этим независимо от религиозной принадлежности конституционное равенство всегда присутствует.

Литература

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. <http://www.e-qanun.az/framework/897>
2. Əsgərov Z. Konstitusiya hüququ. Dərslik. Bakı. Bakı Universiteti nəşriyyatı. — 2011. — 760 s.
3. Əsgərov Z., Nəsirov E., İsmayilov M., Məmmədov X. Azərbaycanın dövlət və hüququnun əsasları. Bakı, «Qappoliqraf», 2003. — 376 s.
4. Əliyev Ə. İ. İnsan hüquqlarının beynəlxalq hüquqi müdafiəsi. Dərslik. Bakı, 2009. — 490 s.
5. Xarici ölkələrin konstitusiya (dövlət) hüququ. Ümumi hissə. 1–2 cildlər. Məsul redaktor B. A. Straşun. Tərcümə. Bakı. Qanun. — 2007. — 728 s.
6. İran İslam Cumhuriyyətinin Konstitusiyası. İslam maarifi və islami əlaqələr təşkilatı, Tərcümə və nəşriyyat redaksiyası. Redaktor M. Törə. Bakı: ƏLHÜDA nəşriyyatı. — 1996. — 153 s.
7. Lukaşeva E. A. İnsan hüquqları. tərcümə, Əliyev Ş. İ. Bakı, Şirvanəşr, 2005. — 572 s.
8. Mehdiyev F. Nəzəriyyə və təcrübədə insan hüquqları. Dərs vəsaiti. Qafqaz Universiteti Yayınları. Bakı. — 2009. — 370 s.
9. Tekin Akıllıoğlu. İnsan hakları, Ankara, 1995. — s.151.
10. Абдель Вахид Фар. Права человека в Исламе. Каир, 1987., (на арабск.яз.). — 424 с.
11. Али Мансур. Политический режим в Исламе. Сравнительный анализ. Бейрут, 1982. — с. 241(на арабск. яз.).
12. Алиев С. М. Современное исламское возрождение и его особенности (на примере Афганистана, Ирана и Турции) / Ислам и политика / Отв. ред. В. Я. Белокриницкий и А. З. Егорин. — М.: ИВ РАН, «Крафт», 2001. — С. 21–45.
13. Баглай М. В., Туманов В. А. Малая энциклопедия конституционного права. М.: Бек, 1998. — 519 с.
14. Конституция в XXI веке: сравнительно-правовое исследование: монография / Отв. ред. В. Е. Чиркин. Москва. Норма: Инфра — М. — 2013. — 656 с.

15. Козлова Е. И., Кутафин О. Е. Конституционное право России. Учебник. 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Проспект, 2009. — 608 с.
16. Перевалов В. Д. Теория государства и права. 3-е изд., Москва. Норма, 2005. — 484 с.
17. Сажин В. И. Маятник иранской демократии / www.globalaffairs.ru/number/n_5458
18. Санаи М. Исламская революция, международное право и диалог цивилизаций / Исламская революция в Иране: прошлое, настоящее, будущее. — М.: ИВ РАН, 1999. — 12–21 с.
19. Сухарева А. Я., Крутский В. Е. Большой юридический словарь. М., 2002/www.jur-portal.ru/work.pl
20. Сухарева А. Я., Зорькина В. Д., Крутский В. Е. Большой юридический словарь. М., 1997. — 790 с.
21. Табатабаи, Сейид Мохаммед Хосейн. Баррасиха-йе эслами (Исламское исследование). — Тегеран, 1976. — 229 с.
22. Хессе К. Основы конституционного права ФРГ. М. ЮЛ., 1981. — 368 с.

УДК 341.123

Бугаєнко Світлана Сергіївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Бугаенко Светлана Сергеевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Bugaenko Svetlana

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН: ПРОПОЗИЦІЇ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ВОПРОС РЕФОРМИРОВАНИЯ СОВЕТА БЕЗОПАСНОСТИ ООН: ПРЕДЛОЖЕНИЯ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

QUESTION OF REFORMING THE UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL OFFERS, PROBLEMS AND PERSPECTIVE

Анотація. Розглянута діяльність Ради Безпеки ООН, як органу на який покладено відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки. Досліджено причини неспроможності Ради Безпеки ООН реагувати на загрози та порушення миру у міжнародній системі. Проаналізовано проблемні питання щодо реформування Ради Безпеки ООН. Визначено шляхи реформування та основні перспективи реформування Ради Безпеки ООН.

Ключові слова: Організація Об'єднаних Націй, Рада Безпеки ООН, реформування, право «вето», постійний член РБ ООН, процедура голосування.

Аннотация. Рассмотрена деятельность Совета Безопасности ООН, как органа, на который возложено ответственность за поддержание международного мира и безопасности. Исследованы причины неспособности Совета Безопасности ООН реагировать на угрозы и нарушения мира в международной системе. Проанализированы проблемные вопросы реформирования Совета Безопасности ООН. Определены пути реформирования и основные перспективы реформирования Совета Безопасности ООН.

Ключевые слова: Организация Объединенных Наций, Совет Безопасности ООН, реформирования, право «вето», постоянный член СБ ООН, процедура голосования.

Summary. Considered the activities of the UN Security Council as the organ responsible for maintaining international peace and security. Investigated the causes inability of the UN Security Council to respond to threats and violations of peace in the international system. Analyzed problematic issues of reforming the UN Security Council. Identified ways of reforming and the main prospects for reforming the UN Security Council.

Key words: United Nations, UN Security Council, reforming, veto right, permanent member of the UN Security Council, voting procedure.

Постановка проблеми. ООН міжнародна організація, заснована 24 жовтня 1945 на конференції у Сан-Франциско на підставі Хартії Об'єднаних Націй. Відповідно до положень Преамбули та п. 1 ст. 1 Статуту ООН, її основним завданням та першочерговою метою створення є підтримання міжнародного миру та безпеки. Згідно зі ст. 24 Статуту ООН, Рада Безпеки ООН, постійно діючий орган Організації Об'єднаних Націй, на який, покладено відповідальність за підтримку міжнародного

миру та безпеки. Рада Безпеки входить до 6 «головних органів» і є другим за значенням органом. Діяльність Ради Безпеки ООН ґрунтується на одноголосному прийнятті її непроцедурних рішень. Зважаючи на це, найважливіші рішення Ради Безпеки ООН можуть бути прийняті лише за згоди усіх її постійних членів. Право вето рішень Ради Безпеки ООН блокує реалізацію цим органом його статутних завдань. Відповідно до цього, питання реформування Ради Безпеки ООН, зокрема,

її складу та порядку прийняття рішень вже багато років не втрачає своєї актуальності та є предметом наукових і політичних дискусій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні на міжнародній арені є досить популярним питання щодо реформування Ради Безпеки ООН, на яку покладено відповідальність в дотриманні миру та безпеки на всій планеті. Цьому питанню присвячено багато праць таких видатних вчених як В. Ф. Антипенко, М. О. Баймуратов, М. В. Буроменський, Ю. О. Волошин, Є. В. Годованик, О. О. Гріненко, А. О. Делінський, В. Н. Денисов, В. І. Євінтов, О. Л. Копиленко, Н. Р. Малишева, М. М. Микієвич, В. В. Мицик. Питання реформування присвячено праці зарубіжних вчених та політиків таких як: Г. Еванса, Каруни Карана, Д. Швейгмана, Л. Сварт, Дж. фон Фрайслебена, Е. Вірхоли, М. Зорн, Дж. Пола, С. Нахорі та ін. Також потрібно виділити роботу з конфліктного менеджменту у міжнародних відносинах М. Батлера. Під час написання цієї роботи була детально досліджена специфіка функціонування головних та спеціалізованих структур ООН на предмет визначення основних напрямків та ефективності їх функціонування. В основу наукових досліджень з цього питання, які проводяться у тій чи іншій країні, покладено політичні інтереси та амбіції. Тому в своїй більшості вони мають суб'єктивний характер.

Мета статті. Дослідження проблеми реформування Ради Безпеки ООН, а також причини неспроможності Ради Безпеки ООН реагувати на загрози та порушення миру у міжнародній системі. Висвітлення основних проблемних аспектів реалізації Радою Безпеки ООН своїх статутних завдань і визначення основних шляхів реформування її складу та порядку прийняття рішень. На основі даних досліджень виявити шляхи реформування та визначення основних перспектив реформування Ради Безпеки ООН.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогоднішній день не повністю досліджені науковий та практичний аспекти реформи Ради Безпеки ООН. Питання реформування Ради Безпеки ООН постійно підіймається на рівні державних політичних діячів різних країн. В основу наукових досліджень з цього питання, які проводяться у тій чи іншій країні, покладено саме політичні інтереси та амбіції. Тому в своїй більшості вони мають суб'єктивний характер, тож не дивно, що ще не вироблено єдиної позиції та стратегії науковців і політиків у цьому питанні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Повноваження РБ розподіляються на такі групи: повноваження щодо мирного розв'язання спорів, повноваження щодо дій відносно загрози миру, порушень миру та актів агресії, інші повноваження щодо підтримання міжнародного миру та безпеки: щодо застосування внутрішніх санкцій системи ООН; щодо прийняття нових членів ООН, а також

нових учасників Статуту Міжнародного Суду ООН; щодо внесення поправок і перегляду Статуту ООН; щодо призначення посадових осіб і формування персонального складу органів ООН (номінаційні повноваження); виконавчі повноваження; щодо створення нових органів системи ООН; щодо реалізації міжнародної системи опіки [3; 4, с. 629].

Діючи відповідно до VI Розділу Статуту ООН, Рада Безпеки санкціонує розгортання миротворчих операцій як засобу вирішення конфліктів. Переважно миротворчі сили ООН, сформовані нею, розгортаються з метою забезпечення безпеки, політичної підтримки і сприяння побудові миру після досягнення попередніх домовленостей сторін щодо припинення вогню між ними [5, с. 71; 6].

На даний час РБ ООН не відповідає сучасним геополітичним реаліям. Зокрема, інститут постійного членства РБ не враховує наявність нових центрів впливу, які з'явилися після закінчення зазначеної війни та роблять істотний внесок у фінансування ООН та проведення її миротворчих операцій (Японія, Німеччина, Індія тощо).

Саме задля підвищення її ефективності розробляються різноманітні плани реформування. Загалом, питання реформи Ради Безпеки охоплює такі основні моменти: право вето, питання членства, рівного представництва регіонів, методи прийняття нею рішень [7].

До складу РБ ООН входять п'ятнадцять держав, п'ять з яких є її постійними членами. Останні — США, Велика Британія, Франція, РФ та КНР — мають право накладення «вето» (від лат. veto — забороняю) на субстантивні (важливі, сутнісні) рішення Ради. Генеральна Асамблея обирає десять непостійних членів РБ ООН, приділяючи особливу та належну увагу насамперед ступеню участі членів ООН у підтримці міжнародного миру й безпеки та у досягненні інших цілей Організації, а також справедливому географічному розподілу [2, с. 20].

Однією з основних проблем на шляху реформування РБ ООН є практика використання права «вето» постійними членами. Так, через ветовання одним або кількома постійними членами не були прийняті важливі Резолюції. Одним з прикладів є звинувачення Великої Британії у зловживанні її повноваженнями в Раді Безпеки у 1982 р., що зробило ООН неспроможною перешкодити офіційному Лондону розпочати війну з Аргентиною за Фолклендські острови; інший приклад — жорстка критика США за вторгнення в Ірак у 2003 р. [9, с. 6; 7; 4].

Сьогодні критикують РФ та КНР через їхню підтримку Башара Асада у громадянській війні в Сирії; саме ці дві держави заблокували прийняття резолюцій держав Заходу, призначених натиснути на сирійського президента. Вето Росії також блокувало Резолюцію щодо питання анексії Криму. Безперечно, тут йдеться не тільки про блокування одним з постійних членів Ради Безпеки резолюції

щодо того чи іншого конфлікту, але й про «приховане вето» — таємну погрозу постійного члена Ради Безпеки ООН використати право «вето» у разі, якщо на голосування буде винесене «незручне» для нього питання, наслідком чого є блокування резолюції ще на стадії її написання та узгодження [10].

Сьогодні міжнародною спільнотою були висунуті такі пропозиції реформи: ухвалення рішень в Раді Безпеки ООН консенсусом усіх членів, пропозиція Франції щодо добровільної відмови постійних членів Ради Безпеки ООН від використання свого права «вето» у випадках вчинення масових злочинів, до яких сама Франція зараховує геноцид, злочини проти людства та масштабні військові злочини, дозвіл накладення «вето» у разі, якщо проти рішення одночасно проголосували два або більше постійних члени Ради Безпеки., дозвіл застосування права «вето» виключно щодо питань, передбачених главою VII Статуту ООН («Дії щодо загрози миру, порушень миру та актів агресії»), введення можливості подолання права «вето» двома третинами голосів складу Ради Безпеки, ліквідація права «вето».

Два постійні члени РБ ООН (РФ та США) відкрито виступають проти проведення реформи права «вето»; негативно до такої реформи ставиться КНР. Британія є єдиною державою — постійним членом Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, яка підтримала пропозицію Франції щодо добровільної відмови від використання права «вето» у випадках вчинення масових злочинів.

Саме як крок у відповідь на достатньо серйозний тиск та вимоги щодо реформування та підвищення ефективності ООН на 70 сесії ГА ООН Франція та Мексика запропонували постійним членам відмовитися від права вето при розгляді ситуації, яка супроводжується масовими знищенням — геноцидом, злочинами проти людяності та широкомасштабними воєнними злочинами. Згодом до французько-мексиканської ініціативи приєдналися 80 держав-членів ООН, в тому числі Україна. Реалізація такої ініціативи не означатиме масштабної реформи ООН, але з іншого боку може відкрити шлях до офіційного обговорення та впровадження інших, масштабніших реформ [11, с. 8–9].

Правомірність і необхідність розширення складу Ради Безпеки визнаються переважною більшістю країн. Проте погляди розходяться з практичних питань: на скільки треба збільшити цей орган і хто має отримати статус постійного члена.

Активна розробка реформ ООН почалася за головування Кофі Аннана, який запропонував 2 моделі розширення складу РБ ООН. Обидві моделі передбачають розширення чисельності РБ ООН до 24 держав-членів та зміну регіональних груп. Модель А пропонує додати 6 постійних членів без права вето та 13 непостійних. На противагу, Модель В не передбачає включення нових постійних членів, пропонуючи 8 напівпостійних членів, які обира-

ються на чотирирічний термін з правом повторного обрання, та 1 додаткового непостійного члена, який обирається на традиційних умовах [11, с. 6]. Однак різні групи держав мають кардинально відмінні підходи у питаннях типу членства, процедурних питань, права вето та регіональних квот.

«Група чотирьох» (G4) у складі Німеччини, Японії, Індії та Бразилії є найамбітнішими претендентами на статус постійних членів РБ ООН. Їхні заяви вписуються до моделі А. Позиції цих держав ґрунтуються на економічному потенціалі, чисельності населення, фінансовому внеску в бюджет ООН та лідерських позиціях у своєму регіоні. Так, «Група чотирьох» вимагають для себе статусу постійних членів органу та заявляють, що зменшать свої фінансові внески до бюджету ООН та чисельність власних контингентів, задіяних в операціях ООН, у разі, якщо їхні вимоги не будуть задоволені [12].

Африканські члени ООН також висловились на користь розширення складу Ради Безпеки та висунули вимогу надання постійного членства двом державам континенту.

Натомість багато держав, що об'єдналися у міждержавну групу «Єдність заради консенсусу», пропонує ідею розширення непостійного складу Ради Безпеки без збільшення кількості її постійних членів, протидіють наданню новим учасникам права «вето», стверджуючи, що збільшення кількості постійних членів порушуватиме принцип суверенної рівності держав [13, с. 20].

Наприклад Аргентина виступає проти того, щоб 5 членів Ради Безпеки ООН мали право вето, а інші постійні, яких би дообрали, не мали б його, а треті були б непостійними членами. Представник Аргентини наголосив на тому, що при розширенні членського складу Ради Безпеки потрібно збільшити кількість саме його непостійних членів, які представляють країни більш правильно й точно і яких держави — члени ООН можуть краще контролювати [14]. Майже ідентична до позиції Аргентини позиція Мексики. Її представник наголосив на тому, що в Раді Безпеки не має бути членів першого і другого розрядів. На його думку, у засіданнях Ради Безпеки всі повинні брати участь на рівних засадах. Крім того, він наголосив, що не варто проводити реформи за рахунок розширення таких застарілих привілеїв Ради Безпеки, як статус постійного членства чи право вето, слід проводити реформу з метою більшого представництва і географічного балансу в Раді Безпеки [14].

Окрім перерахованих вище існують також і багато інших ідей та пропозицій щодо реформи ООН. Однією з них є ідея щодо надання права на постійне членство відповідно до внесків країн з метою підтримання міжнародного миру, безпеки та розвитку відповідно до чітких критеріїв та контрольних точок, а також дотримання найкращих стандартів внутрішньої та зовнішньої політики. За цих умов до постійних членів достатньо легко би приєдналися

Японія, Німеччина чи, наприклад, Швеція, а позбулися би членства такі країни як РФ чи навіть, наприклад, США [15, с. 10].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Отже, можна виділити такі проблемні аспекти реформування Ради Безпеки ООН: 1) відсутність єдиної позиції країн щодо членства та порядку прийняття рішень Радою Безпеки ООН; 2) розширення кола постійних членів може призвести до створення нових конфронтаційних блоків країнами-постійними членами, що ще більше ускладнить прийняття рішень; 3) розширення кола постійних членів передбачає наділення більшої кількості країн правом вето, що може ще більше ускладнити існуючу ситуацію; 4) відсутність об'єктивності в баченні функціонування ООН, адже усі запропоновані варіанти реформування ООН

базуються на суб'єктивних політичних інтересах та амбіціях окремих держав; 5) необхідність підтримки концепції реформування Ради Безпеки ООН абсолютною більшістю країн — членів ООН. Реформування складу та методів роботи Ради Безпеки не є нагальним, тоді як вкрай гострою є проблема реформування практики використання права «вето» постійними членами РБ ООН. Як показує аналіз заяв та офіційних позицій п'ятірки постійних членів РБ ООН, ці держави виступають проти обмеження їхніх прав та прерогатив, а отже, не дають згоди на проведення такої реформи. Найкращим варіантом є прийняття змін до Статуту ООН на міжнародній конференції, на якій поряд з іншими змінами буде прийняте остаточне рішення щодо кількості членів РБ, критеріїв надання статусу постійних членів і їх права на вето.

Література

1. Статут Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
2. Дорош Л., Охремчук С. РБ ООН у сучасних умовах: до проблеми пошуку варіантів реформування / Дорош Л., Охремчук С. / Політичні науки. — 2015. — № 2. — С. 19–26 [Електронний ресурс] / Дорош Л., Охремчук С. — Режим доступу: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/hv_2015_1_2_6%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/hv_2015_1_2_6%20(1).pdf).
3. Годованик Є. В. Компетенція Ради Безпеки ООН щодо підтримання міжнародного миру та безпеки [Електронний ресурс] / Є. В. Годованик. — Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/2267/73/>.
4. Годованик Є. В. Юридичний аналіз компетенції Ради Безпеки ООН щодо підтримання міжнародного миру та безпеки / Є. В. Годованик // Держава і право: зб. наук. праць. Серія: Юридичні і політичні науки. — 2010. — Вип. 50. — С. 623–631.
5. Батлер М. Міжнародний менеджмент конфліктів / Майкл Батлер. — Абінгдон: Раутледж, 2009. — 304 р.
6. Що таке миротворчість? [Електронний ресурс] / Підрозділ Організації Об'єднаних Націй по підтриманню миру. — Режим доступу: <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/peacekeeping.shtml>.
7. Reform the UN / Institute for Global Policy. [Electronic resource] — Access mode: <http://www.reformtheun.org/index.php?module=uploads&func=download&fileId=4097>.
8. UN Security Council — Profile [Electronic resource] / BBC (25.09.2013). — Access mode: <http://www.bbc.com/news/world-11712448>.
9. Teng M. United Nations Security Council Reform [Electronic resource] / Michael Teng / Stanford University. — Access mode: <http://www.web.stanford.edu/class/e297a/United%20Nations%20Security%20Council%20Reform>.
10. Nahory C. The Hidden Veto [Electronic resource] / Céline Nahory / Global Policy Forum. — Access mode: <https://www.globalpolicy.org/security-council/42656-the-hidden-veto.html>.
11. Зовнішньополітичні акценти © Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД). — 2015. — № 22. — С. 5–14 [Електронний ресурс] /. — Режим доступу: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/files/22_1366.pdf.
12. Membership Including Expansion and Representation [Electronic resource] / Global Policy Forum. — Access mode: <https://www.globalpolicy.org/security-council/security-council-reform/membership-including-expansion-and-representation.html>.
13. Віркола Е. Реформа Ради безпеки ООН и теория вето игроков: [Електронний ресурс]. — Університет Осло, 2010. — 80 с. — Режим доступу: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/13023/MasteroppgavexEldaxRxHxWirkola.pdf?sequence=1>.
14. Губань Р. Проблеми реалізації проектів реформи Ради Безпеки ООН [Електронний ресурс] / Р. Губань / Юридичний журнал. — 2007. — № 11. — Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2803>.
15. Проблеми реформування Ради Безпеки ООН [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kimo.univ.kiev.ua/MOrg/28.htm>.

Висоцька Христина Олегівна
студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Высоцкая Христина Олеговна
студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Visotska Christina

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ДЕРЖАВА ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

ГОСУДАРСТВО КАК СУБЪЕКТ МЕЖДУНАРОДНОГО ПУБЛИЧНОГО ПРАВА

STATE AS A SUBJECT OF INTERNATIONAL PUBLIC LAW

Анотація. У статті автор розглядає і аналізує державу як соціального актора міжнародних правовідносин. Автор наводить основні ознаки держави, з точки зору міжнародної правосуб'єктності. Крім того обґрунтовано неможливість існування держави без вступу у міжнародно-правові відносини, що обумовлено соціальною природою держави, безперечним взаємозв'язком її внутрішніх та зовнішніх відносин та антропологічним фактором. Підкреслено необхідність наявності суверенітету, як однієї з передумов набуття статусу суб'єкта міжнародних правовідносин, а також значущість способу легітимізації його створення, що визначає можливість сприйняття держави як повноцінного і рівноправного суб'єкта на міжнародній арені. Досліджено особливості участі у міжнародних правовідносинах складних та унітарних держав, що в свою чергу доводить, що не залежно від способу її організації та існування, вона ніколи не зможе повноцінно функціонувати уникаючи зносин з іншими державами.

Ключові слова: держава, міжнародна правосуб'єктність, міжнародні правовідносини.

Аннотация. В статье автор рассматривает и анализирует государство как социального актера международных правоотношений. Автор наводит основные признаки государства, с точки зрения международной правосубъектности. Кроме того обосновано невозможность существования государства без вступления в международно-правовые отношения, что обусловлено социальной природой государства, бесспорной взаимосвязью её внутренних и внешних отношений и антропологическим фактором. Подчеркнута необходимость наличия суверенитета, как одной из предпосылок получения статуса субъекта международных правоотношений, а также значимость способа легитимизации его создания, что определяет возможность восприятия государства как полноценного и равноправного субъекта на международной арене. Исследованы особенности участия в международных правоотношениях сложных и унитарных государств, что в свою очередь доказывает, что независимо от способа его организации и существования, оно никогда не сможет полноценно функционировать, избегая сношений с другими государствами.

Ключевые слова: государство, международная правосубъектность, международные правоотношения.

Summary. In this article the author examines and analyzes the state as a social actor of international legal relations. The author gives the main features of the state in terms of international legal personality. In addition, the impossibility of existence of a state without participation in the international legal relations, which is due to the social nature of the state, the undisputed interconnection of its internal and external relations and anthropological factor. The necessity of the existence of sovereignty as one of the prerequisites for acquiring the status of the subject of international legal relations, as well as the significance of the way of legitimizing its creation, which determines the possibility of perceiving the state as a full and equal subject in the international arena, is emphasized. The peculiarities of participation in international legal relations of complex and unitary states are investigated, which in turn proves that, regardless of the way in which it is organized and its existence, it will never be fully able to function without the intercourse with other states.

Key words: state, international legal personality, international legal relations.

Постановка проблеми. Міжнародне право має велику кількість суб'єктів, які є досить різноманітними за своєю природою, що й зумовлює динамічний розвиток даної системи правових норм. Саме тому питання суб'єктів міжнародного права є досі дискусійним і не втрачає своєї актуальності до тепер. Але оскільки саме держави є первинними суб'єктами, тому варто більш докладно дослідити їх міжнародну правосуб'єктність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало вітчизняних і зарубіжних науковців присвятили свої праці зазначеній темі, а саме: М. О. Баймуратов, М. В. Буроменський, Г. М. Вельямінов, К. А. Бекашев, П. Н. Бірюков, Г. В. Ігнатенко, О. В. Тарасов, Г. І. Тункін, Д. Анцілотті, А. Фердосс та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою моєї статті є аналіз і систематизація поглядів вчених і джерел права щодо участі держав у міжнародних правовідносинах.

Виклад основного матеріалу. О. В. Тарасов визначає суб'єкта міжнародного права як соціального актора, що володіє якістю міжнародно-правової особистості, виступає у формі міжнародно-правової особи, має міжнародно-правовий статус і є учасником міжнародних правовідносин [1, с. 172]. Проте не всі соціальні актори мають однакову соціальну незалежність і здатність здійснювати свої права та обов'язки. Адже міжнародна правосуб'єктність складається з таких елементів: здатність володіти і здійснювати міжнародні права і обов'язки, нести відповідальність за порушення норм міжнародного права та створювати ці норми. І оскільки держава наділена даними правомочностями на міжнародно-правовій арені, то до середини XX століття переважала думка про неї, як виключного учасника міжнародних правовідносин. Тому переоцінити її в даному аспекті досить складно.

Держава — це загальнонаціональна політико-владна організація народу, що реалізує своє право на самовизначення через інститут громадянства (підданства), яка володіє ефективним контролем над своєю державною територією з постійно проживаючим на ній населенням через представницький уряд, яка визнана міжнародно-правовим співтовариством і виступає в персонативній правовій формі суверенної міжнародно-правової особи [1, с. 238].

Держава не є первинним явищем, а є формою організації соціуму, що утворилася з більш простих соціальних систем. Тому процес утворення цього явища є не настільки однозначним та очевидним, як наприклад, народження якогось біологічного організму, що може відбуватись різними способами [2, с. 376]. Отже, держава спираючись на свою природу є результатом співжиття людей, які постійно розвиваються і потребують дедалі більш складних форм організації. Вона є соціальним явищем, що не дає підстав її субстанціоналізувати, адже дійсно ізольоване суспільство не можна повноцінно назвати

сучасним, тим паче, в глобальну інформаційну епоху. Тому держава є причетною до відносин з рівноцінними подібними суб'єктами, інакше — співіснування різних держав буде неможливим, а подекуди і унеможливиться саме буття держави [2, с. 375].

Міжнародно-правова сфера є невід'ємною частиною існування сучасної держави і має безпосередній вплив на її внутрішні процеси. Тому варто звернутися до загальноновизнаних критеріїв державності, які регламентовані Конвенцією Монтевідео про права й обов'язки держав, яка була прийнята 26 грудня 1933 р. на VII Панамериканській конференції. Адже саме вона є одним з небагатьох міжнародних документів, що визначають ознаки держави, з точки зору її як соціального актора на арені міжнародного публічного права [3, с. 298]. Стаття 1 зазначеного акту стверджує, що: «держава як особа міжнародного права повинна мати: а) постійне населення; б) певну територію; с) уряд; d) здатність вступати в міжнародні відносини з іншими державами». Вважається, що дана стаття 1 Конвенції Монтевідео про права й обов'язки держав від 26 грудня 1933 р. зафіксувала соціологічні та фактичні ознаки, що сформувались в класичному розумінні до середини XX століття [1, с. 223].

Окрім вищезазначених особливостей поряд із ними вчені виділяють й інші, зокрема наводиться юридичний критерій, який полягає у відповідності імперативним нормам міжнародного права процесу створення державності. Оскільки сучасні цінності міжнародного права стверджують про те, що процес утворення держави не може бути здійснений довільним способом, тобто надто важливим є ступінь демократичності шляху виникнення держави. Адже факт ще не є правом, тобто не кожна фактична держава є суверенною міжнародно-правовою особою. Яскравим підтвердженням цього є проголошення расистської або рабовласницької держави, яке не створює легітимної державності. Подібна ситуація виникає у випадку із захопленням іноземної території й установлення ефективного контролю над населенням, яке там проживає на постійній основі, де державність потерпілої суверенної особи автоматично не знищується за допомогою окупаційного уряду [1, с. 225]. Таким чином, створення чи припинення існування міжнародної правосуб'єктності держави сьогодні вже не залежить виключно від фактичних обставин, а й також визначається найбільш важливими формальними міжнародними критеріями [1, с. 228].

Крім того, існують досить своєрідні шляхи легітимізації створення нових держав, що відбувається навіть за відсутності критерію ефективності на момент міжнародно-правового визнання, як-от боротьба з міжнародними злочинами, такими як геноцид, колоніалізм та іноземне панування.

Ю. В. Гоцуляк теж виділяє ще одну ознаку держави як учасника міжнародно-правових відносин,

а саме: наявність апарату примусу та наявність ексклюзивних прав на нього у єдиної політичної влади, тобто держава вже від початку безумовно має репресивний характер. Однак така репресивність має багато важелів впливу на регулювання суспільного життя, особливо в царині захисту прав і свобод громадян. Проте в сучасних державах, де формально і ментально закріплені демократичні цінності, примус зазвичай існує в досить модернізований демократичній і цивілізованій формі. Тобто, можна сказати, що держава не є «самоцінністю», оскільки вона сама по собі ще не є благом, адже має бути обов'язково присутній антропологічний фактор, що і має ключовий вплив на те, наскільки держава являє собою цінність для конкретного суспільства [2, с. 368].

Як зазначає В. І. Ковтун, суверенітет залишається невід'ємною характеристикою державної політики у її внутрішньому і міжнародному аспектах на сучасному етапі державотворення [4, с. 4]. Вже традиційно суверенітет визначається, як політико-правова властивість державної влади, що у свою чергу має зовнішній і внутрішній аспекти. Перший полягає у незалежності у міжнародних зносинах від інших суб'єктів, а другий — у верховенстві державної влади на своїй території [5, с. 34]. Але суверенітет передбачає окрім наявності у держави певних суверенних прав, можливості їх ефективно реалізувати [6, с. 386]. Спираючись на аналіз юридичної літератури з проблем державного суверенітету, можна зробити висновок, що дане поняття традиційно розглядається у прив'язці до принципів міжнародного права, які впливають з ідеї суверенітету: принцип суверенної рівності держав, невтручання у внутрішні справи держав, незастосування сили чи погрози силою у міжнародних відносинах, мирного вирішення міжнародних спорів, територіальної цілісності держави, непорушності кордонів тощо [7, с. 409]. Крім того, слушно погодитись з думкою К. К. Кожевнікова, який зазначає, що з плином часу та під впливом міжнародного права у розвитку концепції суверенітету поступово став зміщуватися вектор із внутрішніх на зовнішні аспекти, що черговий раз підтверджує невід'ємність ознаки суверенітету у держави як суб'єкта міжнародно-правових відносин [8, с. 43]. Саме тому держави виступають як територіально-політичні організації, що встановлюють межі свого володарювання саме завдяки суверенітету.

Крім того, що держави не втрачають статусу первинних і основних суб'єктів міжнародного права, їх участь у відповідних правовідносинах досить трансформувалася за останній час. Ці нововведення були зумовлені змінами у складі територій, виробничої специфіки регіонів та багатонаціональністю населення, що в свою чергу, впливають на форму державного устрою і появу різних форм держав [9, с. 177].

Таким чином, держави мають дві форми територіального устрою, вони можуть бути унітарними та складними. Унітарні держави беруть участь у міжнародних правовідносинах як єдине політико-правове утворення. Усі правомочності суб'єкта міжнародного права здійснюються вищими органами законодавчої, виконавчої та судової гілок державної влади країни. Яскравим прикладом унітарних держав є Франція, Україна, Італія та Угорщина. Щодо складних держав, то на сьогодні вони існують лише у формі федерацій, зокрема це такі країни як ФРН, США, Російська Федерація, Австрія, Бразилія. Ця форма державного устрою характеризується тим, що це союзна держава, що складається з державних утворень, яким притаманна певна політична та юридична незалежність. Суб'єкти федерації можуть існувати у формі республік, округів, штатів, земель, кантонів та багатьох інших за найменуванням одиниць, що мають певну самостійність. Остання проявляється у наявності власних органів виконавчої, судової та законодавчої гілок влади, компетенція яких визначається територією, на яку поширюються відповідні повноваження, що в свою чергу регламентуються федеральними конституціями. А от саме коло питань, що входить в цю компетенцію є досить варіативним, адже воно коливається від володіння правом укладами міжнародні договори або угоди з досить обмеженого кола питань до заборони будь якої зовнішньополітичної діяльності [9, с. 176].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, підсумовуючи, можна зробити висновок, що дійсно держава залишається ключовим суб'єктом міжнародно-правових відносин, адже не залежно від способу її організації та існування, вона ніколи не зможе повноцінно функціонувати, залишаючись осторонь міжнародно-правової арени та уникаючи зносин з іншими державами, обмежуючись виключно внутрішньою політикою, бо її призначення обумовлене необхідністю зовнішньої взаємодії.

Література

1. Тарасов О. В. Суб'єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії / О. В. Тарасов. — Х.: Право, 2014. — 512 с.
2. Гоцуляк, Ю. В. Міжнародне визнання як ознака держави [Текст] / Ю. В. Гоцуляк // Держава і право: збірник наукових праць: юридичні науки. 75. — Київ: Юридична думка, 2017. — С. 366–379.
3. Отенко П. В. Неузгодженість критеріїв міжнародно-правового визнання держав / П. В. Отенко // Актуальні проблеми сучасного міжнародного права: зб. наук. ст. за матеріалами І Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 27 листоп. 2015 р.: у 2 ч. — Харків, 2015. — Ч. 2. — С. 298–302.
4. Ковтун В. І. Гарантії державного суверенітету України: конституційні аспекти: монографія / В. І. Ковтун. — Х.: Фактор, 2014. — с. 216.
5. Бабій О. Г. Суверенітет в умовах членства держави в Європейському Союзі: проблеми визначення / О. Г. Бабій // Актуальні проблеми сучасного міжнародного права: зб. наук. ст. за матеріалами І Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 27 листоп. 2015 р.: у 2 ч. — Харків, 2015. — Ч. 2. — С. 34–37.
6. Сільвестр І. О. Взаємовідносини Європейського Союзу і держав-членів в контексті збереження їх суверенітету / І. О. Сільвестр // Актуальні проблеми сучасного міжнародного права: зб. наук. ст. за матеріалами І Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 27 листоп. 2015 р.: у 2 ч. — Харків, 2015. — Ч. 2. — С. 386–391.
7. Кубальський В. Н. Особливості поняття «державний суверенітет» в сучасному міжнародному праві / В. Н. Кубальський // Правова держава. Щорічник наукових праць. — К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. — Вип. 28. — С. 400–410.
8. Кожевников К. К. Демократия и международное право: иллюзия или реальность? / К. К. Кожевников. — М.: Издательство «Юрист», 2014. — С. 76.
9. Безщасна Т. О. Складні держави як суб'єкти міжнародних правовідносин / Т. О. Безщасна // Проблеми законності. — 2014. — Вип. 127. — С. 175–181.

References

1. Tarasov O. V. Subiekt mizhnarodnoho prava: problemy suchasnoi teorii / O. V. Tarasov. — Kh.: Pravo, 2014. — 512 s.
2. Hotsuliak, Yu. V. Mizhnarodne vyznannia yak oznaka derzhavy [Tekst] / Yu. V. Hotsuliak // Derzhava i pravo: zbirnyk naukovykh prats: yurydychni nauky. 75. — Kyiv: Yurydychna dumka, 2017. — S. 366–379.
3. Otenko P. V. Neuzghodzhennist kryteriiv mizhnarodno-pravovoho vyznannia derzhav / P. V. Otenko // Aktualni problemy suchasnoho mizhnarodnoho prava: zb. nauk. st. za materialamy I Khark. mizhnar.-prav. chytan, prysviach. pamiati prof. M. V. Yanovskoho i V. S. Semenova, Kharkiv, 27 lystop. 2015 r.: u 2 ch. — Kharkiv, 2015. — Ch. 2. — S. 298–302.
4. Kovtun V. I. Harantii derzhavnoho suverenitetu Ukrainy: konstytutsiini aspekty: monohrafiia / V. I. Kovtun. — Kh.: Faktor, 2014. — s. 216.
5. Babii O. H. Suverenitet v umovakh chlenstva derzhavy v Yevropeiskomu Soiuzu: problemy vyznachennia / O. H. Babii // Aktualni problemy suchasnoho mizhnarodnoho prava: zb. nauk. st. za materialamy I Khark. mizhnar.-prav. chytan, prysviach. pamiati prof. M. V. Yanovskoho i V. S. Semenova, Kharkiv, 27 lystop. 2015 r.: u 2 ch. — Kharkiv, 2015. — Ch. 2. — S. 34–37.
6. Silvestr I. O. Vzaiemovidnosyny Yevropeiskoho Soiuzu i derzhav-chleniv v konteksti zberezhenia yikh suverenitetu / I. O. Silvestr // Aktualni problemy suchasnoho mizhnarodnoho prava: zb. nauk. st. za materialamy I Khark. mizhnar.-prav. chytan, prysviach. pamiati prof. M. V. Yanovskoho i V. S. Semenova, Kharkiv, 27 lystop. 2015 r.: u 2 ch. — Kharkiv, 2015. — Ch. 2. — S. 386–391.
7. Kubalskyi V. N. Osoblyvosti poniattia «derzhavnyi suverenitet» v suchasnomu mizhnarodnomu pravi / V. N. Kubalskyi // Pravova derzhava. Shchorichnyk naukovykh prats. — K.: In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2017. — Vyp. 28. — S. 400–410.
8. Kozhevnikov K. K. Demokratiya i mezhdunarodnoe pravo: illyuziya ili realnost? / K. K. Kozhevnikov. — M.: Izdatelstvo «Yurist», 2014. — S. 76.
9. Bezshchasna T. O. Skladni derzhavy yak subiekty mizhnarodnykh pravovidnosyn / T. O. Bezshchasna // Problemy zakonnosti. — 2014. — Vyp. 127. — S. 175–181.

УДК 341

Губарь Євгенія Андріївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Губарь Евгения Андреевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Gubar Evgenia

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Асірян Сюзанна Рафіківна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри міжнародного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Научный руководитель:

Асирян Сюзанна Рафиковна

кандидат юридических наук,

ассистент кафедры международного права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Research manager:

Asiryan Susanna

Candidate of Legal Sciences,

Assistant of Department of International Law

Yaroslav Mudryi National Law University

ЗАКРІПЛЕННЯ ТА МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

ЗАКРЕПЛЕНИЕ И МЕХАНИЗМ ЗАЩИТЫ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА НА МЕЖДУНАРОДНОМ УРОВНЕ

FIXATION AND MECHANISM OF PROTECTION OF ENVIRONMENTAL HUMAN RIGHTS AT THE INTERNATIONAL LEVEL

Анотація. У статті автор розглядає проблему закріплення та механізму захисту екологічних прав людини на міжнародному рівні. Автор вказує різні міжнародні органи, які здійснюють захист екологічних прав людини та розглядає судову практику з зазначеної проблеми.

Ключові слова: механізм захисту, екологічні права людини, навколишнє природне середовище, міжнародне закріплення прав.

Аннотация. В статье автор рассматривает проблему закрепления и механизма защиты экологических прав человека на международном уровне. Автор указывает различные международные органы, осуществляющие защиту экологических прав человека, и рассматривает судебную практику по данной проблеме.

Ключевые слова: механизм защиты, экологические права человека, окружающая среда, международное закрепление прав.

Summary. The article is devoted to the problem of fixation and mechanism of protection of environmental human rights at the international level. The author notes the various international authorities that provide protect the environmental rights of human rights and consider the judicial practice of the problem.

Key words: mechanism of protection, environmental human rights, environment, international fixation environmental rights.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сьогодні, в усьому світі простежується різке погіршення екологічної безпеки. Екологічна обстановка в різних куточках планети неодноразово завдавала колосальної шкоди життю, здоров'ю, майну мільйонів людей. Це вкотре вказує на необхідність поглиблення міжнародного співробітництва держав у сфері забезпечення прав людини на безпечне навколишнє природне середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Загальнотеоретичні підходи до поняття права людини на безпечне навколишнє природне середовище, проблем закріплення та механізму захисту екологічних прав на міжнародному рівні є предметом правових, соціальних та політичних досліджень. Теоретичну основу зазначеного питання розробили вітчизняні та зарубіжні вчені-правознавці, серед яких є Г. В. Анісімова [1], К. А. Бек'яшев [2], В. Л. Бредихіна [3], А. П. Гетьман [4], В. К. Попов [5] та інші автори.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення механізму захисту екологічних прав на міжнародному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Екологічні права людини прийнято вважати правами «третього покоління» — так званими колективними правами або правами солідарності у зв'язку з тим, що основними їх носіями є народи, нації, об'єднання індивідів, групи, а не окремі індивіди. Проте, як показує міжнародна судова і договірна практика, кожна людина має право на сприятливе навколишнє середовище і процесуальні екологічні права так само, як і об'єднання індивідів чи народи і нації [14, с. 196].

Вперше право на життя в сприятливому навколишньому середовищі було закріплено в Стокгольмській Декларації (1972 р.) щодо питань навколишнього середовища. Із тексту Декларації випливає, що право на життя в сприятливому навколишньому середовищі є таким же фундаментальним правом людини, як право на свободу і рівність. Сприятливе навколишнє середовище відповідно до Декларації — це таке середовище, яке дозволяє вести гідне життя. У Стокгольмській декларації право на сприятливе навколишнє середовище пов'язане з відповідальністю людини за охорону і покращення його стану перед теперішніми та майбутніми поколіннями [11].

Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку є одним з основних джерел міжнародного права, що містить основні екологічні права людини. Саме в даному документі була сформована система основних екологічних прав, які закріплені у внутрішньодержавному законодавстві більшості країн світу. Центральне місце в системі

екологічних прав, закріплених на міжнародному рівні в Декларації Ріо, займає право на сприятливе навколишнє середовище. Суб'єктом даного права є людина, при цьому необхідно відзначити, що з позиції концепції сталого розвитку суб'єктом права на сприятливе довкілля визнається людина як теперішнього, так і майбутнього покоління.

Наступним екологічним правом людини, закріпленим в Декларації Ріо, є право на доступ до достовірної інформації про стан навколишнього середовища та участь у прийнятті екологічно значущих рішень. У декларації підкреслюється, що екологічні питання вирішуються найбільш ефективним чином за участю всіх зацікавлених громадян. Кожна людина повинна мати відповідний доступ до інформації, що стосується навколишнього середовища, яка є в розпорядженні державних органів, включаючи інформацію про небезпечні матеріали і можливість брати участь в процесах прийняття рішень.

Третім екологічним правом людини, що містяться в Декларації Ріо є право на відшкодування екологічної шкоди. Відповідно до принципу 13 Декларації 1992 року, держави повинні розробляти національні закони, що стосуються відповідальності і компенсації жертвам забруднення навколишнього середовища та іншого екологічної шкоди [12].

Віденська декларація та Програма дій, що схвалені на Всесвітній конференції з прав людини у 1993 році, визнає, що Право на розвиток повинно реалізовуватися так, щоб справедливо задовольнити потреби сьогоденних та майбутніх поколінь у сфері розвитку та навколишнього середовища. У Декларації також визнано, що незаконні скиди токсичних і небезпечних речовин і відходів становить потенційну серйозну загрозу для права кожної людини на життя і здоров'я [7].

Яскравим прикладом закріплення екологічних прав людини в міжнародних договорах є Конвенція Європейської Економічної Комісії ООН «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля», прийнята 25 червня 1998 року у м. Оргусі (Данія) [8]. Україна одна з перших держав, що ратифікувала конвенцію 6 липня 1999 року. Оргуська конвенція визначила три основних екологічних права, що розглядаються як важливі чинники у становленні демократії: 1) доступ громадськості до екологічної інформації; 2) участь громадськості у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля; 3) доступ громадськості до правосуддя з питань, що стосуються довкілля.

Отже, міжнародні документи підтвердили й закріпили в світової спільноти розуміння тісного зв'язку між станом дотримання прав людини та якістю довкілля, а також заклали основу для подальших правових дій з використання всього спектру міжнародних норм у сфері прав людини на благо інтересів оточуючого людину середовища [6, с. 37].

Основні механізми захисту екологічних прав існують у рамках Комітету ООН з прав людини, Європейського суду з прав людини, Міжамериканської комісії та суду з прав людини, а також Африканської комісії з прав людини. Комітет ООН з прав людини ухвалив низку рішень у справах, які головним чином стосувалися екологічних прав корінного населення і ґрунтувалися на порушенні ст. 27 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, де йдеться про права етнічних, релігійних і мовних меншин, зокрема, про право користуватися своєю культурою.

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. не містить права на сприятливе навколишнє середовище чи будь-яких процесуальних екологічних прав, оскільки приймалася в умовах необхідності забезпечення, перш за все, громадянських і політичних прав у країнах Західної Європи і в умовах, коли екологічні проблеми істотним чином не загрожували здійсненню людиною своїх прав і свобод. Проте Конвенція — «гнучкий і живий» інструмент, який пристосовується до змін у навколишньому світі. Незважаючи на відсутність відповідної статті в Конвенції, екологічні права громадян отримали свій захист у практиці Європейського суду з прав людини. Здебільшого право на сприятливе навколишнє середовище позивачі обґрунтовують статтею 8, яка забезпечує повагу до приватного та сімейного життя, а також житла. Однак у кожному конкретному випадку позивач має довести зв'язок між забрудненням або шкодою довкіллю та індивідуальною шкодою як наслідок порушення права на особисте життя і на житло [9, с. 105].

У відомій справі *Lopez Ostra v. Spain* 1994 р. Суд постановив: «...серйозне забруднення навколишнього середовища може вплинути на добробут індивідів і перешкоджати використанню свого житла таким чином, що це негативно вплине на особисте і сімей-

не життя, без завдання, однак, серйозної шкоди їх здоров'ю. ...

...слід враховувати справедливий баланс між конкуруючими інтересами індивіда і суспільства в цілому. ... Держава не забезпечила справедливий баланс між інтересами економічного благополуччя міста ... і ефективним здійсненням права позивача на повагу до житла, приватного і сімейного життя».

Африканська комісія з прав людини розглянула справу *Кен Саро-Віва* (1988 р.), рішення в якій хоча прямо й не стосується захисту екологічних прав, однак має зв'язок з політичною і громадською діяльністю активіста, який захищав права корінного народу огоні від негативного впливу на їхнє життя і культуру розробки покладів нафти в регіоні [9, с. 106].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що право кожної людини теперішнього і майбутніх поколінь на сприятливе навколишнє середовище є одним із принципів міжнародного права. З одного боку, цей принцип формує основу міжнародної правової охорони навколишнього середовища. З іншого боку, право на сприятливе навколишнє середовище є одним з фундаментальних прав людини, яке тісно пов'язане з його іншими правами і є невіддільним від них [13, с. 75]. Визнання цього факту світовою спільнотою, його законодавче закріплення на міжнародному та національному рівні, дає надію на те, що людство не буде безслідно знищено в результаті чергової екологічної катастрофи. За словами Андрія Дмитровича Сахарова ми зможемо: «именно в этом мире, где мы, как вспышка во мраке, возникли на одно мгновение из черного небытия бессознательного существования материи, осуществит требования Разума и создать жизнь, достойную нас самих и смутно угадываемой нами Цели» [10, с. 146].

Література

1. Анисимова А. В. Классификация естественных экологических прав / А. В. Анисимова // Проблемы законности: Республиканский міжвідомчий наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. — Х.: Нац. юрид. академія України, 2004. — Вип. 66. — С. 72–81.
2. Бекашев К. А. О роли ООН в кодификации и прогрессивном развитии международного экологического права / К. А. Бекашев // Труды МГЮА. — М.: Юрист, 1997. — № 1. — С. 146–152.
3. Бредихина В. Л. Понятие, сущность и содержание права граждан на безопасную окружающую среду / В. Л. Бредихина // Проблемы законности: Республиканский міжвідомчий наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. — Х.: Нац. юрид. академія України, 2001. — Вип. 47. — С. 54–61.
4. Гетьман А. П. Развитие законодательного регулирования экологических прав людини: история-сучасність / А. П. Гетьман // Планова наукова-дослідна робота. — Х., 1999 — С. 3–9.
5. Попов В. К. Відшкодування шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону атмосферного повітря / В. К. Попов // Радянське право. — 1986. — № 11. — С. 43–47.
6. МБО «Екологія — Право — Людина», 2016. Права людини та охорона довкілля. Навчально-методичний посібник для тренерів (суддів-викладачів). — С. 252.
7. Віденська декларація та Програма дій, підписана Україною від 25.06.1993 року [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_504.

8. Конвенція Європейської Економічної Комісії ООН «Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля», підписана Україною від 25.06.1998 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_015.

9. Задорожній О.В., Медведєва М.О. Міжнародне право навколишнього середовища. — К.: Видавничий дім «Промінь», 2010. — 510 с.

10. Сахаров А.Д. Тревога и надежда: статьи и выступления / А.Д. Сахаров. — Л.: Сов. писатель. — 1990. — 377 с.

11. Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем оточуючого людину середовища [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_454.

12. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_455.

13. Кравченко С.М. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища / С.М. Кравченко, А.О. Андрусевич, Дж.Е. Бонайн / [Під заг. ред. проф. С.М. Кравченко]. — Львів: Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка, 2002. — С. 336.

14. Концепція захисту екологічних прав через призму практики європейського суду з прав людини / І.П. Іванець // Наше право. — 2013. — № 10. — С. 195–200.

References

1. Anysymova A. V. Klyasyfikatsiya estestvennykh ekolohicheskikh prav / A. V. Anysymova // Problemy zakonnosti: Respublikanskyi mizhvidomchyi nauk. zb. / vidp. red. V. Ya. Tatsii. — Kh.: Nats. yuryd. akademiia Ukrainy, 2004. — Vyp. 66. — S. 72–81.

2. Bekiashev K. A. O roly OON v kodyfikatsyy u proressyvnom razvytyy mezhdunarodnoho ekolohicheskoho prava / K. A. Bekiashev // Trudy MNIU. — M.: Yuryst, 1997. — # 1. — S. 146–152.

3. Bredykhyna V. L. Poniatye, sushchnost y sodержanye prava hrazhdan na bezopasnuiu okruzhaiushchuiu sredy / V. L. Bredykhyna // Problemy zakonnosti: Respublikanskyi mizhvidomchyi nauk. zb. / vidp. red. V. Ya. Tatsii. — Kh.: Nats. yuryd. akademiia Ukrainy, 2001. — Vyp. 47. — S. 54–61.

4. Hetman A. P. Rozvytok zakonodavchoho rehuliuвання ekolohichnykh prav liudyny: istoriia-suchasnist / A. P. Hetman // Planova naukova-doslidna robota. — Kh., 1999. — S. 3–9.

5. Pravovi zasoby zabezpechennia realizatsii prava hromadian na bezpechne dlia zhyttia navkolyshnie seredovyshe / Datsenko O. F. // Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. — 2016. — Vyp. 5. — S. 173–177.

6. MBO «Ekolohiia — Pravo — Liudyna», 2016. Prava liudyny ta okhrona dovkillia. Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia treneriv (suddiv-vykladachiv). — S. 252.

7. Videnska deklaratsiia ta Prohrama dii, pidpysana Ukrainoiu vid 25.06.1993 roku [Elektronnyi resurs] — rezhym dostupu: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_504.

8. Konventsiiia Yevropeiskoi Ekonomichnoi Komisii ООН «Pro dostup do informatsii, uchast hromadskosti v protsesi pryiniattia rishen ta dostup do pravosuddia z pytan, shcho stosuutsia dovkillia», pidpysana Ukrainoiu vid 25.06.1998 roku [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_015.

9. Zadorozhnyi O. V., Medvedieva M. O. Mizhnarodne pravo navkolyshnoho seredovyscha. — K.: Vydavnychiy dim «Promeni», 2010. — 510 s.

10. Sakharov A. D. Trevoha y nadezhda: staty y vystupleniya / A. D. Sakharov. — L.: Sov. pysatel. — 1990. — 377 s.

11. Deklaratsiia Konferentsii Orhanizatsii Obiednanykh Natsii z problem otochuiuchoho liudynu seredovyscha [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_454.

12. Deklaratsiia Rio-de-Zhaneiro shchodo navkolyshnoho seredovyscha ta rozvytku [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_455.

13. Kravchenko S. M. Aktualni problemy mizhnarodnoho prava navkolyshnoho seredovyscha / S. M. Kravchenko, A. O. Andrushevych, Dzh. E. Bonain / [Pid zah. red. prof. S. M. Kravchenko]. — Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni I. Franka, 2002. — S. 336.

14. Kontseptsiiia zakhystu ekolohichnykh prav cherez pryzmu praktyky yevropeiskoho sudu z prav liudyny / I. P. Ivanets // Nashe pravo. — 2013. — # 10. — S. 195–200.

УДК 341.1/8

Деркач Дмитро Миколайович
студент

Інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Деркач Дмитрий Николаевич
студент

Института прокуратуры и криминальной юстиции

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Derkach Dmytro

Student of the

Institute of Public Prosecution and Criminal Justice of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОЇ ІНТЕРВЕНЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

ПРОБЛЕМЫ ГУМАНИТАРНОЙ ИНТЕРВЕНЦИИ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ

PROBLEMS OF HUMANITARIAN INTERVENTION IN INTERNATIONAL LAW

Анотація. У статті розкрито сутність гуманітарної інтервенції як одного із зовнішньополітичних інструментів міжнародних відносин, виникнення та розвиток даного інституту в міжнародному праві, його основні концепції, а також проблематику цього інституту в рамках міжнародного співробітництва. В процесі вивчення та аналізу гуманітарної інтервенції було проведено детальний розгляд питання внутрішньої суперечності даного інструменту міжнародного співробітництва, а саме: підтримка миру та стабільності чи грубе порушення суверенітету держави. Відповідно до цього, було розглянуто ряд доктрин, які трактують це питання з різних сторін: як позитивну складову міжнародного співробітництва, за допомогою якої здійснюється захист прав і свобод людини і громадянина або ж створення сприятливих умов для їхньої реалізації, а також як зловживання цим інститутом для задоволення власних політичних інтересів відповідним суб'єктом міжнародних відносин, що лише погіршує стан дотримання прав людини. Через наявність таких суперечностей було проаналізовано низку концепцій, які мають за мету попередити виникнення такої проблеми та здійснювати справді ефективний захист прав і свобод від протиправних посягань.

Ключові слова: гуманітарна інтервенція, захист основоположних прав та свобод людини і громадянина, міжнародне співробітництво, зовнішньополітичний інструмент, миротворча операція, суверенітет держави, зовнішньополітичні міжнародні відносини, реагування на грубі порушення, озброєне втручання, зобов'язання щодо захисту.

Аннотация. В статье раскрыта сущность гуманитарной интервенции как одного из внешнеполитических инструментов международных отношений, возникновение и развитие данного института в международном праве, его основные концепции, а также проблематику этого института в рамках международного сотрудничества. В процессе изучения и анализа гуманитарной интервенции было проведено детальное рассмотрение вопроса внутреннего противоречия данного инструмента международного сотрудничества, а именно: поддержание мира и стабильности или грубое нарушение суверенитета государства. В соответствии с этим, был рассмотрен ряд доктрин, которые трактуют этот вопрос с разных сторон: как положительную составляющую международного сотрудничества, с помощью которой осуществляется защита прав и свобод человека и гражданина или создание благоприятных условий для их реализации, а также как злоупотребление этим институтом для удовлетворения собственных политических интересов соответствующим субъектом международных отношений, что лишь усугубляет состояние соблюдения прав человека. Из-за наличия таких противоречий были проанализированы ряд концепций, которые имеют целью предупредить возникновение такой проблемы и осуществлять действительно эффективную защиту прав и свобод от противоправных посягательств.

Ключевые слова: гуманитарная интервенция, защита основных прав и свобод человека и гражданина, международное сотрудничество, внешнеполитический инструмент, миротворческая операция, суверенитет государства, внешнеполитические международные отношения, реагирования на грубые нарушения, вооруженное вмешательство, обязательства по защите.

Summary. The article reveals the essence of humanitarian intervention in perspective of being one of the foreign policy instruments in international relations, the emergence and development of this institute in international law, its main concepts, and also problems of this institute within the framework of international cooperation. During the process of studying and analyzing humanitarian intervention, detailed review of the question of internal contradiction has been made, namely: supporting for peace and stability or gross violation of state sovereignty. According to this, a number of doctrines have been reviewed and all of them interpret this question differently: as positive side of international cooperation, thanks to which protection of human rights and freedoms is carried out or as negative thing in perspective of abusing this institute in order to satisfy political necessities of some subjects, which only makes the state of observance of human rights worse. Because of these controversies, a number of concepts which are trying to prevent this problem have been analyzed.

Key words: humanitarian intervention, protecting of fundamental human rights and freedoms, international cooperation, foreign policy instrument, peacekeeping operation, sovereignty of a state, foreign policy international relations, reacting to gross violations, military interference, an obligation to protect.

Не дивлячись на те, що в сучасному світі права людини визнані найвищою соціальною цінністю, ми й досі можемо спостерігати ситуації, в яких вони знецінюються у міжнародному масштабі. При цьому, інколи, навіть не виконуються мінімальні стандарти їх забезпечення, а будь-яка критика сприймається як посягання на державний суверенітет та втручання у внутрішні справи.

Сучасні міжнародні виклики — тероризм, розповсюдження зброї масового знищення, внутрішньодержавні етнічні конфлікти, дестабілізація політичної ситуації в колишніх радянських республіках (в тому числі й в Україні), — все частіше визнаються істотними загрозами для міжнародної безпеки та обґрунтовують можливість застосування гуманітарних інтервенцій як одного із зовнішньополітичних інструментів міжнародних відносин.

У міжнародно-правовому аспекті термін «гуманітарна інтервенція» до сьогодні не набув офіційного тлумачення. Отже, у загальному плані, гуманітарна інтервенція — це використання військової сили проти інших держав із метою припинення практики порушення прав людини або створення сприятливих умов для їхньої реалізації. Уперше концепція гуманітарної інтервенції була представлена прем'єр-міністром Великобританії Тоні Блером у квітні 1999 р. В основу концепції було покладено тезу про те, що гуманітарна катастрофа не може вважатися суто внутрішньою справою тієї чи іншої держави і, що «світова спільнота» не лише має право, але й зобов'язана втручатися в гострі гуманітарні кризи з метою їх оперативного вирішення [1, с. 200].

Потрібно зауважити, що ідея гуманітарної інтервенції (збройного втручання з метою припинення брутальних і масових порушень прав населення) не є новою і має міцне історичне коріння в теорії справедливої війни (*Bellum justum*). Центральним пунктом цієї концепції являвся принцип справедливої підстави. При цьому навіть у ситуаціях, коли необхідність інтервенції не піддається сумніву, втручання має бути пропорційне ситуації, яку воно має зупинити. Ще Гуго Гроцій в роботі «Про право війни і миру» 1625 року писав: «Якщо правитель піддає гонінням своїх підданих, ставить під загрозу їх існу-

вання, то людська спільнота в ім'я справедливості має право силою зброї зупинити ці гоніння»; застосування сили однією державою проти уряду іншої, яка «зловживає владою над власними громадянами» вважається законною. Однак, на думку Г. Гроція «будь-які засоби, які виходять за рамки, необхідні для здійснення справедливої справи, не можуть вважатися справедливими» [2, с. 256].

У науковій літературі загалом існують два основні підходи до трактування поняття «гуманітарна інтервенція» — широке та вузьке. У широкому сенсі гуманітарну інтервенцію трактує Д. Шеффер, визначаючи її як примусову гуманітарну інтервенцію, тобто таку, яка попередньо не узгоджена з урядом країни, що піддається вторгненню. Примусова гуманітарна інтервенція здійснюється з використанням сили та без неї і передбачає дипломатичні та економічні санкції. У трактуванні Д. Шеффера гуманітарна інтервенція буває також не примусовою. Передусім це миротворчі операції, узгоджені з владою країни, в якій вони проводяться, та гуманітарна допомога. У вузькому розумінні гуманітарна інтервенція — це втручання у справи суверенної держави із застосуванням сили з метою захисту прав людини, яке здійснюється без мандату РБ ООН.

Натомість інші автори схиляються до думки, що не можна вважати гуманітарною інтервенцією дії без застосування збройної сили. Насамперед через їхню безперспективність (наприклад, події в Північній Африці і на Близькому Сході). У межах цього підходу виділяються два приклади, коли йдеться про гуманітарну інтервенцію як таку: 1) держава здійснює масові і грубі порушення прав людини (Камбоджа часів правління червоних кхмерів, Лівія у 2011 році); 2) держава перебуває в стані громадянської війни, уряд не контролює свою територію і не спроможний вплинути на ситуацію (Ліберія в період громадянських війн 1989–2003 років, Сомалі, Судан, Руанда в 1990-х роках) [3, с. 103–104].

Як зазначає Тарасова Л. Н. у самому понятті «гуманітарна інтервенція» є внутрішня суперечність, яку англійський професор Лоуренс Фрідман назвав одночасною наявністю двох смислів. Перший визначає характер акції, що вчиняється в ім'я підтримки

миру та стабільності. Другий є грубим порушенням суверенітету держави [4, с. 99–100].

Розпливчатість поняття гуманітарної інтервенції сприяє зловживанням нею. Насправді, немає жодного прикладу застосування сили, за якого можна було б вести мову виключно про гуманітарні мотиви. США, наприклад, до вторгнення у Югославію кілька років вимагала від цієї держави певних політичних кроків, фактично шантажуючи її; а в Іраку лише після виявлення абсурдності звинувачень у володінні зброєю масового ураження, уряд США почав наголошувати на гуманітарній складовій акції. Наслідки іноземного втручання для місцевого населення також є вкрай суперечливими та іноді лише погіршують стан дотримання прав людини.

Однак не можна не відзначити, що іноді лише потужне воєнне втручання може зупинити порушення прав людини. Під час геноциду тутсі в Руанді 1994 р. неодноразово лунали заклики до західних держав, особливо США, з проханням застосувати військову силу та врегулювати ситуацію. Оскільки цього зроблено не було, загинуло, за різними оцінками, від 800 тисяч до одного мільйону людей, а п'ятьма роками пізніше президент США Білл Клінтон зізнався, що вірить: якби він надіслав 5 000 американських миротворців, можна було б врятувати 500 000 життів. Можна припустити, що причиною бездіяльності була відсутність стратегічних інтересів США у Руанді [5, с. 118].

У вересні 2000 р. за ініціативою Канади була створена Міжнародна комісія з інтервенції та державного суверенітету. До складу МКІДС увійшла група видатних фахівців із міжнародного права прав людини на чолі з колишнім міністром закордонних справ Австралії Г. Евансом і спеціальним радником Генерального секретаря ООН М. Сахнуном. У 2001 році дана група представила на розгляд Генеральному Секретарю та державам-членам ООН добре відому в міжнародному праві Доповідь «Обов'язок захищати» (англ. «The Responsibility to Protect»), яка запропонувала альтернативу так званому «праву на гуманітарну інтервенцію», заміщуючи його «обов'язком захищати». Дана доповідь поклала початок розвитку нової доктрини «responsibility to protect» (R2P) назва якої до сьогодні так і не отримала сталого перекладу українською.

Обов'язок захищати є переосмисленням концепції гуманітарної інтервенції, та на відміну від неї застосовує військові акції в якості обов'язку міжнародного співтовариства, а не в якості права держави чи групи держав. Обов'язок захищати фокусується на попередженні таких міжнародних злочинів: геноцид, військові злочини, злочини проти людства, етнічні чистки. Можливість застосування «R2P» щодо інших злочинів чи гуманітарних катастроф — виключена [6, с. 188].

Комісія запропонувала включити до змісту «зобов'язання щодо захисту» три складові: «обов'язок

запобігати» (англ. «the responsibility to prevent»), який включає передусім раннє попередження та аналіз ситуації, «обов'язок реагувати» (англ. «the responsibility to react»), у тому числі, застосування військових заходів та ухвалення рішення про інтервенцію, «обов'язок відновлювати» (англ. «the responsibility to rebuild»), який охоплює так звані «постінтервентні» обов'язки, належне управління під юрисдикцією ООН, а також межі окупації. Отже, Комісія запропонувала послідовний ряд «градуйованих» політичних засобів, які мають бути застосовані державою у разі грубих порушень норм гуманітарного права, а у разі її неспроможності чи відсутності політичної волі на рішучі дії, запобігання та припинення таких порушень міжнародною спільнотою стає її моральним обов'язком [7, с. 44].

Найскладніший елемент, що породжує основні суперечки — другий, щодо обов'язку діяти. Центальною його складовою є гуманітарна інтервенція, суперечлива сама по собі. Як уже зазначалося, гуманітарна інтервенція посприяла виникненню «Обов'язку захистити». І, водночас, не можна не погодитися з більшістю науковців про невизначеність гуманітарної інтервенції в сенсі її легальності у міжнародному праві. Добре обґрунтованим вбачається, зокрема, висновок українського дослідника пана Мотиля про нелегальність гуманітарної інтервенції.

Низка подій після першої публікації його доповіді, неодноразові її обговорення на різних форумах логічно завершилося включенням «ОЗ» до Підсумкового документу Світового саміту у 2005 році. Положення щодо «Обов'язку захистити» були викладені в 138 та 139 параграфах згаданого документу, які слід процитувати повністю:

«138. Кожна держава несе обов'язок з захисту власного населення від міжнародних злочинів.

139. Міжнародна спільнота, через Організацію об'єднаних націй, також несе відповідальність за вжиття належних дипломатичних, гуманітарних та інших мирних заходів відповідно до глави 6 та глави 8 Статуту ООН, щоб допомогти захистити населення від геноциду, воєнних злочинів, етнічних чисток та злочинів проти людяності. У цьому зв'язку, ми готові діяти колективно, вчасно та рішуче, через РБ ООН та згідно зі Статутом ООН, включаючи главу 7, щодо окремих випадків та у співпраці з регіональними організаціями, якщо мирні засоби виявляться недостатніми, а зусилля захистити власне населення від геноциду, воєнних злочинів, етнічних чисток та злочинів проти людяності на національному рівні очевидно зазнають невдачі» [8].

На думку А. Беллами, «ОЗ» зазвичай сприймається як доктрина, концепція. Однак він же справедливо зазначає, що мова Підсумкового документу описує «ОЗ» як щось більше, аніж доктрину, — навіть як принцип. У той же час Власюк В. не погоджується із запропонованим підходом, адже всупереч висловленої А. Беллами думки про погодження державами

змісту «ОЗ» у 2005 році, вже у році 2008 Росія не вдало спробує застосувати «ОЗ» для виправдання збройного втручання до Грузії. Як показують події в Україні 2014 року, сприйняття «ОЗ» державами західними і Росією, постійним членом РБ ООН, має достатньо відмінностей, щоб «підвищувати» концепцію до принципу [9, с. 73].

Цікавої думки дотримується російський науковець Субочев В. В., який вважає, що концепція «R2P» є яскравим проявом позитивної відповідальності в міжнародному праві, вказуючи при цьому, що позитивна відповідальність — це спосіб закріплення юридичних обов'язків дотримання вимог правових норм, що реалізуються в правомірній поведінці суб'єктів юридичної відповідальності, яка (поведінка — прим. авт.) схвалюється та/або заохочується державою. Основною відмінністю позитивної відповідальності від негативної є те, що вона не є тимчасовою та примусовою, це постійна, добровільна та глибоко усвідомлена відповідальність за рішення, що приймаються, та результати цих рішень сьогодні та в майбутньому [10].

Аналізуючи вищевикладене, з'являється логічне запитання про співвідношення гуманітарної інтервенції та концепції «Responsibility to protect». Дехто вважає, що концепція певним чином «легалізує» озброєне втручання заради захисту основоположних прав та свобод людини і громадянина. Однак ми не зовсім погоджуємося з цією думкою, а більш схильні підтримати висновки видатного російського науковця-міжнародника Ашавського Б. М., який зазначає наступне. Перш за все, одним з основних принципів міжнародного права є принцип незастосування сили та погрози силою. Випадки правомірного застосування державою або групою держав озброєної сили суворо регламентовані Статутом ООН. Це можливо тільки: а) у порядку участі в заходах, що здійснюються за постановою РБ ООН для попередження або усунення загрози миру, придушення актів агресії або інших порушень миру; б) у порядку здійснення права на індивідуальну або колективну самооборону у випадку озброєного нападу. Інших механізмів або винятків з цих правил міжнародне право не передбачає. Крім того, реалізація такої концепції як «R2P» залежить від тих, у чиїх інтересах вона реалізовується. Тому орієнтиром вона може бути лише в тій мірі, в якій мета, що нею заявлена, відповідає реальним намірам тих, хто її використовує. Іншими словами, чи є прагнення захищати права тих, хто цього потребує або ж «концепція» використовується як «димові завеса» для досягнення інших цілей.

Ашавський Б. М. більш схильний до китайської концепції «відповідального захисту» («responsible protection» або «RP»), що була розроблена заступником Китайського інституту міжнародних проблем при МЗС КНР Жуанем Цзунцзе та опублікована у вигляді наукової статті в журналі «Китайські між-

народні дослідження» 15 червня 2012 року. У цій статті критично проаналізована концепція «R2P» в контексті подій у Лівії та Сирії та викладені нариси китайської концепції «відповідального захисту», яка полягає в:

- по-перше, необхідно ясно визначитися з об'єктом «захисту». Звичайно, це народ, цивільне населення держав, мир та стабільність відповідного регіону, а не політичні партії або збройні сили;
- по-друге, необхідна легітимність захисту. Перш за все, уряд відповідної держави зобов'язаний захищати своїх громадян. Крім цього тільки РБ ООН уповноважена перекласти цей обов'язок на інші держави;
- по-третє, поняття «захист», його сенс повинні бути суворо обмежені. Необхідною передумовою застосування військової сили повинно бути вичерпання усіх можливих дипломатичних та політичних засобів урегулювання;
- по-четверте, метою захисту є тільки запобігання гуманітарній катастрофі. Метою не може бути зміна уряду. У результаті здійснення «захисту» держава не має опинитися в гіршому становищі, ніж до того. Тому мета повинна бути суворо визначена;
- по-п'яте, «держави-захисники» несуть відповідальність не лише за власні дії, які були зроблені в процесі «захисту», але й за «пост-захисне» відновлення;
- по-шосте, ООН має встановити механізм контролю та оцінки стану відповідної держави після «захисту» [11, с. 20].

Можемо зробити висновок, що китайський варіант концепції «відповідального захисту» більшою мірою відповідає основним принципам міжнародного права, аніж концепція «R2P».

Висновок. Отже, сьогодні, в умовах військово-політичних конфліктів та загальної глобалізації спостерігається доволі цікава ситуація із здійсненням гуманітарних інтервенцій. Спроби міжнародної спільноти запобігти подібним проявам часто є безрезультатними та такими, що несуть за собою тисячі жертв по всьому світу. Пристосування так званої концепції «Responsibility to protect» до реалій сьогодення більш схоже на спроби легалізації гуманітарних інтервенцій, а іноді, навіть, на політичні ігри головних країн-акторів міжнародно-правової дійсності. Виражаємо сподівання, що оновлені постулати концепції «R2P», що знайшли своє відображення в китайській концепції «Responsible protect» дадуть поштовх до переосмислення та правильного тлумачення принципу невтручання у внутрішні справи держави та принципу незастосування збройної сили, на меті яких, перш за все, має стояти захист основоположних прав та свобод людини і громадянина, заради яких, по суті, створювалося та функціонує міжнародне право.

Література

1. Богінська І. В., Павлов В. В. Феномен гуманітарних інтервенцій у постбіполярному світі [Електронний ресурс] / І. Богінська // Історіографія, джерелознавство (збірка наукових праць). — 2009. — 200 с. — Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-191.html>
2. Сіваш О. М. Концепція «відповідальності по захисту» як баланс принципів державного суверенітету та поваги до прав людини [Текст] / О. Сіваш // Форум права. — № 4. — 2015. — с. 253–259.
3. Здоровега М. Проблема легітимності гуманітарних інтервенцій у сучасних міжнародних відносинах [Електронний ресурс] / М. Здоровега // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. — Вип. 27. — 2015. — с. 102–107. — Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/28413/1/017-102-107.pdf>
4. Тарасова Л. Н. К дискуссии о правомерности гуманитарной интервенции [Электронный ресурс] / Л. Тарасова // Вести Волгоградского государственного университета. — № 1 (14). — 2011. — с. 99–105. — Режим доступа: http://www.volsu.ru/upload/medialibrary/178/2_jbqfekwlmzdxgct.pdf
5. Мойсеєнко А. Гуманітарна інтервенція: поняття та роль в міжнародних відносинах [Електронний ресурс] / А. Мойсеєнко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. — Вип. 96. — 2011. — с. 117–121. — Режим доступу: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/803/758>
6. Герасименко Д. С. Доктрина «R2P» в міждержавних відносинах: від подій в Грузії до Криму [Електронний ресурс] / Д. Герасименко // Молодий вчений. — № 2 (29). — 2016. — с. 188–193. — Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/2/45.pdf>
7. Христова Г. Доктрина «R2P»: зобов'язання держави та міжнародної спільноти щодо захисту прав людини [Електронний ресурс] / Г. Христова // Вісник Національної академії правових наук України. — № 2 (77). — 2014. — с. 42–52. — Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9428/1/Khrystova.pdf>
8. Підсумковий документ Світового саміту 2005. UN Doc A/60/L. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf>
9. Власюк В. Деякі основи «Обов'язку захистити» в міжнародному праві [Електронний ресурс] / В. Власюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. — № 1 (42). — 2014. — с. 71–74. — Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/1/mizhnarodni_vidnosyny/articles/vlasiuk-v-some-basics-responsibility-to-protect-in-international-law_25055.pdf
10. Субочев В. В. Концепция «обязанность защищать» как форма существования позитивной юридической ответственности в международном праве [Электронный ресурс] — Режим доступа: <https://mgimo.ru/upload/iblock/5fc/Subochev-concept-of-responsibility-to-protect.pdf>
11. Ашавский Б. М. Суверенитет и возможность правомерного вмешательства во внутренние дела государств [Электронный ресурс] / Б. Ашавский // Вестник Московского университета имени С. Ю. Витте. — № 1 (18). — 2016. — с. 16–22. — Режим доступа: https://www.muiv.ru/vestnik/pdf/un/un_2016_1_016-022.pdf

Загребельна Ірина Анатоліївна
студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Загребельная Ирина Анатольевна
студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Zagrebelska Iryna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ЕКСТРАДИЦІЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ ТА ПРАКТИКА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ ЭКСТРАДИЦИЯ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ И ПРАКТИКА ЕЁ ПРИМЕНЕНИЯ EXTRADITION IN INTERNATIONAL LAW AND PRACTICE OF ITS APPLICATION

Анотація. Стаття присвячена розгляду правового процесу здійснення екстрадиції в міжнародній практиці та проблеми механізму здійснення видачі злочинців.

Ключові слова: екстрадиція, механізм видачі, запит щодо екстрадиції.

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению правового процесса осуществления экстрадиции в международной практике и проблемы механизма осуществления выдачи преступников.

Ключевые слова: экстрадиция, механизм выдачи, запрос об экстрадиции.

Summary. The article is devoted to the consideration of the legal process of implementation of extradition in international practice and the problem of the mechanism for implementing the extradition of criminals.

Key words: extradition, extradition mechanism, extradition request.

Постановка проблеми. Процес глобалізації, який активно розвивається у всьому світі, інтегративні процеси в міжнародному співтоваристві, не могли не вплинути на переосмислення важливої сфери, як співробітництво держав у боротьбі зі злочинністю. Посилення процесу інтернаціоналізації злочинності, пов'язаний з долученням до вчинення злочинів громадян різних країн, розгортанням діяльності транснаціональних організованих злочинних груп на територіях різних держав, відкритість кордонів, що дозволяє злочинцям вільно переміщуватися з однієї країни в іншу, все це зумовлює необхідність тісної міжнародної взаємодії, у переслідуванні злочинців винних у вчиненні злочину. Бурхливий сплеск злочинної діяльності, насамперед тероризму — свідчить про те, що міжнародне співтовариство стикається з новими погрозами, що вимагає вживання заходів протидії, за для подолання існуючих проблем. Недосконалий механізм видачі злочинців, в деяких випадках, дозволяє особам переховуватись в інших країнах, які не були місцем вчинення злочину. Все це потребує широко-масштабного співробітництва і використання ефективного механізму міжнародної кооперації.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема визначення поняття екстрадиції та самим механізмом його здійснення досліджувалося багатьма вченими, зокрема, О. І. Бойцов, В. І. Бояров, Р. М. Валєєв, Ю. Г. Васильєв, О. І. Виноградова, Маріан Грін, Н. А. Сафаров, О. І. Чучаєв, Р. Валлас, Я. Броунлі, М. Бассіуні, С. Беді та ін.

Метою статті є дослідження підходів визначення та здійснення екстрадиції в сучасних умовах міжнародного права. Визначення не якісної роботи механізму видачі злочинців в умовах відсутності договору про екстрадицію між державами.

Виклад основного матеріалу. Питанням поняття «екстрадиція» зацікавлено багато дослідників і у результаті аналізу визначень необхідно відзначити, що кожен з них по-своєму розкрив це поняття з позиції міжнародного права та законодавства своєї держави. Проаналізувавши різні дефініції, С. С. Нестеренко вказала, що екстрадиція — це заснована на міжнародних договорах, загальноновизнаних принципах міжнародного права та нормах внутрішньодержавного права форма міжнародно-правової допомоги у кримінальних справах, що полягає у відданні обвинуваченого для здійснення правосуддя

або засудженого для приведення до виконання обвинувального вироку суду, що надається державою, на території якої знаходиться запитувана особа на запит державою, що має підстави для здійснення своєї юрисдикції із дотриманням прав та інтересів осіб, що підлягають видачі [1, с. 14].

Екстрадиція в цілому являє складний правовий процес. Насамперед, це зумовлено використанням і урахуванням багатьох норм, які містяться в міжнародному праві та вітчизняному законодавстві таких, наприклад, як Європейська конвенція про екстрадицію 1957 або національні закони про видачі. Практичне здійснення видачі неможливо без урахування норм конституційного, кримінального, кримінально-процесуального та інших галузей законодавства. Потрібно відзначити, що базисні принципи закріплені в нормах конституційного права, таких як, невидачу власних громадян, виключенню деяких діянь (наприклад, тероризму) з категорії політичних злочинів, відмови від екстрадиції осіб, переслідуваних за політичними мотивами.

Віденська декларація про злочинність і правосуддя, прийнята Десятим конгресом ООН з попередження злочинності та поведження з правопорушниками в квітні 2000 р., підкреслила відповідальність кожної держави за запровадження і підтримку справедливої, відповідальної, етичної та ефективної системи кримінального правосуддя, закликала до більш тісної координації і співробітництва між державами у вирішенні світової проблеми злочинності, враховуючи, що боротьба з нею є загальною і спільною зобов'язаністю.

У міжнародній практиці існує визнаний підхід, відповідно до якого, правовою підставою видачі громадянин є міжнародні договори про екстрадицію, надання правової допомоги у кримінальних справах або конвенції боротьби з міжнародними злочинами, а також національні закони прийняті окремими державами. Так, відповідно до ч. 4 ст. 13 Конституції Іспанії видача злочинців допускається тільки на виконання договору або закону з дотриманням принципу взаємності. Конституція Королівства Нідерландів в ч. 3 ст. 2 встановила, що видача іноземців іншій державі може бути здійснена тільки у відповідності з міжнародним договором. Порядок видачі іноземців іншій державі встановлюється актом парламенту.

Як вказує Маріан Грін, жодна держава не може здійснювати контроль над фізичною особою, що перебуває на території іншої держави. З іншого боку, держава на свій розсуд може дозволити іноземцю проживати на своїй території. У результаті для правопорушника існує можливість уникнути осуду, перейшовши кордон. Якщо він не скоїть злочину в країні притулку, що не буде достатніх підстав для його арешту і видачі. Саме для регулювання таких випадків і укладаються договори про екстрадицію. Дійсно, у випадках, коли особа вчинила злочин

і намагається сховатися в іншій країні, кращим інструментом забезпечити її відповідальність перед судом є наявність міжнародних договорів.

Однак, існують випадки, коли між державами відсутні договори про екстрадицію, що значно ускладнює механізм її здійснення. Відсутність спеціального договору про екстрадицію не повинно бути перешкодою для видачі обвинувачених, і в таких ситуаціях міжнародне право надає ефективну юридичну базу для співробітництва держав у сфері доставки індивідів під компетентну кримінальну юрисдикцію.

На мою думку, погляд Р. Валласа, який вказує, що екстрадиція є ефективною лише за наявності договору, є дуже доречним. Оскільки, коли між зацікавленими сторонами немає юридичної домовленості про екстрадицію, впливає те що, держава не зобов'язується видати особу, а має право на власний розсуд видати злочинця за принципом взаємності або відмовити у видачі. Кожна держава має право вирішувати питання про видачу за своїм розсудом, виходячи зі своїх інтересів. Ніхто не може нав'язати йому зобов'язання дотримуватися принципу взаємності.

По одному з найбільш відомих екстрадиційних справ, розглянутих Верховним судом США — *Factor v. Laubheimer*, — було зазначено, що «... міжнародне право не визнає права на екстрадицію в відсутність договору. Незважаючи на те що уряд, згідно власної конституції [мається на увазі конституція країни] і законам, може добровільно передати втікача правосуддю держави, від якого він ховається, і стверджувати при цьому, що поступати так — це його моральний обов'язок ... право вимагати екстрадицію і відповідне йому зобов'язання передати його [втікача] вимагати державі, існує тільки в тому випадку, якщо це передбачено договором» [2].

Наприклад, Україна досить немає договору про екстрадицію з США, відповідний переговорний процес триває близько 15 років. Це дуже важливе питання, оскільки такий стан речей є формальною підставою, аби не видавати Україні тих осіб, якими цікавляться правоохоронні органи. Одержуючи запит на екстрадицію, держава буде керуватися своїм внутрішнім законом, який регламентує процес прийняття рішення про екстрадицію, тобто, який орган приймає рішення, підстави для відмови, можливість оскарження та перегляду рішення про екстрадицію, утримання під вартою до вирішення питання про екстрадицію та інше. У багатьох європейських країнах рішення про екстрадицію приймає суд. Таким чином, суд розглядає спір між представником держави Україна і особою, видача якої запитується. Запитує видачу держава повинна довести, що для екстрадиції є всі підстави, а також немає ніяких перешкод для видачі особи. У той же час обвинувачений може висунути свої аргументи і докази про наявність підстав для відмови в екстрадиції.

І в деяких випадках, щоб не видати певну особу, їй надають громадянство тієї країни, де вона вирішила залишитися (і це стосується не тільки США). Але є низка міжнародних угод, що передбачають передачу провадження по кримінальній справі до іншої країни у разі, коли фігуранта не екстрадують.

Ще однією підставою для відмови українським правоохоронним органам в екстрадиції особи є порушення прав і свобод людини, передбачених Європейською конвенцією з прав людини 1950 р. У відповідності до положень цієї Конвенції, держава повинна гарантувати дотримання права на справедливий судовий процес, захист від катувань та жорстокого поводження, в тому числі гарантувати належні умови утримання під вартою і наявність медичної допомоги в умовах утримання під вартою.

Наприклад, приймаючи рішення про відмову в екстрадиції Арсена Авакова, Римський апеляційний суд взяв до уваги практику Європейського суду з прав людини у справах проти України, резолюції ПАРЄ по Україні, інші документи про дотримання

прав людини, в тому числі прав ув'язнених, в Україні. У екстрадиції відмовляють у тих випадках, якщо суд приходять до висновку, що кримінальне переслідування особи в Україні є прикриттям для переслідування з інших мотивів, наприклад, внаслідок політичній або суспільній діяльності. Не може бути здійснена видача особи, якщо йому було надано політичний притулок на підставі Конвенції ООН про статус біженців. Тому багато громадян, які вважають, що їхнє переслідування в Україні здійснюється за політичними мотивами, намагаються отримати статус біженця в іншій державі, щоб захистити себе від екстрадиції за запитом української сторони.

Висновок. На даному етапі потрібно вдосконалювати співпрацю механізмів контролю за надходженням та виконанням запитів про правову допомогу держав, спростувати сам механізм передачі осіб, визнати за необхідне оперативно інформувати одна одну про стан розгляду запитів про екстрадицію та причини, які перешкоджають просуванню екстрадиційних процедур.

Література

1. Нестеренко С. С. Міжнародно-правовий захист прав людини при здійсненні екстрадиції.: монографія / С. С. Нестеренко. — Одеса: Фенікс, 2011. — 192 с.
2. The Guide to American Law. Everyone's Legal Encyclopedia. — St. Paul, Minnesota: West Publishing CO, 1984. — Vol. 5. — P. 119.
3. Сафаров Нізамі Абдуллаевич. Екстрадиція в міжнародному кримінальному праві: проблеми теорії і практики. Extradition in International Criminal Law: Problems of Theory and Practice / НА Сафаров. — М.: Волтерс Клувер, 2005. — 416 с.
4. Демидюк О. Б. Екстрадиція як інститут Кримінально-процесуального права / Демидюк О. Б. // Вісн. Академії адвокатури України. — 2011 -№ 2(21). — С. 134.
5. Абашидзе А. Х. Институт экстрадиции в современном международном праве / А. Х. Абашидзе, Ю. Г. Васильев // Международное публичное право. — 2003. — № 3. — 114 с.
6. Лихова С. Актуальні питання вдосконалення інституту екстрадиції / Право України. — 2001, № 1.
7. Бойцов А. И. Выдача преступников / А. И. Бойцов. — СПб: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. — 795 с.

References

1. Nesterenko S. S. International legal protection of human rights in the course of extradition: monograph / S. S. Nesterenko. — Odessa: Phoenix, 2011. — 192 p.
2. The Guide to American Law. Everyone's Legal Encyclopedia. — St. Paul, Minnesota: West Publishing CO, 1984. — Vol. 5. — P. 119.
3. S. N. Abdullaevich. Extradition in international criminal law: problems of theory and practice. Extradition in International Criminal Law: Problems of Theory and Practice / NA Safarov. — M.: Walters Clouver, 2005. — 416 p.
4. Demidyuk O. B. Extradition as an institute of criminal procedural law / Demidyuk O. B. // Vysn. Academy of Advocacy of Ukraine. — 2011 — No. 2 (21). — P. 134.
5. Abashidze A. Kh. Institute of Extradition in Contemporary International Law / A. H. Abashidze, Y. G. Vasiliev // International Public Law. — 2003. № 3. — 114 P.
6. Likhova S. Topical issues of improving the institution of extradition // The Law of Ukraine. — 2001, No. 1.
7. Boytsov A. I. Extradition of criminals / A. I. Boytsov. — SPb: Publishing house of R. Aslanov «Legal Center Press», 2004. — 795 p.

Курило Орина Сергіївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Курило Арина Сергеевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Kurylo Oryna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОСМІЧНОГО ПРОСТОРУ

ВОЗНИКНОВЕНИЕ И РАЗВИТИЕ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ КОСМИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА

THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF OUTER SPACE

Анотація. У статті автор розглядає проблему необхідності вдосконалення теоретичних концепцій, а також норм сучасного космічного права щодо правового забезпечення делімітації космічного простору. Автор простежує шлях становлення правових стосунків держав у цій сфері та робить висновки, беручи до уваги історію їх міжнародних «космічних» відносин; доходить висновку, що хоча й певні особистісні інтереси держав мають місце у їх міжнародній позиції, але усе ж основні ідеї рівності та співробітництва є визначальними.

Ключові слова: космічне право, космічний простір, делімітація, принципи космічної діяльності.

Аннотация. В статье автор рассматривает проблему необходимости совершенствования теоретических концепций, а также норм современного космического права по правовому обеспечению делимитации космического пространства. Автор прослеживает путь становления правовых отношений государств в этой сфере и делает выводы, учитывая историю их международных «космических» отношений; приходит к выводу, что хотя и определенные личностные интересы государств имеют место в их международной позиции, но все же основные идеи равенства и сотрудничества являются определяющими.

Ключевые слова: космическое право, космическое пространство, делимитация, принципы космической деятельности.

Summary. In the article the author examines the problem of necessity to improve theoretical concepts, as well as the norms of modern space law as to the legal supporting of outer space delimitation. The author traces the path of formation of legal relations of the states in this sphere and makes conclusions, taking into account the history of their international «space» relations; draws conclusions that while certain personal interests of the states take place in their international position, but basic ideas of equality and cooperation are defining.

Key words: space law, outer space, delimitation, the principles of space activity.

Зараз можна впевнено казати, що початок формування міжнародно-правового регулювання космічного простору — це саме той час, коли держави, за вимушених обставин, уклали Договір про космос у 1967 р. Цей договір став основою міжнародного космічного права. Зумовлена ця подія була запуском першого штучного супутника Землі 4 жовтня 1957 р. Радянським Союзом. Саме з того часу для людства почалась нова ера, яка найбільш вплинула на розвиток міжнародних

відносин. Чому саме цей договір мав таке важливе значення?

Було визначено основні принципи правових відносин держав у цій сфері: дослідження та використання космосу здійснюється на благо усіх країн і є здобутком усього людства; рівне право усіх держав на дослідження та використання космічного простору, свобода космічного простору для наукових досліджень [1, ст. I]; суворя відповідність космічної діяльності держав нормам і принципам загального

міжнародного права, включаючи Статут ООН, в інтересах підтримання міжнародного миру і безпеки та розвитку [1, ст. I, III]; недопустимість національного привласнення космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла [1, ст. II]; заборона виведення на навколосезну орбіту будь-яких об'єктів, які несуть на собі ядерну зброю чи будь-яку іншу зброю масового знищення, встановлення такої зброї на небесних тілах або розміщення такої зброї в космічному просторі будь-яким іншим чином і використання Місяця та інших небесних тіл виключно в мирних цілях [1, ст. IV]; держави-учасниці Договору розглядають космонавтів як посланців людства в космос і надають їм необхідну допомогу на випадок аварії, лиха або вимушеної посадки на території іншої держави-учасниці Договору або у відкритому морі [1, ст. V]; відповідальність держав за шкоду, спричинену космічними об'єктами [1, ст. VI, VII]; збереження державами юрисдикції та контролю над космічними об'єктами, що занесено до їх реєстрів [1, ст. VIII]; обов'язок держав уникати шкідливого забруднення космічного простору [1, ст. IX].

Постановка проблеми. Формулювання цілей статті. Актуальність даної теми полягає в тому, що зараз дослідження виникнення та розвитку міжнародно-правового регулювання космічного простору набуває важливого значення, зокрема, через необхідність вдосконалення теоретичних концепцій, а також норм сучасного космічного права щодо правового забезпечення делімітації космічного простору, адже простежуючи шлях становлення правових стосунків держав у цій сфері, ми можемо робити висновки і пропонувати шляхи подолання конфліктних ситуацій, беручи до уваги історію їх міжнародних «космічних» відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку міжнародно-правового регулювання космічного простору досліджували такі вчені, як: О. В. Беглий, Г. П. Жуков, Ю. М. Колосов, О. О. Негода, В. С. Верещетин, В. І. Кузнецов, А. С. Пірадова, О. В. Зотова, І. І. Лукашук.

Сучасне міжнародне право все більше набуває договірної характеру, в результаті чого за останні десятиліття чимало його інститутів перейшли із стану звичаєвого права у договірне. Крім того, нові галузі права виникають, як правило, також у договірній формі. І цілком закономірно, що прогресивний розвиток міжнародного права пов'язується з його кодифікацією передусім в рамках Організації Об'єднаних Націй [3, с. 67].

Право історично стало тим інструментом, який слугує формуванню системності та впорядкованості міжнародного співтовариства. Міжнародний правопорядок тепер реальність сучасності, його наявність обумовлено надзвичайним розвитком міжнародних відносин, значною чисельністю міжнародних договорів, нездоланною необхідністю співробітничати [2, с. 25, 31].

Все це в повній мірі стосується й міжнародного космічного права. Міжнародне співробітництво в космічній сфері є об'єктивною необхідністю, яку обумовлено низкою причин економічного, політичного, соціального, науково-технічного та правового характеру. Це співробітництво є суттєвим фактором розвитку космонавтики, і його належить розглядати як реальний шлях вирішення багатьох глобальних проблем людства. Нарешті, міжнародна співпраця в космічній сфері неподільна з розробкою та практичною реалізацією міжнародних угод, які регулюють відносини, що виникають у зв'язку з дослідженням космічного простору і практичним використанням космічної техніки. Співробітництво держав і міжнародних міжурядових організацій у сфері освоєння космічного простору призвело до виникнення особливої (окремої) галузі міжнародного права — міжнародного космічного права: сукупності норм і принципів, що регулюють відносини між зазначеними суб'єктами міжнародного права в процесі космічної діяльності, а також встановлюють правовий режим космічного простору і небесних тіл. Правовідносини між державами-суб'єктами космічної діяльності стали основою формування космічного права і в цій якості ввійшли важливою складовою до системи міжнародного правопорядку [4, с. 5].

Одним із найбільш складних і дискусійних питань юридичної теорії та практики міжнародного космічного права є правова проблема делімітації повітряного і космічного просторів. Термін «делімітація» походить від латинського слова *delimitare*, що означає розмежування, визначення меж. На доктринальному рівні під делімітацією повітряного і космічного просторів розуміють договірне визначення меж між повітряним і космічним просторами [5, с. 32, 33].

Виклад основного матеріалу. Повертаючись до історії розвитку правового регулювання космосу, слід згадати міжнародно-правові акти, що продовжували встановлювати принципи взаємодії держав у космічному просторі. Угода про діяльність держав на Місяці й інших небесних тілах 1979 року містить важливі положення, що стосуються принципів космічної діяльності держав відповідно до Договору 1967 року. Угода оголошує небесні тіла та їхні природні ресурси «спільною спадщиною людства» і передбачає необхідність установити спеціальний режим експлуатації природних ресурсів Місяця й інших небесних тіл, коли «буде очевидним, що така експлуатація стане можливою найближчим часом». У даній угоді також передбачено, що поверхня або надра Місяця, а також ділянки його поверхні або надр чи природні ресурси там, де вони знаходяться, не можуть бути власністю якоїсь держави, міжнародної міжурядової або неурядової організації або неурядової установи або будь-якої фізичної особи. Розміщення на поверхні Місяця або в її надрах персоналу, космічних апаратів, устаткування, установок,

станцій і споруд, включаючи конструкції, нерозривно пов'язані з його поверхнею або надрами, не створює права власності на поверхню або надра Місяця або його ділянки. У той же час Угода передбачає, що держави мають право при проведенні наукових досліджень збирати на Місяці й інших небесних тілах зразки мінеральних та інших речовин і вивозити їх відтіля. Такі зразки залишаються в розпорядженні тих держав, що забезпечили їхній збір, і можуть використовуватися ними для наукових цілей. Але бажаним є надання таких зразків у розпорядження інших заінтересованих держав і міжнародного наукового співтовариства для проведення наукових досліджень.

Дозволяється також використання мінеральних та інших речовин Місяця й інших небесних тіл для підтримки життєдіяльності експедицій. Угода вимагає від держав уживати заходів для запобігання внесення несприятливих змін у навколишнє природне середовище Землі, як внаслідок доставки позаземної речовини, так і яким-небудь іншим шляхом. Цій же меті слугують положення Конвенції про заборону

воєнного або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1977 року, що забороняють застосування будь-яких науково-технічних засобів, у тому числі і космічних, для впливу на погоду і клімат Землі, якщо такі засоби можуть викликати довгострокові руйнівні або згубні для природи наслідки [6].

Висновки. Тож, розглянувши певні тенденції в розвитку міжнародного космічного права, правові позиції держав з цього питання, можна дійти висновку, що хоча й певні особистісні інтереси держав мають місце у їх міжнародній позиції, але усе ж основні ідеї рівності та співробітництва є визначальними.

Усе це зайвий раз підтверджує, що міжнародне космічне право в частині визначення режиму космосу та небесних тіл значною мірою перебуває в області бажаного, оскільки область дійсного залишається поки що поза межами досяжності людства. У той же час ідеали, які закладає в міжнародне космічне право сучасне людство, можливо, в майбутньому убережуть космос від варварського освоєння, яке зазнала Земля [7, с. 2].

Література

1. Договір про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла (Москва, Вашингтон, Лондон, 27 січня 1967 р.).
2. Евинтов В. И. Международный и внутренний правовой порядок в структуре международного сообщества / Реализация международно-правовых норм во внутреннем праве. — К.: Наук, думка, 1992. — С. 25, 31.
3. Денисов В. Н. Міжнародне право як складова частина правової системи України / Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом. Матеріали науково-практичної конференції // Наукове видання, — К.: АТ «Книга», 1998. — С. 67.
4. Беглий О. В. Повітряне і космічне право / Інститут повітряного і космічного права НАУ, 2007. — С. 5.
5. Словарь международного космического права / под ред. В. С. Верещетина. М.: Междунар. Отношения, 1992. — С. 32–33.
6. Підручник з міжнародного права / Міжнародно-правова регламентація умов космічної діяльності. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://polka-knig.com.ua/article.php?book=845&article=40100>
7. Буроменський М. В. Міжнародне публічне право / Космічний простір і небесні тіла, 2006. — С. 2.

References

1. The contract on the principles of states activities for a research and use of the space, including the Moon and other celestial bodies (Moscow, Washington, London, 27 January 1967).
2. The Eventov V. I. International and domestic law in the structure of the international community / the Implementation of international legal norms in domestic law. — K.: Science, thought, 1992. — P. 25, 31.
3. The Denisov V. N. International law as an integral part of the legal system of Ukraine / Problems of harmonization of legislation of Ukraine with international law. Materials of the scientific and practical conference / Scientific publication, — K. : JS «Book», 1998. — P. 67.
4. The Begly O. V. Aviation and Space Law / Institute of Aviation and space Law NAU, 2007. — p. 5.
5. Dictionary of International Space Law / ed. The Vereshchetina V.S. M.: International Relationships, 1992. — p. 32–33.
6. Textbook on international law / International legal regulation of conditions of space activity. [Electronic resource]. Access mode: <http://polka knig.com.ua/article.php?book=845&article=40100>
7. The Buromenskiy M. V. International Public Law / Outer space and celestial bodies, 2006. — p. 2.

УДК 341.231.14

Мандзюк Маргарита Михайлівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Мандзюк Маргарита Михайловна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Mandziuk Margarita

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Асірян Сюзанна Рафіківна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри міжнародного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Научный руководитель:

Асирян Сюзанна Рафиковна

кандидат юридических наук,

ассистент кафедры международного права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Research manager:

Asiryan Susanna

Candidate of Legal Sciences,

Assistant of Department of International Law

Yaroslav Mudryi National Law University

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ БІЖЕНЦІВ В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОГО СТАТУСА БЕЖЕНЦЕВ В КОНТЕКСТЕ ЗАЩИТЫ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

ACTUAL PROBLEMS OF INTERNATIONAL LEGAL STATUS OF REFUGEES IN THE CONTEXT OF HUMAN RIGHTS PROTECTION

Анотація. У статті автор розглядає проблему міжнародно-правового статусу біженців в контексті захисту прав людини, аналізуючи нормативні акти та інші заходи міжнародної спільноти, спрямовані на її регулювання. Особлива увага приділяється системі міжнародних інституцій щодо захисту прав біженців.

Ключові слова: біженець, правовий статус біженця, заходи контролю зовнішньої міграції.

Аннотация. В статье автор рассматривает проблему международно-правового статуса беженцев в контексте защиты прав человека, анализируя нормативные акты и другие меры международного сообщества, направленные на ее регулирования. Особое внимание уделяется системе международных институтов по защите прав беженцев.

Ключевые слова: беженец, правовой статус беженца, меры контроля внешней миграции.

Summary. In the article the author considers the problem of international legal status of refugees in the context of the protection of human rights by analyzing the legal acts and other measures the international community, aimed at its regulation. Special attention is paid to the system of international institutions to protect the rights of refugees.

Key words: refugee, the legal status of refugee control measures of external migration.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах глобалізації міжнародних відносин та посилення взаємодії між державами гостро постає проблема біженців, як невід'ємного елементу міжнародного гуманітарного права. Актуальність даної тем викликана також збільшенням кількості локальних військових конфліктів, питання вирішення яких виходить за межі національної юрисдикції. Проблема біженців висвітлена у численних працях, та в силу постійного розвитку геополітичних процесів дане питання потребує додаткового вивчення та постійного вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Проблема біженців висвітлена у численних працях, як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, серед яких В. Д. Андрієнко, М. О. Баймуратов, Ю. С. Шемшученко, В. Ф. Погорілко, Ю. М. Тодика, М. О. Шульга та інші автори.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення заходів для вирішення проблеми міжнародно-правового статусу людини.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Починаючи дослідження даного питання, перш за все потрібно визначитись власне з поняттям «біженець». Визначення цього терміна наведено у статті 1 Конвенції про статус біженців 1951 року, а саме те, що: «будь-яка особа, котра внаслідок подій, що відбулися до 1 січня 1951 р., через цілком обґрунтовані побоювання стали жертвою переслідувань за ознакою раси, віросповідання, громадянства, приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської приналежності і не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом унаслідок згаданих побоювань; або, не маючи певного громадянства й перебуваючи за межами країни свого попереднього звичайного місця проживання внаслідок схожих подій, не може або не хоче повернутися до неї через такі побоювання» [1].

Дане визначення має домінуюче значення в міжнародному праві. Конвенція визначає вичерпний перелік критеріїв, за наявності яких надається статус біженця. Проте держави можуть розширювати зазначене визначення з метою надання допомоги також іншим особам, які, на їх думку, потребують захисту.

Потрібно також відзначити, що визначення поняття «біженець» Конвенції 1951 р. мало обмеження. Першим таким обмеженням є часове обмеження. Воно полягає у тому, що згідно Конвенції право вважатися біженцем не поширюється на осіб, що стали такими у результаті подій, які відбулися після 1 січня 1951 р. Наступним є географічне обмеження: «події, які відбулися у Європі до 1 січня 1951 р.».

Дані обмеження значно ускладнювали вирішення проблеми біженців, тому для вирішення вищевказаної проблеми у 1957 р. був прийнятий Протокол, що стосується статусу біженця. Протокол відмінив положення Конвенції 1951 р. про обмеження строку 1951 р., що зробило Конвенцію універсальним актом.

Аналіз наведеного визначення дає нам можливість відмітити, що правовий статус біженців має особливий характер. Так, біженці володіють основними правами людини, які застосовуються до всіх, та при цьому, вони користуються правами та привілеями, властивими лише їм, і якими вони володіють на підставі універсальних і регіональних міжнародних угод, що регулюють правовий статус біженців [2, с. 9].

Саме через неоднорідний та численний характер правового регулювання статусу біженців, в сучасному суспільстві відсутній єдиний концептуальний підхід, щодо їх місця в системі міжнародного права. Поширеним є положення, згідно з яким міжнародне право захисту прав біженців можна вважати інститутом у системі міжнародного права захисту прав людини. Дане положення базується на тому, що гарантування поваги та забезпечення захисту основних прав людини сприяє вирішенню проблеми біженців та запобігає їх виникненню. Міжнародне право, що стосується біженців, має на меті завдання забезпечення гуманного поводження з групами людей, які є найбільш вразливими. Так само міжнародне право захисту прав людини сприяє збереженню гідності та благополуччя кожної людини, в тому числі біженців.

Отже, очевидним є той факт, що багато загальноновизнаних прав людини прямо поширюється на біженців. До них належать право на життя, захист від катувань і поганого поводження, право на громадянство, право на свободу пересувань, право залишати будь-яку країну, включаючи свою власну, і повертатися в свою країну, право не зазнавати примусового повернення. Основні права людини мають універсальне застосування, особливо для біженців, які стали такими в результаті недотримання прав людини в країні їх походження.

На сьогоднішній день створена система міжнародних інституцій щодо захисту прав біженців. Центральне місце серед них займає Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (далі -УВКБ). Управління Верховного комісара ООН у справах біженців забезпечує захист і допомогу біженцям у різних державах світу. Головний офіс УВКБ ООН у Женеві.

УВКБ було створене Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 4 грудня 1950 р. і розпочало свою роботу в 1951 р. УВКБ діє на підставі Статуту організації та згідно з Конвенцією ООН про статус біженців 1951 року і Протоколу до неї 1967 року. На початковому етапі його основною метою було надання допомоги більш як мільйону біженців у Європі по закінченню Другої Світової Війни.

Сьогодні УВКБ прагне зменшити кількість ситуацій вимушеного переселення, закликаючи держави та інші інституції до створення умов для захисту прав людини та мирного врегулювання спорів.

З цією метою УВКБ допомагає біженцям, які повертаються до держави походження, запобігаючи подальшим міграційним процесам.

За умов, коли відповідні національні ресурси не є доступними негайно, УВКБ та інші міжнародні організації надають допомогу, таку як грошові гранти, їжу, інструменти та притулок, школи та лікарні [5, с. 173].

Аналіз діяльності Управління Верховного комісара ООН у справах біженців засвідчив, що фактично контроль за дотриманням прав біженців здійснюється цим Управлінням. Втім зазначена функція юридично не закріплена в Статуті Організації, що суттєвим недоліком правового регулювання.

Держави, які через географічне розташування або з інших причин заповнила значна кількість біженців, повинні невідкладно отримувати допомогу від інших держав згідно з принципом *burden-sharing* — справедливого розподілу тягаря. Такі держави повинні в якнайкоротші терміни консультуватися з УВКБ або з іншим міжнародним органом задля того, щоб відповідні особи могли отримати повний захист і надзвичайну допомогу та з метою пошуку найбільш оптимальних довготермінових рішень [3].

Такий принцип розподілу тягаря щодо надання притулку закріплений п. 2 ст. 2 Декларації ООН про територіальний притулок і передбачає, що держави окремо або спільно або через ООН повинні розглядати в дусі міжнародної солідарності належні міри для полегшення тягаря, що лежить на одній із держав.

Визначаючи правовий статус біженця, необхідно зазначити, що питання правового статусу біженця регулюються не тільки нормами міжнародного права, а також нормами національного законодавства відповідної країни, у якій конкретно шукає притулку особа, яку за законодавством можна вважати біженцем [4, с. 39].

Не дивлячись на детальну теоретичну розробленість питання правового захисту біженців, на практиці часто виникають труднощі пов'язані з правовим статусом таких осіб.

Так, сусідні краї часто змушені встановлювати контроль за рівнем біженців, оскільки велика їх кількість може негативно відзначитись на соціально-економічному розвитку країни.

Щоб зменшити приплив біженців, крім застосування обмеження доступу осіб, які шукають приту-

лок на території іноземної держави та відгородження національними кордонами, простежуються і інші методи вирішення проблеми.

Мова йде про застосування всіх припустимих політичних, економічних та дипломатичних важелів впливу, спрямовування їх на вирішення конфліктів з метою уникнення загрози життю людей.

Якщо такі дії вже були вчинені, а люди і далі рятуються масовою втечею, потрібно локалізувати проблему в місці її виникнення, знайти її причину.

Отже, відсутність єдиного підходу держав до питання міграції створює значні труднощі для міжнародної взаємодії.

При цьому біженці намагаються потрапити в найбільш забезпечені країни з високими соціальними розвитком.

Важливою проблемою також виступає те, що зростаючим пріоритетом ЄС є заходи контролю зовнішньої міграції, хоча ці дії неминуче обмежують доступ до процедур притулку і доступу до ефективного захисту.

Слід також відзначити, що деякі контрольні механізми створені в рамках універсальних і регіональних угод та організацій, а інші створені на підставі окремого міжнародного договору, що регулює певний вид прав.

Разом з цим більшість контрольних механізмів не мають реальних повноважень для поновлення порушених основних прав біженця, а носять характер дорадчого органу [6, с. 83].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже можна зробити висновок, що на сьогодні діє не досить ефективна система контрольних механізмів за дотриманням прав людини в цілому, біженців.

Недостатня увага з боку міжнародного товариства над процесом урегулювання проблеми біженців створює певні ускладнення правового, економічного та соціального характеру. При цьому такі ускладнення виникають як причини об'єктивного і суб'єктивного характеру.

Подальший розвиток глобалізаційних процесів у міжнародних відносинах вимагає розроблення комплексного підходу захисту прав біженців.

Та потрібно пам'ятати, що реалії сьогодення викликають появу нових категорій осіб, які потребують захисту, що зумовлює необхідність подальших наукових досліджень у галузі прав людини та прав біженців в тому числі.

Література

1. Конвенція про статус біженців 1951 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_011
2. Поединок О. Р. Права біженців у контексті фрагментації міжнародного права / Автореф. ... дис. канд. юрид. наук. — К., 2010. — 20 с.
3. Висновок Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) № 22 (XXXII) — 1981 рік: «Захист шукачів притулку у ситуаціях їх масового притоку» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://unhcr.org.ua/img/uploads/docs/ExCom_22.pdf.
4. Микитенко Є. В. Щодо особливостей правового регулювання статусу біженців / Є. В. Микитенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. — 2015. — Вип. 14(1). — С. 38–40.
5. Юрлова Н. В. Деякі питання міжнародно-правового регулювання надання притулку у сучасному міжнародному праві / Н. В. Юрлова // Державне будівництво та місцеве самоврядування. — 2016. — Вип. 31. — С. 168–177. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2016_31_17
6. Козинець, І. Г. Система міжнародних контрольних механізмів за дотриманням прав біженців / І. Г. Козинець // Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні: матеріали міжнар. наук.-практ. конф «Істина», 2014. — С. 82–84.

References

1. Konventsiiia pro status bizhentsiv 1951 roku [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_011
2. Poiedynok O. R. Prava bizhentsiv u konteksti frahmentatsii mizhnarodnoho prava / Avtoref. ... dys. kand. yuryd. nauk. — K., 2010. — 20 s.
3. Vysnovok Upravlinnia Verkhovnoho komisara OON u spravakh bizhentsiv (UVKB OON) # 22 (XXXII) — 1981 rik: «Zakhyst shukachiv prytulku u sytuatsiiakh yikh masovoho prytoku» [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://unhcr.org.ua/img/uploads/docs/ExCom_22.pdf.
4. Mykytenko Ye. V. Shchodo osoblyvostei pravovoho rehuliuvannia statusu bizhentsiv / Ye. V. Mykytenko // Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. — 2015. — Vyp. 14(1). — S. 38–40
5. Yurlova N. V. Deiaki pytannia mizhnarodno-pravovoho rehuliuvannia nadannia prytulku u suchasnomu mizhnarodnomu pravi / N. V. Yurlova // Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia. — 2016. — Vyp. 31. — S. 168–177. — Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2016_31_17
6. Kozynets, I. H. Systema mizhnarodnykh kontrolnykh mekhanizmiv za dotrymanniam prav bizhentsiv / I. H. Kozynets // Suchasni problemy pravovoi systemy ta derzhavotvorennia v Ukraini: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf «Istyna», 2014. — S. 82–84.

Мирали Джамейи*аспирант кафедри уголовного права и криминологии
Бакинского государственного университета***Mirali Djamei***PhD of the Criminal Law and Criminology department of
Baku State University*

МЕСТО ХИЩЕНИЯ ПУТЕМ РАСТРАТЫ ИЛИ ПРИСВОЕНИЯ ЧУЖОГО ИМУЩЕСТВА СРЕДИ ДРУГИХ ФОРМ ХИЩЕНИЯ

THE PLACE OF PLUNDER BY MISAPPROPRIATION AND WASTE OF AN OTHERS PROPERTY AMONG THE OTHER FORMS OF PLUNDER

Аннотация. В статье рассматривается место присвоения и растраты среди других форм хищений. Определение формы хищения позволяет правильно дифференцировать ответственность, справедливо индивидуализировать наказание. В статье показывается, что в 60–90 годах прошлого века среди форм хищений присвоение и растрата имели значительное распространение и занимали первое место среди хищений. Однако после отказа от социалистического государства, перехода республики к рыночным отношениям, отказа от общественной собственности в аграрной сфере, динамика присвоения и растраты свидетельствует об их резком сокращении.

Ключевые слова: присвоение, растрата, похищение чужого имущества.

Summary. In article the assignment and waste place among other forms of plunders is considered. Definition of a form of plunder allows differentiating correctly responsibility; it is fair to individualize punishment. In article is shown that in 60–90 years of the last century among forms of plunders assignment and waste had considerable distribution and won first place among plunders. However after refusal of the socialist state, republic transition to the market relations of refusal of public property in the agrarian sphere, dynamics of assignment and waste testifies to its sharp reduction.

Key words: assignment, waste, stealing of someone else's property.

Рассмотрению форм хищений в уголовно-правовых исследованиях не уделялось достаточного внимания. Исследованию вопросов о формах хищений (способах совершения), криминализации деяний, уголовной ответственности и назначению наказания за различные формы хищений много места уделяется в работах А.А. Пинаева. В то же время, отдельные авторы не придают значения изучению форм хищений. Так, например, В.И. Плохова не считает приемлемым установление ответственности за простую кражу, грабеж, присвоение и растрату в зависимости от способа завладения имуществом [6, с. 48–50]. Вместе с тем, автор не приводит необходимых доказательств своего неприятия использования способа совершения деяния при дифференциации ответственности за хищение.

Всеобъемлющая дифференциация ответственности обеспечивает правильное построение санкций в зависимости от тяжести преступлений, повышает эффективность уголовно-правовых средств в борьбе с преступностью. По этой причине в теории уголовного права дифференциация ответственности признается одним из главных направлений исследования. В такой ситуации, игнорирование форм хищения при

дифференциации ответственности за преступления против собственности приводит к несправедливости.

Поскольку форма совершения преступления выступает в качестве критерия индивидуализации ответственности, и кроме того, между преступностью и преступлениями против собственности существует взаимосвязь как системы и подсистемы, способ совершения преступления также должен выступать критерием дифференциации ответственности за преступления против собственности. Способ совершения преступления проявляет себя как форма выражения содержания преступления. Содержание есть внутренняя сторона события, совокупность элементов, составляющих основу его существования. Форма выражается в содержании, ее организации, структуре. Сама форма определяет содержание. Решающую роль во взаимосвязи и взаимодействии формы и содержания играет содержание. Содержание определяет форму и требует ее соответствия содержанию [2, с. 356].

Форма не бывает пассивной по отношению к содержанию. Она активно влияет на содержание, может ускорить или затормозить развитие содержания. Между содержанием и формами совершения хищения такая же связь и отношения. По этой причине крите-

рием дифференциации ответственности за хищение выступает способ (форма) совершения хищения.

В истории уголовного законодательства не всегда было такое отношение к формам хищения имущества. Как известно, вместо термина «хищение» обозначающего общее понятие часто использовался термин «кража».

В главе 4 «Имущественные преступления» Уголовного Кодекса Азербайджанской Республики 1922 года, при дифференциации ответственности за хищения в первую очередь в качестве критерия использовались формы хищения. На основе данного критерия уголовный закон предусматривал дифференцированную ответственность за кражу (ст. 180), грабеж (ст. 182), разбой (ст. 184), присвоение (ст. 185), мошенничество (ст. 187–188).

В принятом в декабре 1927 года и вступившем в силу 15 января 1928 года втором Уголовном кодексе 7-я глава (имущественные преступления) дифференциация ответственности за хищения вновь предусматривалась в зависимости от способа (формы) хищения.

В 7-ой главе Уголовного кодекса республики в разделе «Об имущественных преступлениях» в части 1 статьи 206 об ответственности за тайное хищение санкция предусматривала до двух лет лишения свободы, в части 1 статьи 209 об ответственности за грабеж — до трех лет лишения свободы. В отличие от них, в части 1 статьи 211, устанавливающей ответственность за разбой, в санкции предусматривалось до восьми лет лишения свободы.

По Уголовному кодексу 1927 года за преступления в виде присвоения и мошенничество, а также тайное хищение предусматривались одинаковые санкции. То есть за перечисленные преступления простого вида предусматривались санкции до двух лет лишения свободы. Полагаем, что в тот период допускалась одинаковая оценка общественной опасности указанных форм хищения и признание их одинаково тяжкими преступлениями.

В Законе ЦИК и СНК СССР от 7 августа 1932 года «Об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной собственности» термины «воровство» и «хищение» не разграничивались. Во вводной части указанного закона и втором разделе прямого указания на это не предусматривалось [7, с. 360].

Только в Указе Президиума Верховного Совета СССР от 4 июня 1947 года «Об уголовной ответственности за хищение государственного и общественного имущества» (100) термин «хищение» начал использоваться как собирательное понятие, охватывающее все формы завладения имуществом. Данным Указом предусматривались кража, присвоение, растрата и другие виды хищения¹.

¹ Примечание: В указе понятию «кражи» придавался широкий смысл. Согласно Указу Президиума Верховного Совета СССР «Об усилении охраны личной собственности граждан», принятому в то же время, под кражей понималось не только тайное, но и открытое похищение имущества. Следовательно, Указом все наиболее часто встречающиеся в практике формы хищения охватывались данным понятием.

В юридической литературе справедливо указано, что с этого времени началось глубокое исследование общего понятия хищения и его основных признаков [4, с. 345].

Объектом нашего исследования не является понятие хищения, но считаем необходимым остановиться на данном вопросе для правильного понимания форм хищения. В отличие от ранее действовавшего законодательства УК 1960 года, с одной стороны, не отождествлял колхозно-кооперативную собственность и государственную собственность, ответственность за посягательства на собственность граждан была предусмотрена в отдельной главе 5, иначе говоря, за каждое из этих деяний предусматривались свои санкции, с другой стороны, формам хищения придавалось самостоятельное значение, в зависимости от формы хищения совершенное деяние квалифицировалось по соответствующей норме. Степень и характер общественной опасности совершенного деяния определялись в зависимости от вида и формы завладения имуществом.

Чтобы лучше понять позицию указанного УК Азербайджанской Республики 1960 года в вопросе об ответственности за хищение и правильно квалифицировать как различные виды, так и формы конкретных проявлений этих деяний, необходимо знать основные критерии построения законодательства об ответственности за посягательства на собственность.

Упомянутый закон предусматривал различные формы хищений в отдельных статьях как самостоятельные составы преступлений, что исключало возможность расширительного толкования понятия хищения, способствовало правильной квалификации конкретных форм и видов хищений, давало возможность ограничивать их от иных смежных составов преступлений. Это имело и иное значение. Так, такое построение законодательства позволяло для каждой формы хищения более точно определитьотягающие обстоятельства, правильнее предусмотреть возраст для уголовной ответственности, точнее рассчитать момент окончания преступления в зависимости от формы хищения и, наконец, более глубоко изучить причины и условия совершения хищений и принять меры по их устранению и предупреждению.

Таким образом, правильное и точное определение форм хищений вовсе не имело чисто академического интереса, правильное применение закона единственно верная социально-политическая и правовая оценка деяния (квалификация) признавались необходимым условием равной ответственности и индивидуализации наказания [1, с. 35].

Как решался вопрос о формах хищения в Уголовном кодексе республики 1960 года? Кстати, следует отметить, что в прошлом общесоюзным законом устанавливалась ответственность только за хищение в особо крупных размерах. Ответственность за другие посягательства на социалистическую собственность предусматривалась законодательством союзных республик. УК республики 1960 года предусматривал

следующие формы хищения имущества: 1) кражу; 2) грабеж; 3) разбой; 4) мошенничество; 5) присвоение; 6) растрату; 7) хищение путем злоупотребления служебным положением. Ответственность за две последние формы хищения предусматривалась в одной статье, остальные формы предусматривались в самостоятельных статьях.

Новый УК Азербайджанской Республики, вступивший в силу 1 сентября 2000 года, предусмотрел в статье 179.2.3 совершение хищения с использованием служебного положения в качестве отягчающего обстоятельства присвоения и растраты. Как видно хищение путем злоупотребления служебным положением не рассматривается в законе как форма хищения [5, с. 172]. Если, не комментируя рассматривать их как самостоятельные формы хищения, то они все три предусматриваются в одном пункте. Для того чтобы предусмотреть за них ответственность в одной статье имеются основания. Видимо законодательный орган при объединении их в одной статье принял во внимание сходство, близость, наличие общих черт. Такое мнение защищает в своих трудах Г. А. Кригер [3, с. 102].

В юридической литературе в свое время по вопросу о формах хищений велись споры. В частности, некоторые авторы признавали разбой формой хищения. А. И. Сперанский писал, что разбой в законе определяется не как завладение имуществом путем нападения, а как нападение с целью завладения государственным имуществом и поэтому не является формой хищения (6, с. 10). Такое мнение нельзя признать правильным. В отличие от других форм хищения предусмотренная в законодательстве специфика объективной стороны состава разбоя связана с моментом его окончания. Время совершения разбоя закон как будто переносит на стадию покушения. Мнение А. Сперанского защищали и другие авторы.

Как указывалось выше, существовавшие мнения отрицающие и признающие формы хищения и их роль в дифференциации ответственности за преступления не нашли в достаточной степени отражения в литературе. В любом случае, от того каким образом изымается имущество — тайно или открыто имеет важное значение для определения его общественной опасности. Если явность, то есть открытая форма завладения имуществом характерна для грабежа и разбоя, то завладение имуществом в тайной форме характеризует хищения в форме кражи, а также мошенничества и растраты.

Присвоение или растрата в любом виде совершаются тайно, и такое условие признается условием совершения преступления. Однако необходимо отметить, что хищение путем присвоения или растраты в любом случае связано с материальной ответственностью лица, злоупотребляющего своими полномочиями. Этот способ в значительной степени повышает общественную опасность рассматриваемого преступления. Так, совершение хищения

указанным способом с одной стороны подрывает авторитет соответствующих органов, а с другой стороны не разоблачение в течение длительного времени позволяет в желаемой мере присваивать или растрачивать имущество.

Проведенное нами исследование свидетельствует, что судами республики при применении наказания за присвоение и растрату по сравнению с кражей и мошенничеством дается преимущество и в практике назначается более мягкое наказание. В карательной политике на территории прежнего СССР и в том числе Азербайджана наблюдалась практика связывать такие действия должностных и материально ответственных лиц с коррупцией. С использованием должностных полномочий государственное и общественное имущество присваивалось годами, владельцы богатств легко воздействовали на оперативно-следственные и судебные органы. На них воздействовали деньгами и добивались того, чтобы держать их в руках. Такие лица, занимающие должности в высших эшелонах государства, защищались. По этой причине в 60–90 годах наказания, назначаемые за присвоение и растрату, по сравнению с такими формами хищений как кража и мошенничество отличались своей мягкостью.

Практика изучения хищений, совершенных путем присвоения или растраты, показывает, что факт нахождения похищаемого имущества в законном распоряжении лица, совершающего присвоение или растрату, способствует многократному и длительному хищению имущества. Часто рассматриваемые формы хищения совершаются группой лиц по предварительному сговору, и характеризуются причинением вреда в крупном размере.

Анализ судебной практики по делам о растрате и присвоении еще раз подтверждает высказанные суждения. Проведенные социологические исследования также свидетельствуют о том, что среди всех форм хищений присвоение и растрата являются наиболее распространенными. Присвоения и растраты с каждым годом совершались в 5 раз больше чем кражи, в 20 раз больше чем мошенничества и в 30 раз больше чем грабежи. По сравнению с другими формами хищений, присвоения и растраты причиняли более тяжкий вред государству и обществу. Неслучайно в Указе «Об уголовной ответственности за хищение государственного и общественного имущества» от 4 июня 1947 года, подчеркивался факт совершения хищения государственного и общественного имущества путем присвоения и растраты.

В последующие годы распад СССР, деформации в социально-политической и экономической жизни республики, произошедшие после 1992 года, отказ от социалистического построения общества, пробелы в законодательстве и т.п. способствовали ослаблению борьбы с преступностью. Приостановление деятельности большинства предприятий, находившихся в государственной собственности, в связи с переходом

к рыночной экономике и распадом коллективного аграрного хозяйства существенно повлияли на динамику хищений в форме присвоения и растраты. Рассмотрим официальную статистику за 2005–2010 годы о присвоении и растрате:

Годы	Кол-во преступлений в виде присвоения и растраты	Кража	Мошенничество
2005	140	1319	505
2006	90	2139	654
2007	198	1951	1294
2008	116	3401	446
2009	104	3640	1330
2010	109	3868	1888

На основе статистических данных можно констатировать тенденцию уменьшения хищений в форме растраты и присвоения после 1995-го года. Вместе с тем, такая тенденция не в полной мере связана именно с эффективной борьбой против рассматриваемых преступлений.

Во-первых, задачи, вытекающие из Указа Президента Азербайджанской Республики «О запрете необоснованных проверок» от 17 июня 1996 года, были неправильно восприняты некоторыми уполномоченными субъектами правоохранительных органов, в результате чего борьба в этой сфере была необоснованно ослаблена. Последнее, в свою очередь, повлияло на рост латентности хищений в форме растраты и присвоения.

Во-вторых, на динамику уменьшения хищений в форме растраты и присвоения повлияли такие факторы как развитие частной предпринимательской деятельности в республике, уменьшение количества государственных предприятий, распад колхозного и совхозного хозяйства и т.п.

На основе вышеуказанного можно сделать следующие выводы о соотношении форм хищения.

1. Форма выражает содержание, определяет его структуру. Единство формы и содержания детерминирует вид происшествя и процесса. Качественные отличия, наблюдаемые в структуре хищения, в первую очередь, детерминируют его форму.

2. Тайное хищение, открытое хищение, растрата, присвоение, хищение путем обмана или злоупо-

требления доверием — все эти формы являются подсистемными элементами хищения. Деяния, совершенные в перечисленных формах, детерминируют более широкую систему — хищение в качестве преступления конкретного типа и одновременно родового понятия. В свою очередь, каждая форма имеет свою нормативную систему, которая отражается в нормах, устанавливающих ответственность за данное криминальное деяние. Каждая норма сохраняет свою сравнительную независимость в качестве подсистемного элемента. Подсистемные элементы вместе создают систему. Каждый подсистемный элемент связан с общей охранительной функцией самой системы, так как является ее составной частью, кроме того выполняет свою специфическую охранительную или регулятивную функцию.

3. Среди всех форм хищения по частоте повторного совершения и по масштабу причиненного вреда государству и обществу присвоение и растрата являются наиболее опасными.

Несмотря на это, долгие годы коэффициент строгости наказания за присвоение и растрату был значительно мягче в сравнении с коэффициентом строгости наказания за кражу или мошенничество.

4. В Уголовном кодексе 1960 года санкция, предусмотренная за присвоение и растрату простого вида, была более строгой в сравнении с санкциями, предусмотренными за кражу (ст. 83) и мошенничество (ст. 85). Но в 60–90 годы суды, наоборот, преимущественно назначали более мягкие наказания за присвоение и растрату чем за кражу или мошенничество.

Такая ситуация объясняется коррумпированностью лиц, злоупотребивших должностным положением, судебных органов и высокопоставленных должностных лиц.

5. В 1992–1996 и 1996–2000 годах наблюдалась тенденция стабильного уменьшения количества хищений в форме растраты и присвоения. Это было связано с отказом от социалистической модели социально-экономической и политической жизни, деформацией во всех сферах жизнедеятельности республики, и переходом на рыночную экономику.

6. Ощутимое уменьшение числа растрат и присвоений в 1996–2000 годах связано с распадом колхозного и совхозного аграрного хозяйства и прекращением функционирования государственных предприятий.

Литература

1. Владимиров В. А., Ляпунов Ю. И. Социалистическая собственность под охраной закона. М., 1979. (5)
2. Диалектический материализм. Баку, 1972. (2)
3. Кригер Г. А. Советское уголовное право. Особенная часть. Изд-во МГУ, 1975. (7)
4. Курс советского уголовного права. Часть Особенная. Т. 3. Изд-во Ленинградского университета. 1973. (4)
5. Курс уголовного права. Особенная часть. Под ред. проф. М. Н. Иманлы. Баку, 2012. (8)
6. Плохова В. И. Способ в оценке общественной опасности хищений. В сб.: Уголовное право в борьбе с преступностью. Свердловск, 1987. (1)
7. СЗ СССР, 1932, № 62. (3)
8. Сперанский А. И. Вопросы Особенной части советского уголовного права в УК РСФСР 1960 г. М., 1962. (6)

УДК 347.62:316.361.15(477)(045)

Миронець Оксана Миколаївна

старший викладач

кафедри теорії та історії держави і права

Національний авіаційний університет

Миронец Оксана Николаевна

старший преподаватель

кафедры теории и истории государства и права

Национальный авиационный университет

Mironets Oksana

Senior Lecturer of the

Department of Theory and History of Law

National Aviation University

Ярошенко Таїсія Сергіївна

студентка

Національного авіаційного університету

Ярошенко Таисия Сергеевна

студентка

Национального авиационного университета

Yaroshenko Taisia

Student of the

National Aviation University

Яценко Альона Володимирівна

студентка

Національного авіаційного університету

Яценко Алёна Владимировна

Студентка

Национального авиационного университета

Yatsenko Alyona

Student of the

National Aviation University

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ОДНОСТАТЕВИХ ШЛЮБІВ В УКРАЇНІ

ЛЕГАЛИЗАЦИЯ ОДНОПОЛЫХ БРАКОВ В УКРАИНЕ

LEGALIZATION OF SAME-SEX MARRIAGES IN UKRAINE

Анотація. У статті досліджується питання легалізації одностатевих шлюбів в Україні. Здійснюється аналіз міжнародного досвіду з даної теми та досвіду України, зокрема спроби прийняття відповідних законів. Також виокремлено сучасні проблеми на шляху до легалізації таких шлюбів.

Ключові слова: шлюб, цивільне партнерство, одностатеві відносини.

Аннотация. В статье исследуется вопрос легализации однополых браков в Украине. Анализируется международный опыт по данной тематике и опыт Украины, в частности попытки принятия соответствующих законов. Также выделены современные проблемы на пути к легализации таких браков.

Ключевые слова: брак, гражданское партнерство, однополые отношения.

Summary. The article examines the issue of the legalization of same-sex marriages in Ukraine. It analyzes the international experience on this subject and the experience of Ukraine, particularly in the part of attempting to take appropriate laws. It also identifies common problems on the way to the legalization of these marriages.

Key words: marriage, civil partnership, same-sex relationships.

Постановка проблеми. Рівень демократичності суспільства у сучасному світі вимірюється через призму ставлення більшої його частини до суспільних груп, що становлять меншість, та до політики держави, спрямованої на забезпечення відповідних рівних прав для усіх громадян. Протягом останнього часу в багатьох державах активно піднімається питання легалізації одностатевих шлюбів, що, в свою чергу призводить до різних наслідків.

Згідно із дослідженнями ILGA (Міжнародна асоціація лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерів та інтерсексуалів — пер.) лише 25% країн визнають та/або захищають права лгбт-спільноти у світі. Гомосексуальність є незаконною в 72 країнах, наприклад — Індії, Лівії та Єгипеті. Смертною карою карається в 13 країнах, переважно в мусульманських. Лише три світові країни (Бразилія, Еквадор і Малі) офіційно заборонили «перехідну терапію» — контраверсійні психотерапевтичні методи, які мають на меті переконати гея в тому, що він насправді гетеросексуал [1].

Тож сьогодні думки з даного питання розділилися. Одні особи вважають, що реєстрація є юридичною дією, незалежною від релігійної норми і що закон повинен відповідати реаліям сучасного світу та слідувати за суспільними змінами, ці особи є прихильниками ідеї легалізації одностатевих шлюбів. Інші — противники, — відстоюють позицію, що визнання державою та реєстрація одностатєвого шлюбу докорінно змінить принципи цивільного законодавства, в якому слова «чоловік» і «дружина», «батько» і «мати» замінюються на безстатеві і загальні терміни («чоловік 1» і «чоловік 2», «батько 1» і «батько 2») [3].

Метою даної статті є дослідження витоків цього поняття, аналіз досвіду різних країн світу та сучасний правовий стан в Україні і відношення суспільства до даного питання.

Це питання досліджували: Сокіл О. В., Коренева А. М., Медіна Т. В., Шимон С. І. та інші.

Виклад основного матеріалу. Гомосексуалізм існував завжди, проте щороку він набуває дедалі дужчого поширення та відкритості на світовій арені. У сучасному суспільстві люди можуть відкрито заявляти про свою орієнтацію і, також як і всі інші, вони прагнуть жити повноцінним життям — мати чоловіка/дружину, право проводити весільні церемонії, народжувати і всиновлювати дітей і т.д. Проте не в усіх країнах передбачено надання таких прав одностатєвим шлюбом.

Одностатєвим шлюбом вважається шлюб, що визнаний за законом або шлюб, що визнано в соціальному відношенні, між двома людьми однієї статі.

Питання про легалізацію союзів людей, які практикують одностатєве кохання було і є дуже пікантним та суперечним. Легалізація одностатєвих шлюбів реалізована в ряді держав, а саме: Нідерландах — 1 квітня 2001; Бельгія — січень 2003; Іспанія — червень 2005; Канада — липень 2005 року; ПАР — листопад 2006; Норвегія — січні 2009 р; Швеція — травень 2009 року; Португалія — травень 2010; Ісландія — червень 37 2010; Аргентина — липень 2010; Мексика: — Місто Мехіко — березень 2010, Штати Коауїла і Кінтана-Роо — 2010 рік, — Штат Чихуахуа — червень 2015, Данія — червень 2012 року; Бразилія — травень 2013; Франція — травень 2013 (Заморські департаменти Франції: Сен-П'єр і Мікелон — травень 2013, Гваделупа — травень 2013, Гвіана — травень 2013); Уругвай — серпень 2013; Нова Зеландія — серпень 2013; Мальта — березень 2014; Великобританія: Англія і Уельс, Шотландія — березень 2014, Ірландія — травень 2015, острів Піткерн в Тихому океані (кількість населення — 51 чол.) — травень 2015; Люксембург — січень 2015; Словенія — березень 2015; Японія, один з районів Токіо: Сібуя — березень 2015; США у всіх штатах — червень 2015; Гренландія — 1 жовтня 2015; Фінляндія — закон, прийнятий у грудні 2014, набув чинності в березні 2017 [2]; Німеччина — закон, що набув чинності 1 жовтня 2017 року; станом на листопад 2017 року уряд Австралії активно розглядає питання легалізації одностатєвих шлюбів на законодавчому рівні і надає обіцянки прийняти відповідні законопроекти найближчим часом.

Перші відомості про одностатєві шлюби припадають на XIX століття. У 1989 році, у самий розпал сексуальної революції, в Данії реєструється перший в історії одностатєвий шлюб. Основна стаття закону проголошувала, що «двоє людей однієї статі можуть зареєструвати своє партнерство», а інші статті підтверджували, що всі законодавчі положення про шлюб повинні точно так само ставитися і до зареєстрованого партнерства, включаючи взаємні фінансові зобов'язання, право успадкування після партнера, право на соціальні виплати і т.п. Данські гомосексуали отримали такі ж права, як і гетеросексуали, які перебувають в шлюбі, окрім права усиновлення дітей і можливості оформлення шлюбів в церкві. Першою в світі одностатєвою парою, яка узаконила свої стосунки, стали данські гей-активісти Аксель і Ейгіл Аксгіль [3].

У 1997 р соціалістична партія Франції, що перемогла на виборах, взяла на себе зобов'язання узаконити так званий «соціальний контракт», тобто право реєстрації довготривалих відносин, незалежно

від статі і сексуальної орієнтації партнерів. Таке ж зобов'язання взяли на себе у 1998 р німецькі соціал-демократи [3].

У Франції, особи, які бажають зареєструвати одностатевий союз, мають таку можливість з 1999 року, коли було схвалено так званий «пакт громадянської солідарності» (PACS), який дозволяє будь-яким подружнім парам — як одностатевим, так і різностатевим — офіційно оформляти відносини через договір, за порівняно спрощеною схемою [4, с. 43]. По суті, це контракт між двома особами будь-якої статі, що досягли 18 років. Варто зазначити, що прихильники легалізації одностатевих шлюбів, базуючись на зарубіжному досвіді, демонструють відсутність руйнування традиційних сімей, доводять, що частка гомосексуалів не збільшується, і діти в одностатевих сім'ях виростають точно такими ж, як в різностатевих [3].

Великобританія є одною з тих країн, в якій не спостерігалось опору населення щодо прийняття законів щодо легалізації одностатєвого партнерства. Королева Великобританії Єлизавета II схвалила законопроект щодо легалізації одностатєвих шлюбів на території Англії та Уельсу. 16 липня 2013 року, законопроект був схвалений Палатою лордів і Палатою громад парламенту країни. За прийняття закону 45 виступили представники як партій лейбористів і ліберал-демократів, так і консерватори. Після отримання королівської санкції закон набув чинності в 2014 році, таким чином одностатєвим парам було дозволено реєструвати свої стосунки і проводити вінчання. Великобританія стала п'ятнадцятою країною світу, яка легалізувала одностатєві шлюби [4, с. 44].

Великою подією для усього світу, була легалізація одностатєвих шлюбів в США. 26 липня 2015 року в постанові Верховного суду США говориться, що тепер одностатєві пари мають конституційне право на вступ у шлюб по всій території США. «Жоден союз не є глибшим, ніж шлюб з його втіленням найвищих ідеалів любові, вірності, відданості, жертвовності і сім'ї», — написав суддя Ентоні Кеннеді, який приєднався до чотирьох призначенців від демократів, які проголосували за легалізацію одностатєвих шлюбів. Більшість посадовців активно підтримали новостворений закон, громадськість активно виявила своє ставлення, об'єднуючись в демонстрації за підтримку нововведень. Прийняття такого закону США — це доленосний крок для усього західного світу [4, с. 45].

Однією з останніх країн, де офіційно легалізували одностатєві шлюби, стала Німеччина. Місцевий парламент за відповідне рішення проголосував 30 червня 2017 року, свої голоси «за» віддали 393 депутати із 623 [5].

В Україні одностатєві шлюби офіційно не визнаються, а будь-які інші форми союзів для одностатєвих пар законодавством не передбачені. Однак в українському суспільстві не припиняються дискусії з цього питання. Невизнання одностатєвих

шлюбів в Україні відбивається на звууженні їх правових можливостей та проявах дискримінації, призводить до вимушеної бездітності гомосексуальних сімей, до страху перед соціальною нестабільністю у разі народження дитини у парі, до очікування проблем, пов'язаних з негативним сприйняттям їх дитини в дитячих установах, школах, у суспільстві [6, с. 24–25].

Розглядаючи правову базу України стосовно питань одностатєвих шлюбів, в першу чергу необхідно звернутися до Сімейного Кодексу України. Власне, частина 1 статті 21 цього кодексу визначає, що «Шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану» [7].

А в статті 26 Сімейного кодексу України, в переліку осіб, які не можуть перебувати у шлюбі між собою, не зазначено осіб однієї статі [7]. Тобто виникає певна колізія в законодавстві, де формально прямої заборони шлюбу одностатєвих відносин немає, але він і не дозволяється. Проте в будь-якому випадку одностатєвий шлюб не може бути зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану.

Вважаємо за доцільне відзначити і цікавий аспект. Статтею 58 Закону України «Про міжнародне приватне право» передбачено, що шлюб між громадянами України, шлюб між громадянином України та іноземцем, шлюб між громадянином України та особою без громадянства, що укладений за межами України відповідно до права іноземної держави є дійсним в Україні за умови додержання щодо громадянина України вимог Сімейного кодексу щодо підстав недійсності шлюбу [8].

Тобто, фактично, «громадяни України однієї статі можуть укласти шлюб за кордоном, і згідно з українським законодавством він має визнаватися в нашій країні», — резюмує портал ЛІГА ЗАКОН [8].

Більше того, у листопаді 2015 року була прийнята антидискримінаційна поправка до Кодексу законів про працю (щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу). А саме в статті 2¹, зазначено, що забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації [9].

Таким чином, можна дійти до висновку, що все ж таки, в нашій державі регламентується заборона порушення прав сексуальних меншин, згідно до міжнародних стандартів. Проте, звичайно, дане питання потребує більш детального розгляду і розробки окремих нормативно-правових актів, що захищали б права даних меншин.

11 березня 2016 року Кабінет Міністрів України повідомив про намір розробити законопроект про легалізацію одностатєвого цивільного партнерства до

другого кварталу 2017 року (розпорядження № 1393 від 23 листопада 2015 року) [10]. Цим розпорядженням Кабмін затвердив план дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року. План передбачає подачу в другому півріччі 2017 року на розгляд уряду законопроекту про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для різностатевих і одностатевих пар з обліком майнових і немайнових прав. Такий законопроект повинен урахувувати питання володіння й спадкування майна, утримання одного партнера іншим у випадку непрацездатності, конституційне право не давати свідчень проти свого партнера [10].

У розділі 105 Стратегії зазначено, що має бути забезпечено впровадження своєчасних позитивних дій на національному та місцевому рівні у сфері запобігання та протидії дискримінації, забезпечення ефективного та своєчасного реагування держави на нові виклики [10].

Підпункт 6 передбачає розробку та подання на розгляд Кабміну проекту Закону про зареєстроване цивільне партнерство для різностатевих і одностатевих пар з урахуванням майнових і немайнових прав, зокрема володіння та наслідування майна, утримання одного партнера іншим в разі непрацездатності, конституційного права не свідчення проти свого партнера, можливості брати кредит у банку і тд [10].

За словами Андрія Кравчука, експерта правозахисного ЛГБТ-центру «Наш світ», План дій є значним документом, у якому прописано завдання української влади до 2020 року у сфері прав людини:

«План дій був підготовлений за участі правозахисників і взагалі української громадськості. У ньому були враховані майже усі пропозиції щодо найбільш важливих змін до законодавства — провадження рівності прав для ЛГБТ» [11].

Проте, станом на 2017 рік дане питання стоїть так само гостро, як і раніше. Погляди суспільства категорично різняться, частина людей вважає необхідним узаконити одностатеві шлюби і позбавитись дискримінації сексуальних меншин, інша частина вбачає в цьому моральний розпад суспільства і неприродність.

Висновки. До питання легалізації одностатевих шлюбів потрібно підходити виважено і комплексно. Ми вважаємо, що на даний момент головною проблемою є неготовність більшості суспільства сприймати одностатеві відносини, як такі, що існують взагалі, а про шлюби й чути ніхто не хоче, посиляючись на неприродність таких відносин і руйнування моральних цінностей держави в подальшому.

Тому, першим кроком має бути поступове підготовлення громадян країни до сприйняття одностатевих відносин, шляхом ЗМІ, наукових робіт, соціологічних опитувань.

Наступним і найбільш виваженим кроком має бути підготовка сильної законодавчої бази стосовно недискримінації осіб за сексуальною орієнтацією та гендерною ідентичністю, дозволу на цивільне партнерство осіб однієї статі, а в подальшому і легалізації такого шлюбу.

Тому, можна дійти висновку, що наразі, наша держава не готова легалізувати одностатеві шлюби.

Література

1. Дацюк О. «Райдужні» перспективи: ситуація з правами ЛГБТ у світі [Електронний ресурс] / Ольга Дацюк // Hromadske. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <https://hromadske.ua/posts/prava-lhbt-u-sviti>.
2. Локтев Д. Одностатеві шлюби у Франції: за та проти [Електронний ресурс] / Денис Локтев. — 2013. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.dw.com/ru/%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8B%D0%B5-%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BA%D0%B8-%D0%B2%D0%BE%D1%84%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2/a-16594273>.
3. Сімончук О. Які права людини недоступні ЛГБТ в Україні? [Електронний ресурс] / Олексій Сімончук // Національний ЛГБТ-Портал України — Режим доступу до ресурсу: https://www.lgbt.org.ua/materials/show_3553/.
4. Коренева А. М. Легалізація одностатевого партнерства в контексті соціальної політики: дис. магист. соц. наук: 8.13010201 / Коренева Анна Миколаївна — Київ, 2016. — 129 с.
5. У Німеччині зареєстрували перший в країні шлюб двох чоловіків [Електронний ресурс] / ТСН. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/u-nimechchini-zareyestruvali-pershiy-v-krayini-odnostateviy-shlyub-dvoh-cholovikiv-1001860.html>.
6. Маймулахін А. Правове становище гомосексуалів / А. Маймулахін, О. Зінченко, А. Кравчук. — Київ: Антопол, 2007. — 29 с. — (Українські гомосексуали і суспільство: взаємне проникнення).
7. Сімейний Кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III [Електронний ресурс] / Верховна Рада України — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14?info=1>.
8. Експерт: В Україні можливі одностатеві шлюби [Електронний ресурс] / Корреспондент.net. — 2009. — Режим доступу до ресурсу: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/1031565-ekspert-v-ukrayini-mozhlivi-odnostatevi-shlyubi>.
9. Закон України «Про внесення зміни до Кодексу законів про працю України щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації з правом Європейського Союзу» від 12.10.2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/785-19>.
10. Уряд Яценюка планує легалізувати одностатеві шлюби (документ) [Електронний ресурс] / Українські новини. — 2016. — Режим доступу до ресурсу: <https://ukranews.com/ua/news/415198-uryad-yacenyuka-planuye-legalizuvaty-odnostatevi-shlyuby>.
11. Кузьменко Л. Коли в Україні буде прийняте цивільне партнерство? [Електронний ресурс] / Ліза Кузьменко // Громадське радіо. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <https://hromadskeradio.org/programs/prava-lyudyny/koly-v-ukrayini-bude-priynyate-odnostateve-partnerstvo>.

УДК 343.431

Мурашко Валерія Олегівна*студентка**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого***Мурашко Валерія Олеговна***студентка**Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого***Murashko Valeriya***Student of the**Yaroslav Mudryi National Law University*

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТУ ТА МІСЦЯ СЕРЕД ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ

ТОРГОВЛЯ ЛЮДЬМИ: ОПРЕДЕЛЕНИЕ ОБЪЕКТА И МЕСТА СРЕДИ ДРУГИХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

TRAFFICKING OF HUMANS: DETERMINATION OF OBJECT AND PLACE AMONG OTHER CRIMES

Анотація. У дослідженні здійснено аналіз наукових позицій, законодавства та судової практики щодо визначення об'єкту такого злочину, як торгівля людьми (ст. 149 КК України). Визначено та аргументовано, що безпосереднім об'єктом торгівлі людьми є суспільні відносини, що забезпечують свободу, особисту недоторканість людини та її честь.

Ключові слова: торгівля людьми, об'єкт, свобода, особиста недоторканість, воля, честь, гідність.

Аннотация. В исследовании проведен анализ научных позиций, законодательства и судебной практики по определению объекта такого преступления, как торговля людьми (ст. 149 УК Украины). Определено и аргументировано, что непосредственным объектом торговли людьми являются общественные отношения, обеспечивающие свободу, личную неприкосновенность человека и его честь.

Ключевые слова: торговля людьми, объект, свобода, личная неприкосновенность, свобода, честь, достоинство.

Summary. In the article the author analyzes scientific positions, legislation and jurisprudence on the definition of the object of such an offense as human trafficking (Article 149 of the Criminal Code of Ukraine). It has been determined and argued that the direct object of human trafficking is a social relationship that ensures the freedom, personal integrity of a person and his honor.

Key words: human trafficking, object, freedom, personal integrity, will, honor, dignity.

Постановка проблеми. Серед широкого спектру злочинів, що посягають на соціальні цінності, особливе місце посідає торгівля людьми, або так зване сучасне рабство, що набуває великих масштабів у сучасному світі. Актуальність зазначеної проблеми зумовила широке коло наукових досліджень у цій сфері. Зокрема, дискусійними виявляються питання щодо об'єкту цього злочину та його місця в системі об'єктів кримінально-правової охорони, адже це питання має важливе теоретичне та практичне значення. Воно сприяє з'ясуванню соціальної суті даного злочину, характеру і ступеня його суспільної небезпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щодо визначення безпосереднього об'єкта даного злочину

у науковців немає однастайності. Так, Ю. С. Нагачевська основним безпосереднім об'єктом торгівлі людьми визначає свободу людини [7, с. 244], Г. В. Андрусів, П. П. Андрушко, С. Я. Лихова та деякі інші вчені виділяють саме фізичну свободу у якості об'єкта [1, с. 278], М. І. Мельник та М. І. Хавронюк — свободу, честь і гідність, а також волю (за винятком «випадків, коли угода, об'єктом якої є людина, укладається за згодою цієї ж людини») [6, с. 353], Я. Г. Лизогуб — зазначає свободу та особисту недоторканість [11]. Виділяються із цього кола тільки В. В. Лизогуб з А. М. Орлеаном, говорячи про громадську моральність як об'єкт даного злочину [5, с. 103].

Метою даної роботи є комплексний аналіз науково обґрунтованих положень, законодавства та

судової практики щодо визначення об'єкту такого злочину як торгівля людьми, викладення власної позиції та наведення аргументації на її підтримку.

Виклад основного матеріалу. Торгівля людьми у ККУ законодавчо віднесена до злочинів проти волі, честі і гідності особи. Виходячи з цього, робимо висновок, що родовим об'єктом цього складу злочину є відносини, які забезпечують існування людини в суспільстві, тобто відносини, пов'язані з її життям, здоров'ям, волею, гідністю та іншими цінностями і суспільними властивостями.

Аналіз питання, який же об'єкт поставлений під охорону кримінально-правовою нормою щодо торгівлі людьми, потребує уточнення змісту деяких понять, що є предметом спорів.

Оскільки більшість дослідників погоджується, що свобода людини є безпосереднім об'єктом торгівлі людьми, доцільним уявляється розкриття саме цього поняття. Ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує право кожного на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом. Європейський суд з прав людини (далі — ЄСПЛ) у рішенні у справі Бозано проти Франції зазначив, що під правом на свободу в контексті ст. 5 Європейської конвенції слід розуміти фізичну свободу особи, при цьому право на свободу і особисту недоторканність розглядається як єдине сполучення слів і має на увазі захист «від будь-якого свавільного процесуального чи матеріального зазіхання на особисту свободу» з боку державних органів [12]. Що ж до поняття «особиста недоторканність», то під ним розуміється «гарантія від арешту і попереднього ув'язнення» [13].

Як бачимо, у ст. 5 Європейської конвенції розглядається питання про захист саме фізичної свободи, а також про захист від незаконного арешту або затримання. Фізична свобода походить від поняття «локомоція» (у перекладі з латинської *locus* — місце та *motio* — рух), яким охоплюється сукупність узгодження рухів, за допомогою яких людина та тварина активно пересуваються у просторі [10, с.111]. Відштовхуючись від вищесказаного, приходимо до висновку, що свобода як об'єкт торгівлі людьми повинна розумітися саме як фізична свобода, більше того, вона повинна розглядатися поряд із особистою недоторканністю, щоб більш повно охопити захист людини від будь-якого свавільного матеріального зазіхання на її особисту свободу.

Важливим є те, що особа не може відмовитися від зазначених прав. Так, наприклад, якщо особа сама здається владі і висловлює згоду на подальше ув'язнення, таке ув'язнення може бути незаконним та порушувати ст. 5 Конвенції. Суд довів це у справі «Де Вільде, Оомс та Версіп проти Бельгії», зазначивши, що право на свободу в «демократичному суспільстві» за змістом Конвенції є настільки важливим, що особа не може бути позбавлена захисту

з боку Конвенції на тій підставі, що вона добровільно зголосилася на позбавлення волі.

Незважаючи на тезу А. М. Орлеана про те, що свобода та особиста недоторканність не завжди є предметом посягання при торгівлі людьми (мовляв, з проаналізованих ним справ, у багатьох випадках потерпілі від злочину знали, що їх чекає за кордоном, знали, що їх свобода там буде обмежена, але свідомо йшли на це, бо не мали ніякої можливості або бажання заробляти гроші в Україні [10, с. 111]), наполягаємо, що право на свободу та особисту недоторканність буде порушене у будь-якому випадку, навіть при добровільній згоді людини, щодо якої вчиняється даний злочин.

Думка А. М. Орлеана видається недостатньо аргументованою, адже він ототожнює поняття волі людини з поняттям «свободи» (при чому саме з фізичною свободою [10, с. 111]), що є не зовсім вірним. Свобода волі — добре відоме всім словосполучення, в якому обидва слова виступають у своїх основних — різних — значеннях, характерних для сучасної української мови і взаємно незамінних. Але в деяких контекстах вони досить легко, без будь-яких обмежень можуть заступати одне одного, а саме тоді, коли йдеться про суспільну або особисту свободу [8]. У такому розрізі за словом «свобода» закріплюється таке значення, як відсутність політичного й економічного гноблення, утиску й обмежень у суспільно-політичному житті.

У словосполученні «свобода волі» слово «свобода» виступає вже як філософський термін на означення можливості вияву суб'єктом своєї волі в умовах усвідомлення законів розвитку природи і суспільства. Як філософський термін вживається воно і в словосполученні «свобода і необхідність». Отже, у філософському розумінні слово «свобода» не є синонімом слова «воля». Словосполучення «свобода волі» підкреслює незамінність одного слова іншим.

За словом «воля» усталене основне значення є таким: «Одна з функцій людської психіки, яка полягає насамперед у владі над собою, керуванні своїми діями й свідомому регулюванні своєї поведінки» [8].

Отже, не можна ототожнювати такі поняття, як «воля» та «свобода», тому вони повинні розглядатися як самостійні об'єкти. На основі вищевикладеного, у випадку добровільності згоди особи щодо торгівлі нею варто говорити саме про категорію «волі»: особа самостійно робить свій вибір. Тобто свобода людини завжди стоїть під загрозою, коли мова йде про торгівлю людьми, а воля людини — лише в тих випадках, коли не можна говорити про добровільну згоду людини на вчинення щодо неї цього протиправного діяння.

Потребує спростування, на наш погляд, також і теза, що «у випадках, коли особа сама просить себе продати, можна говорити вже про відсутність як честі, так і гідності» [4, с. 26]. Розглянемо детальніше право на гідність.

Чинне законодавство не містить визначення понять гідності та честі, оскільки вони є морально-етичними категоріями й одночасно особистими немайновими правами, яким закон надає значення самостійних об'єктів судового захисту. Зокрема, під гідністю слід розуміти визнання цінності кожної фізичної особи як унікальної біопсихосоціальної цінності, а з честю пов'язується позитивна соціальна оцінка особи в очах оточуючих, яка ґрунтується на відповідності її діянь (поведінки) загальноприйнятим уявленням про добро і зло.

На основі різних точок зору щодо поняття гідності людини, вдалий висновок дає Ю. Г. Падафет, зазначаючи, що феномен гідності людини пов'язується в основному з цінністю людини та оцінкою її значення і місця в суспільстві та державі. Сприйняття себе та оточуючих на основі певного еталону перетворюється на оціночні судження морального чи правового характеру, що створює підстави для зворотного позитивного або негативного впливу на поведінку людини. Ці вимоги стають нормами поведінки лише у випадку, коли вони ґрунтуються на внутрішньому переконанні людини у їхній корисності не тільки для неї, але й, передусім, для інших людей [11, с. 34].

Прояснивши суть поняття гідності, варто з'ясувати, що визнається «таким, що принижує гідність» поведінням. Вперше поняття «поводження, що принижує гідність» було визначено Судом у рішенні по справі «Ірландія проти Великої Британії». Суд дійшов висновку, що п'ять методів допиту, на які посилаються заявники, «... були такими, що принижують гідність, оскільки вони викликали у їхніх жертв почуття страху та неповноцінності, а також страждання, здатні принизити та образити їхню гідність, і, ймовірно, зруйнувати їхню психіку та моральну стійкість» [2]. Однак відсутність будь-якої з цих специфічних цілей не виключає можливості класифікувати поведіння як таке, порушує статтю 3 Конвенції.

Визначаючи поведіння принижуючим гідність, Суд у справі «Тайрер проти Великої Британії» виходив із того, що може бути відсутня ознака публічності. Інакше кажучи, поведіння/покарання є такими, що принижує, навіть якщо жертву було принижено в її власних очах [3].

У цілому, узагальнюючи судову практику, можна зазначити, що Суд кваліфікує поведіння/покарання, як таке, що принижує гідність, якщо воно спонукає потерпілого діяти проти своєї волі і совісті,

викликає в нього почуття страху, пригніченості, неповноцінності, здатне зламати його фізичний та моральний опір, принижує чи ображає його гідність. При цьому рівень страждань є дещо нижчим за той, що спричиняється нелюдським поведінням, але достатнім для того, щоб констатувати наявність порушення статті 3 Конвенції.

Виходячи з вищенаведеного, робимо такий умовивід: якщо відсутня воля особи, то здійснюється посягання на гідність особи, якщо ж людина добровільно погоджується на вчинення щодо неї цього злочину, то, відповідно, не можна говорити про посягання на її гідність.

Щодо походження поняття честі серед вчених також бракує єдності поглядів. Це дає підстави для констатації утруднень при розробці дефініції «честі», її тлумаченні, впливає на правильність застосування норм щодо захисту честі. Разом з тим, базовим виглядає висновок, що честь пов'язана з мораллю. Оскільки торгівля людьми визнається аморальним вчинком (навіть якщо це добровільний акт поведінки з боку потерпілого), то можемо говорити, що честь людини потерпає від вчинення цього злочину. Разом з тим, базовим виглядає висновок, що честь пов'язана з мораллю. Оскільки торгівля людьми визнається аморальним вчинком (навіть якщо це добровільний акт поведінки з боку потерпілого), то можемо говорити, що честь людини потерпає від вчинення цього злочину.

Висновки з даного дослідження. Виходячи з розуміння об'єкта злочину через категорію суспільних відносин, встановлено, що безпосереднім об'єктом торгівлі людьми є суспільні відносини, що забезпечують свободу та особисту недоторканість людини та честь. Додатковим факультативним об'єктом виступають воля та гідність, причому вони є взаємовиключними поняттями: якщо відсутня воля особи, то здійснюється посягання на гідність особи, якщо ж людина добровільно погоджується на вчинення щодо неї цього злочину, то, відповідно, не можна говорити про посягання на її гідність. Також додатковими об'єктами можуть виступати життя, здоров'я, статеві свободи, трудові права, нормальна діяльність державного апарату тощо.

Загалом же це питання ще потребує досліджень, адже, не зважаючи на те, що вчені висловлюють свої погляди щодо того, що ж є об'єктом торгівлі людьми, мало хто з них наводить аргументи на підтримку своєї позиції, а деякі із зазначених аргументів у ході цієї роботи все ж таки вдалося спростувати.

Література

1. Андрусів Г. В., Андрушко П. П., Лихова С. Я. та ін.. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник. — К.: Юрінком Інтер, 1999. — С. 896.
2. Дело «Ирландия против Великобритании». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rpqi.narod.ru/echr/translation/translation/ireland.htm>
3. Дело «Тайрер против Соединенного Королевства». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://european-court.eu/uploads/ECHR_Tyrer_v_the_United_Kingdom_25_04_1978.pdf

4. Куц В. М., Орлеан А. М. Прокурорські засоби протидії торгівлі людьми: Науково-практичний посібник / За редакцією Г. П. Середи. — К.: Варта, 2007. — С. 168.
5. Лизогуб Я. Г. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо передачі людини: порівняльно-правове дослідження [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 — Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Я. Г. Лизогуб; кер. роботи С. С. Яценко; офіц. опон.: І. К. Туркевич, М. І. Хавронюк; Луган. акад. внутр. справ МВС ім. 10-річчя незалежності України. — Київ: [б. в.], 2003. — С. 24.
6. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [Текст] / А. М. Бойко [та ін.]; ред. М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. — К.: Юридична думка, 2009. — С. 1236.
7. Нагачевська Ю. С. Кримінально-правова характеристика торгівлі жінками з метою сексуальної експлуатації / Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. — 2014. — Вип. 4. — С. 241–253.
8. Назарова І. С. Свобода-воля. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine8-20.pdf>
9. Орлеан А. М., Лизогуб В. В. Вдосконалення кримінального законодавства у напрямку протидії торгівлі людьми та пов'язаним з нею явищам / Право і Безпека. — 2005. — Т. 4, № 4. — С. 101–104.
10. Орлеан А. М. Об'єкт незаконної торгівлі людьми та місце цього злочину в структурі Особливої частини Кримінального кодексу України / Вісник Університету внутрішніх справ. — 2001. — Спецвипуск. — С. 110–114.
11. Падафет Ю. Г. Гідність людини як ключова державноуправлінська цінність / Теорія та практика державного управління. — 2014. — Вип. 2. — С. 29–35.
12. Справа «Бозано проти Франції». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://hrllib.kz/?document=1986-%D0%B1%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D0%BD%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2-%D1%84%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%B8>
13. Справа «Х проти Сполученого Королівства». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.yur-info.org.ua/doc/1882133/Sprava-X-proti-Spoluchenogo-Korolivstva>

References

1. Andrusiv H. V., Andrushko P. P., Lykhova S. Ya. ta in.. Kryminalne pravo Ukrainy: Osoblyva chastyna: pidruchnyk. — K.: Yurinkom Inter, 1999. — S. 896.
2. Delo «Irlandiya protiv Velikobritanii». [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: <http://www.rpoid.narod.ru/echr/translation/translation/ireland.htm>
3. Delo «Tayrer protiv Soedinennogo Korolevstva». [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: http://europeancourt.ru/uploads/ECHR_Tyler_v_the_United_Kingdom_25_04_1978.pdf
4. Kuts V. M., Orlean A. M. Prokurorski zasoby protydyi torhivli liudmy: Naukovo-praktychnyi posibnyk/Za redakt-siiei H. P. Seredy. — K.: Varta, 2007. — S. 168.
5. Lyzohub Ya. H. Kryminalna vidpovidalnist za torhivliu liudmy abo inshu nezakonnu uhodu shchodo peredachi liudyny: porivnialno-pravove doslidzhennia [Tekst]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08 — Kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo / Ya. H. Lyzohub; ker. roboty S. S. Yatsenko; ofits. opon.: I. K. Turkeyvych, M. I. Khavroniuk; Luhan. akad. vnutr. sprav MVS im. 10-richchia nezalezhnosti Ukrainy. — Kyiv: [b. v.], 2003. — S. 24.
6. Melnyk M. I., Khavroniuk M. I. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [Tekst] / A. M. Boiko [ta in.]; red. M. I. Melnyk, M. I. Khavroniuk. — K.: Yurydychna dumka, 2009. — S. 1236.
7. Nahachevska Yu. S. Kryminalno-pravova kharakterystyka torhivli zhinkamy z metoiu seksualnoi ekspluatatsii // Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. seriia yurydychna. — 2014. — Vyp. 4. — S. 241–253.
8. Nazarova I. S. Svoboda-volia. [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine8-20.pdf>
9. Orlean A. M., Lyzohub V. V. Vdoskonalennia kryminalnoho zakonodavstva u napriamku protydyi torhivli liudmy ta poviazanyim z neiu yavyshcham // Pravo i Bezpeka. — 2005. — T. 4, # 4. — S. 101–104.
10. Orlean A. M. Obiekt nezakonnoi torhivli liudmy ta mistse tsoho zlochyynu v strukturі Osoblyvoi chastyny Kryminalnoho kodeksu Ukrainy // Visnyk Universytetu vnutrishnikh sprav. — 2001. — Spetsvypusk. — S. 110–114.
11. Padafet Yu. H. Hidnist liudyny yak kliuchova derzhavnoupravlinska tsinnist // Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia. — 2014. — Vyp. 2. — S. 29–35.
12. Sправа «Bozano proty Frantsii». [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: <http://hrllib.kz/?document=1986-%D0%B1%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D0%BD%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2-%D1%84%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%B8>
13. Sправа «X proty Spoluchenoho Korolivstva». [Elektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: <http://www.yur-info.org.ua/doc/1882133/Sprava-X-proti-Spoluchenogo-Korolivstva>

УДК 614.253(07)

Ольховик Іванна Іванівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Ольховик Иванна Ивановна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Olhovyk Ivanna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ЕВТАНАЗИЯ: РЕАЛИЗАЦИЯ ПРАВА НА СМЕРТЬ ЧИ ПОРУШЕНИЕ ПРАВА НА ЖИТТЯ

ЭВТАНАЗИЯ: РЕАЛИЗАЦИЯ ПРАВА НА СМЕРТЬ ИЛИ НАРУШЕНИЯ ПРАВА НА ЖИЗНЬ

EUTHANASIA: IMPLEMENTATION OF THE RIGHT TO DEATH OR VIOLATION OF THE RIGHT TO LIFE

Анотація. Стаття присвячена проблемі застосування евтаназії та її законодавчого закріплення. Досліджена правова природа евтаназії та її види, а також проаналізовано досвід зарубіжних країн, які легалізували евтаназію.

Ключові слова: евтаназія, право на життя, право на смерть, активна евтаназія, пасивна евтаназія.

Аннотация. Статья посвящена проблеме применения эвтаназии и ее законодательного закрепления. Исследована правовая природа эвтаназии и ее виды, а также проанализирован опыт зарубежных стран, которые легализовали эвтаназію.

Ключевые слова: эвтаназия, право на жизнь, право на смерть, активная эвтаназия, пассивная эвтаназия.

Summary. The article is devoted to the problem of the use of euthanasia and its legislative consolidation. The legal nature of euthanasia and its types was researched, as well as the experience of foreign countries that legalized euthanasia was analyzed.

Key words: euthanasia, the right to life, the right to die, active euthanasia, passive euthanasia.

Постановка проблеми. Актуальність даного дослідження полягає в тому, що явище евтаназії є досить дискусійним, яке породжує багато питань. Сучасні науковці не можуть прийти до єдиного висновку щодо того, чи є етичним легалізація евтаназії, чи може все ж таки людина розпоряджатися так званім правом на смерть? Якщо прихильники ототожнюють її з полегшенням страждань хворого, то опоненти — з прямим вбивством.

Аналіз останніх досліджень. Явище евтаназії досліджують багато науковців, зокрема: С. Бородин, Ю. Дмитрієв, А. Іванюшкін, Б. Юдін, Н. Козлова, А. Громов, Р. Стефанчук, С. Бакунін, О. Маліновський, О. Боборов, А. Зильберт, Л. Красицька, О. Капінус, С. Хімченко, Г. Анікіна.

Метою статті є всебічне дослідження евтаназії, як суспільного явища, її видів, досвіду зарубіжних країн, які легалізували евтаназію.

Виклад основного матеріалу. Право людини на життя є фундаментальним та невід'ємним правом кожної людини. Дане право закріплене у низці міжнародних нормативно-правових актах, які гарантують права та свободи людини та покладають на державу обов'язок його захищати. Право на життя розглядається у двох аспектах: 1) право на свободу від будь-яких незаконних посягань на життя з боку держави; 2) право особи вільно розпоряджатися своїм життям, тобто можливість піддавати його значному ризику і вирішувати питання про припинення життя. Останнє, як правило називають евтаназією.

Уперше поняття «евтаназія» ввів Ф. Бекон у праці «Про гідність і примноження наук» у 1605 р. Однак, необхідно зазначити, що Ф. Бекон під евтаназією розумів не вбивство хворого для звільнення його від страждань, а надання ефективного знеболення із цією самою метою [1].

В науці існує велика кількість визначень поняття «евтаназія». Так, на думку Г. Анікіної, під евтаназією слід розуміти свідому діяльність медичного працівника, яка здійснюється у формі дій або бездіяльності і спрямована на припинення життя безнадійного хворого, з метою припинення його нестерпних страждань, викликаних невиліковною хворобою, у відповідь на наполегливе та неодноразове прохання хворого або його найближчих родичів, які повністю, об'єктивно і своєчасно інформовані про наслідки такого втручання з метою припинення страждань, що має результатом смерть пацієнта [2].

Деякі з науковців вважають, що застосування евтаназії відповідає одному із визначальних принципів права — принципу гуманізму. Як зазначає, філософ Дж. Рейгелс, якщо хвора людина розуміє, що їй залишилися лічені дні й вона не може більше терпіти страшного болю, то активна евтаназія є гуманною, бо припиняє страждання хворого. Незастосування евтаназії призводить до порушення інших прав і свобод невиліковно хворої людини, таких як право на свободу та право на повагу гідності. А. Малиновський зазначає, що, відмовляючи людині у праві на смерть, держава і суспільство тим самим обмежує її у свободі. Оскільки право на евтаназію за своїм змістом і призначенням є особистим правом кожної особи, а тому держава не повинна позбавляти людину можливості його реалізувати. Держава і суспільство мають визнати це право не заради всіх, а заради тих небагатьох, які потребують його здійснення [3].

Позиція релігії до евтаназії має здебільшого негативний характер. Кожна з релігій трактує явище евтаназії по-своєму, посилаючись як на історичну практику так і на основу віровчення. Так, розглядаючи позицію християнства, чітко зрозуміло, що воно цілком і повністю проти евтаназії. Основні аргументи базуються на тому, що життя дане Богом, народження і смерть в руках Божих. Тому людина не має права посягати на те, що дане їй Творцем, навіть якщо сама того дуже потребує. Іслам також проти евтаназії. Мусульмани вірять, що лише Аллах вирішує, скільки людині жити. Згідно Ісламському кодексу медичної етики, «вбивство з милосердя», так само, як і суїцид, знайдуть підтримку лише в атеїстичному світогляді, який проголошує, що на землі після нашого існування пануватиме пустота.

Світові релігії поширюють свій вплив не лише на громадську думку, мораль, але й на ухвалення законів щодо легалізації евтаназії. Одна з причин непримиренного ставлення церкви до евтаназії полягає в тому, що остання не хоче допустити, аби людина розпоряджалася своїм життям сама, адже людині тоді буде дозволено все. Найперше тому, що релігія тримає людство в покорі століттями, сформована чітка система цінностей, які мають досить високий вплив на нас [4].

Вирізняють дві форми евтаназії:

- Активна форма передбачає введення медичних препаратів або інших дій, що призводять до смерті. До активної евтаназії також належить самогубство за допомогою смертельних препаратів, що надаються на прохання хворого, або відключення від життєпідтримувальної апаратури.
- Пасивна форма полягає у відмові хворого від лікування і припинення терапії медичним персоналом.

Також необхідно додати, що евтаназія буває як добровільна так і недобровільна, тобто за згодою хворого, який перебуває у повній свідомості і при пам'яті, і за його офіційно зафіксованого прохання або за згодою родичів хворого, який перебуває у безсвідомому стані [5].

На сьогодні активна евтаназія дозволена у трьох країнах: Нідерландах з 2001 року, Бельгії з 2002 року та Люксембурзі з 2009 року та швейцарському кантоні Цюрих з 2011 року. Пасивна евтаназія є легальною у Швеції, Фінляндії й Франції. Хоча в наведених вище державах легалізована процедура евтаназії, у більшості державах вона заборонена.

Першість у питанні легалізації евтаназії сьогодні займають Нідерланди. Саме у Нідерландах 2 квітня 2002 р. було прийнято «Закон про припинення життя за бажанням чи допомогу в самогубстві», яким було легально закріплено можливість здійснення асистованого суїциду та евтаназії. Відповідно до цього закону кожен, хто досяг 16 років має право самостійно визначити порядок та спосіб завершення свого життя.

Другою державою в світі, яка законодавчо закріпила евтаназію є Бельгія, саме 23 вересня 2002 р. парламент цієї держави ухвалив закон, за яким евтаназія та допомога в самогубстві стали легальними згідно з умовами, ідентичними до тих, що і в законодавстві Нідерландів. Відповідно до закону, право на евтаназію мають особи, що досягли 18 років.

У Швейцарії, згідно з рішеннями Національної медичної асоціації та комітету з етики, евтаназія офіційно дозволена в клінічних умовах. Добровільний відхід з життя дозволений тільки невиліковно хворим пацієнтам, які перебувають при здоровому глузді і твердо ухвалили рішення померти. Цікавим фактом є те що, до Швейцарії, де законодавчо дозволено застосування евтаназії приїжджають люди, охочі скористатися евтаназією. Існує навіть таке поняття, як евтаназійний туризм — поїздки в держави, де дозволена евтаназія або умови для добровільного відходу з життя досить ліберальні.

У Німеччині евтаназія не дозволена, проте надання допомоги з відходу з життя невиліковно хворих законом не переслідується. У Японії з 2005 р. питання легалізації евтаназії у державі жваво обговорюється. Проект закону підтримують 70% населення і 80% медиків. В Ізраїлі, державі з міцними релігійними традиціями, з метою практичної легалізації евтаназії дозволено використання спеціального

апарату, яким можна управляти залежно від рішення хворого. Підставою для цього послужили підсумки роботи комісії експертів з медицини, релігії, етики та філософії, яка дійшла висновку: «За єврейськими законами людині заборонено позбавляти життя іншу людину, але якщо це робить машина, то це прийнятно».

Щодо процедури застосування евтаназії, то вона є досить складна: вона має відбутися за півроку до прогнозованої смерті, пацієнт повинен надати одне письмове і два усних прохання з інтервалом у два тижні, психічну дієздатність і осудність, так само як і невиліковний діагноз захворювання, повинні підтвердити щонайменше два лікарі і тільки за дотримання цих умов пацієнтові надається можливість самостійно вжити смертельний препарат [6].

Висновок. Отже, проблема евтаназії до наших днів залишається невирішеною. До неї відносяться по різному в кожному осередку суспільства вона породжує безліч дискусій, тим самим завойовуючи собі як прихильників так і противників.

На мою думку, необхідно звернути увагу на пошуки альтернативної евтаназії. Останнім часом у світі створюються хоспіси — спеціалізовані заклади до яких входять лікарі, кваліфіковані психологи, які допомагають людям пережити останній етап їхнього життя. Більш важливим, ніж право людини на легку смерть, є її право на достойне, якісне життя, у тому числі і в умовах хвороби, яке б включало право на лікування за допомогою гуманних методів, які були б спрямовані на те щоб полегшити страждання і допомогти померти спокійно і безболісно.

Література

1. Бекон Ф. О достоинстве и приумножении наук. Сочинения: в 2 т. — Т. I. — М.: «Мысль», 1971. — 590 с. — (Философское наследие).
2. Перспективи легалізації евтаназії в Україні / Г. В. Анікіна // Форум права. — 2009. — № 3. — С. 25–34.
3. Малиновский А. Имеет ли человек право на смерть? / А. Малиновский // Российская юстиция. — 2002. — № 8.
4. Евтаназия, або смерть «за власним бажанням» / В. Мамедов, Н. Каландарлі // Медичне право. — 2013. — № 2. — С. 75–87.
5. Мяловицька, Н. А. Евтаназия: право на життя / Н. А. Мяловицька, Д. І. Голопапа / Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Право // гол. ред. Ю. М. Бисага. — Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2013. — Вип. 23. Ч. 1. Т. 1. — С. 122–124. — Бібліогр.: с. 124.
6. Евтаназия та право людини на життя у міжнародному та національному праві / О. А. Мірошніченко // Форум права. — 2012. — № 3. — С. 459–464. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_3_81

УДК 341.21

Пулик Василь Михайлович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Пулык Василий Михайлович

студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Pulyk Vasyl

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАВОСУБЪЕКТНОСТЬ ФИЗИЧЕСКОГО ЛИЦА INTERNATIONAL CAPACITY OF PHYSICAL PERSONS

Анотація. Досліджено генезис та розвиток міжнародної правосуб'єктності індивіда в доктрині міжнародного права.

Ключові слова: міжнародна правосуб'єктність, фізична особа, суб'єкт міжнародного права.

Аннотация. Исследованы генезис и развитие международной правосубъектности индивида в доктрине международного права.

Ключевые слова: международная правосубъектность, физическое лицо, субъект международного права.

Summary. Genesis and development of the international legal personality in the doctrine of international law are investigated.

Key words: international personality, individual, subject of international law.

Постановка проблеми. Система сучасних міжнародних відносин зазнає в умовах глобалізації радикальних змін, за якими теорія міжнародного права не завжди встигає. При цьому одним з найважливіших питань в теорії міжнародного права залишається визначення його суб'єктів. Серед науковців не вирішеним залишається питання віднесення фізичної особи до суб'єктів міжнародного права та визнання за нею міжнародної правосуб'єктності.

Аналіз останніх досліджень. У науці міжнародного права питання міжнародної правосуб'єктності фізичної особи вивчали такі дослідники як О. В. Тарасов, М. А. Баймуратов, А. І. Ковлер, П. М. Рабінович, В. Г. Буткевич, М. В. Шугуров, В. В. Завальнюк та інші.

Метою статті є визначення наявності чи відсутності міжнародної правосуб'єктності фізичних осіб на основі аналізу доктрини міжнародного права.

Виклад основного матеріалу. Класичне міжнародне право суб'єктами права та міжнародних відносин визнавало виключно держави, міжурядові міжнародні організації та народи, які борються за самовизначення. Суттєві зміни у міжнародному гуманітарному праві, що відбулися після Другої

світової війни, зокрема, визнання людини суб'єктом міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру поставило на порядок денний питання про правосуб'єктність людини у міжнародному праві [1, с. 44].

Деякі дослідники дійшли висновку, що Міжнародний військовий трибунал (МВТ) визнав людину суб'єктом міжнародного права, позиція інших залишилася незмінною: людина за жодних обставин не може вважатися суб'єктом міжнародного права. Прихильники третьої точки зору намагалися знайти компроміс, визнаючи фізичну особу учасником конкретних міжнародно-правових відносин, але відмовляючи їй у статусі суб'єкта міжнародного права [2, с. 200].

У радянській доктрині визнання людини учасником міжвладних відносин та суб'єктом міжнародного права розглядалися як спроба втручання у внутрішні справи держави. Такі погляди залишалися і у вітчизняній науці міжнародного права, проте тенденція, що спостерігається сьогодні, свідчить про розширення прямого доступу індивідів у міжнародні органи. Це пов'язано зі зростаючим прагненням до захисту прав людини за допомогою міжнародних механізмів. На думку Рабіновича П. М., сам по собі такий

доступ не перетворює їх на суб'єктів міжнародного права, а означає лише те, що учасники відповідного договору беруть на себе взаємне зобов'язання забезпечити цей доступ наявними в їхньому розпорядженні правовими й організаційними засобами [3].

Так, Шугуров М. В. вважає, що в міжнародному праві немає заборони наділяти індивідів міжнародною правосуб'єктністю, і вирішення цього питання визначається наміром договірних держав. Наявність у індивідів міжнародної правосуб'єктності пов'язується з наданням їм можливості прямого доступу в міжнародні органи як позивачів, відповідачів тощо [4, с. 7].

Визнання за фізичною особою міжнародної правосуб'єктності можна зробити через такі її елементи як правоздатність, дієздатність та деліктоздатність.

Наділення особи міжнародною правоздатністю, тобто визнання за нею прав та обов'язків, передбачених чинним правом, є лише першим кроком у визначенні ефективної правосуб'єктності. Починаючи із прийняття Загальної декларації прав людини (10 грудня 1948 р.) визнання міжнародної правосуб'єктності людини набирає в міжнародно-правовій доктрині все більшої поширеності. Найважливіше положення Декларації, що підкреслює універсальний (тобто без територіального вилучення) характер прав людини, закріплено в ст. 6, відповідно до якої «кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності. На думку Ковлера А., значення Загальної декларації прав людини полягає у тому, що правове буття людини, століттями обмежене рамками сім'ї, роду, племені, а потім держави, вперше отримало універсальний, світовий масштаб. Індивід перестав бути заручником держави, зберігаючи з нею, зрозуміло, постійний правовий зв'язок за допомогою громадянства. Але він отримав право, закріплене міжнародно-правовим документом, захищати свої права «через голову» держави в наддержавних органах [5, с. 34].

Наступним елементом правосуб'єктності повинна бути дієздатність, яку можна визначити як реальну здатність (можливість) суб'єкта права своїми активними правомірними діями реалізувати у відповідних правовідносинах свою правоздатність, набувати і здійснювати свої суб'єктивні права, створювати для себе і виконувати свої суб'єктивні юридичні обов'язки. Ковлер А. наводить слушну думку зарубіжного вченого Ж. Селля, який вважав неприпустимою тезу про те, що захист прав людини повинен забезпечуватися винятково в системі держав, до яких громадяни «приписані». Загальне міжнародне право повинне мати своїм джерелом індивідуальну правову компетентність [5, с. 31].

У комплексі таких прав та обов'язків вирішальне значення має право звернення людини до міжнародних судових та контрольних конвенційних органів зі скаргами та іншими заявами. Так, наприклад, на підставі багатьох міжнародно-правових актів з прав

людини фізична особа має право звертатися в по-засудові (Комітет з прав людини, Рада ООН з прав людини та ін.) та судові (Європейський суд з прав людини, Міжамериканський суд з прав людини) міжнародні органи за захистом своїх прав [6, с. 21].

Прискоренню утвердження ідеї про міжнародну правоздатність індивіда сприяла необхідність засудження лідерів нацизму за вчиненні злочини. Тоді і виявилася третя сторона правосуб'єктності: міжнародна деліктоздатність — здатність суб'єкта права відповідати за вчинені ним злочини (правопорушення) [5, с. 31]. Нюрнберзький процес продемонстрував те, що фізична особа може бути притягнута до міжнародної кримінальної відповідальності. Більше того, Статутом Міжнародного кримінального суду було визначено, що така відповідальність може покладатися виключно на фізичних осіб, що закріплено ч. 1 ст. 25: «Суд володіє юрисдикцією щодо фізичних осіб згідно з цим Статутом». Зазначимо також таку антропологічну властивість Статуту МКС, як врахування віку, з настанням якого є можливим притягнення людини до міжнародної кримінальної відповідальності. За ст. 26 Статуту МКС з юрисдикції Суду виключаються особи, які не досягли 18-річного віку на момент передбачуваного вчинення злочину [6, с. 21].

Не можна не погодитись з думкою Тарасова О. В. про те, що притягнення фізичної особи до міжнародної кримінальної відповідальності безпосередньо на підставі норм міжнародного права у спеціально створеному для цього міжнародному кримінальному судовому органі є яскравим підтвердженням міжнародно-правової деліктоздатності особи як суб'єкта міжнародного права [2, 201].

У ході Нюрнберзького процесу проблема обвинувачення полягала в обґрунтуванні одночасної міжнародно-правової відповідальності головних військових злочинців як фізичних осіб і Німеччини як суверенної правової особи. На думку обвинувачення, «в даному випадку не лише гітлерівська держава порушила норми міжнародного права, наслідком чого є заходи, прийняті щодо держави, а й окремі фізичні особи, здійснюючи ці акти порушень, персонально вчинили кримінальні злочини, за які вони згідно зі Статутом Трибуналу підлягають кримінальній відповідальності перед Міжнародним військовим трибуналом» [7, с. 476].

Трибунал підтримав позицію обвинувачення й відкинув доктрину «державного акта», що нібито захищає фізичних осіб від кримінального покарання. Вирок свідчить: «Злочини проти міжнародного права вчиняються людьми, а не абстрактними категоріями, і тільки шляхом покарання окремих осіб, які вчиняють такі злочини, можуть бути дотримані настанови міжнародного права» [7, с. 609].

Не дивлячись на такі вагомні аргументи на користь визнання за фізичною особою міжнародної правосуб'єктності, для низки зарубіжних теоретиків каменем спотикання залишається «теорія

визнання», що відводить активну роль державі: без визнання державою своїх зобов'язань із забезпечення прав людини ці права, як і сам статус особи, будуть нічим іншим, як ліберальна фікцією. Щоправда, деякі теоретики-міжнародники великодушно дарували приватним особам статус «несуверенних суб'єктів міжнародного права», або, як це зробив Міжнародний Суд ООН у своєму Консультативному висновку 1949 р., винайшовши поняття «відносна правосуб'єктність», що є синонімом обмеженої правоздатності [5, с. 36].

Звичайно, визначені в численних міжнародно-правових актах з прав людини права і свободи фізичних осіб є передусім проявом суверенної волі держав. Втім на думку В. Завальнюка, для міжнародної правосуб'єктності суттєвим є не те, ким розроблені права та обов'язки, а їхня суть. Так, обов'язки фізичних осіб не вдаватися до піратства, не використовувати незаконно прапор впливали з міжнародних звичаїв, які лише в 1982 р. були кодифіковані в конвенціях. За злочини проти миру, проти людяності відповідальність у статуті Міжнародного воєнного трибуналу (Нюрнберг) було передбачено вже після їх вчинення. Відповідальність за повітряне піратство та викрадення літаків передбачена цілою системою міжнародних конвенцій [6, с. 22].

На користь визнання міжнародної правосуб'єктності фізичної особи Тарасов О. В. у своїй монографії навів наступні тези. По-перше, міжнародна судова практика не раз підтверджувала Нюрнберзькі

принципи. Якби міжнародне право не помічало фізичних осіб за оболонкою суверенної особи, то не було б необхідності в міжнародно-правовому захисті самої особистості глави держави, глави уряду, глави міністра закордонних справ, дипломатичного агента та інших посадових (фізичних) осіб, що здійснюють зовнішньополітичну діяльність. Достатньо було б захисту тільки самої суверенної особи. По-друге, не можна всіх фізичних осіб, крім державних службовців розміщувати усередині персонативної правової форми суверенної особи, оскільки вони знаходяться на загальносистемному рівні національно-правової або міжнародно-правової системи зі своїм загальносистемним правовим статусом [8, с. 213].

Перехід із рівня фізичної особи, що здійснює само репрезентативну діяльність як посадова особа, на рівень корпоративного або державного органу, а потім на загальносистемний рівень юридичної або суверенної особи повинен нівелювати, а, навпаки, обов'язково припускати правосуб'єктність фізичної особи [8, с. 215].

Висновок. Зважаючи на вищевикладене, фізична особа самотійно не створює і не реалізовує міжнародні права та обов'язки, не може бути учасником міжнародних міжурядових організацій, а в Міжнародному Суді ООН її інтереси може захищати лише держава. Тому, людина не є повноправним суб'єктом міжнародного права та залишається залежною від суверенної влади держав — учасниць міжнародних договорів та правозахисних організацій.

Література

1. Буткевич В. Генеза доктрини міжнародної правосуб'єктності індивіда / Право України. — 2010. — № 2. — С. 44–54.
2. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці нюрнберзького трибуналу / О. В. Тарасов // Проблеми законності. — 2011. — Вип. 115. — С. 200–206. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2011_115_26.
3. Рабінович П. М. Права людини і громадянина: навч. посіб. / П. М. Рабінович. — К.: Атіка, 2004. — 464 с.
4. Шугуров М. В. Международно-правовая политика в области прав человека: проблема доктринального обоснования / Правовая политика и правовая жизнь. — 2005. — № 3. — С. 6–12.
5. Ковлер А. І. Індивід як суб'єкт міжнародного права (повернення до дискусії) / А. І. Ковлер // Міжнародне право. — 2012. — № 1. — С. 27–50.
6. Завальнюк В. Міжнародно-правовий вимір правового буття людини / В. Завальнюк // Юридичний вісник. — 2013. — № 3. — С. 17–24. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2013_3_6.19.
7. Нюрнбергский процесс: Сб. материалов: В 8-ми т. — Т. 8 / Отв. ред. Н. С. Лебедева. — М.: Юрид. лит., 1999. — 792 с.
8. Тарасов О. В. Суб'єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії: монографія / О. В. Тарасов; НІОУ ім. Я. мудрого. — Харків: Право, 2014. — 512 с.

Раїмов Руслан Ікрамович*аспірант**Навчально-наукового інституту права**Сумського державного університету***Раимов Руслан Икрамович***аспирант**Учебно-научного института права**Сумского государственного университета***Raimov Ruslan***Graduate Student of the**Educational and Scientific Institute of Law of**Sumy State University*

ПОНЯТТЯ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

ПОНЯТИЕ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ

THE CONCEPT OF EXECUTIVE POWER

Анотація. У статті проаналізовано праці українських та російських науковців. Досліджено різні погляди та підходи щодо визначення поняття виконавчої влади. Також у статті нами досліджено місце виконавчої влади в системі поділу влад. Визначено специфічні ознаки виконавчої влади, якими вона відрізняється від інших гілок влади. Розглянуто поняття виконавчої влади у широкому та вузькому смислі. Нами також розглянуто поняття виконавчої влади через використання наступних термінів: «державна влада», «адміністративна влада», «система органів державної влади», «апарат управління», «державне управління», публічна влада», державна діяльність». Досліджено ознаки виконавчої влади. У результаті дослідження місця виконавчої влади в системі поділу влад, окремої термінології та ознак виконавчої влади нами визначено поняття виконавчої влади.

Ключові слова: виконавча влада, державне управління, державна влада, поділ влад.

Аннотация. В статье проанализированы труды украинских и российских ученых. Исследованы различные взгляды и подходы к определению понятия исполнительной власти. Также в статье нами исследовано место исполнительной власти в системе разделения властей. Определены специфические признаки исполнительной власти, которыми она отличается от других ветвей власти. Рассмотрено понятие исполнительной власти в широком и узком смысле. Нами также рассмотрено понятие исполнительной власти через использование следующих терминов: «государственная власть», «административная власть», «система органов государственной власти», «аппарат управления», «государственное управление», публичная власть», государственная деятельность». Исследовано признаки исполнительной власти. В результате исследования места исполнительной власти в системе разделения властей, отдельной терминологии и признаков исполнительной власти нами определено понятие исполнительной власти.

Ключевые слова: исполнительная власть, государственное управление, государственная власть, разделение властей.

Summary. The article analyzes the works of Ukrainian and Russian scholars. Different views and approaches to the definition of the concept of executive power are investigated. Also, in the article we have researched the place of executive power in the system of separation of powers. Specific features of executive power, which differ from other branches of power, are defined. The concept of executive power in the broad and narrow sense is considered. We also consider the concept of executive power through the use of the following terms: «state power», «administrative power», «system of state authorities», «management apparatus», «state administration», «public authority», «state activity». The signs of executive power are explored. We defined the concept of executive power as a result of the study of the place of executive power in the system of separation of powers, separate terminology and signs of executive power.

Key words: executive power, state administration, state power, separation of powers.

Постановка проблеми. В юриспруденції існує велика кількість підходів щодо визначення поняття виконавчої влади. Необхідно здійснити аналіз наявних визначень та визначити поняття виконавчої влади.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття виконавчої влади було предметом дослідження наступних науковців: Авер'янов В. Б., Алексєєв А. О., Бахрах Д. Н., Полянський І. О., Чиркин В. Є., Стариков Ю. Н., Мальцева Є. В. та інші.

Метою статті є дослідити та проаналізувати наукові праці українських та російських авторів та визначити поняття виконавчої влади.

Викладення основного матеріалу. Відповідно до статті 6 Конституції України (далі — Конституція) державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Визначення виконавчої влади в Конституції не зазначено [1].

Поділ влади означає, з одного боку, виділення основних функціональних видів (частин) діяльності держави — законотворення, правозастосування і правосуддя, а з другого — структурну побудову державного апарату з різних видів (груп) державних органів — законодавчих, виконавчих і судових (і це не тільки основні види) з притаманною їм компетенцією, сукупністю державно-владних повноважень. Отже, принцип поділу влади допустимо тлумачити не більше, як визнання того факту, що єдина за своїм змістом державна влада реалізується через певні види державних органів. Їхні повноваження розподілені таким чином, що у встановлених Конституцією межах зазначені органи є самостійними у реалізації своєї компетенції і взаємодіють між собою за допомогою певної системи взаємних «стримувань» і «противаг». Саме через взаємостосунки уряду з іншими вищими державними інституціями встановлюється той чи інший «баланс» розподілених влад (гілок влади) [2, с. 30].

Тобто кожна гілка влади автономна (незалежна) від інших і водночас залежна від них. Причому автономність і залежність повинні знаходитись у відношенні відповідності, яке унеможливує домінування будь-якої гілки влади. Крім того, поділ влади включає наявність суб'єкта, який би уособлював державну владу і таким чином перетворював гілки влади на інструмент реалізації його владної волі [3, с. 199].

Поняття виконавчої влади часто ототожнюють з державною владою. Так само визначення терміну «державна влада» розуміється законодавцем по різному.

Отже виконавча влада є невід'ємною складовою державної влади, та відокремлюється лише теоретично, щоб надати змогу належним побудові, організації та функціонуванню державного механізму.

Також в юриспруденції виконавча влада ототожнюється з адміністративною владою та є певною державною діяльністю.

Алексєєв А. О. вказував, що під виконавчою, правильніше — адміністративною владою розуміється така державна діяльність, яка, залишаючись в межах законів, але аж ніяк не визначається тільки ними одними, самостійно здійснює різні інтереси держави [4, с. 120].

В юриспруденції виконавча влада також розглядається, як система органів державної влади.

Авер'янов В. Б. зазначив, що в організаційно-правовому дослідженні виконавчої влади її суб'єкт в узагальненому вигляді може інтерпретуватись як «апарат державного управління». Він звертає увагу на те, що частина функцій державного управління реалізується за межами виконавчої влади, але водночас частина функцій виконавчої влади може реалізовуватись за межами державного управління, та зазначає, що в цьому полягає особлива діалектика співвідношення понять «виконавча влада» і «державне управління» [5, с. 19].

Таким чином може бути проведена паралель між поняттям виконавчої влади та державного управління.

На думку Бахраха Д. Н., виконавча влада є різновидом влади адміністративної, тобто виконавча влада — це адміністративна влада в умовах правової держави, демократично організованого суспільства. Він трактує адміністративну владу в політологічному аспекті, коли дане поняття охоплює комплекс політико-правових явищ і перш за все публічну адміністрацію, компетенцію її органів і службовців, її діяльність. На думку Бахраха Д. Н. право і можливість офіційних керівників керувати ким-небудь, підкоряти своїй волі інших людей, видавати владні акти можна трактувати, як адміністративну владу в юридичному аспекті [6, с. 8].

Таким чином, можемо зазначити, що ряд науковців ототожнюють поняття виконавчої влади, державної влади, адміністративної влади та, у певному аспекті, державне управління. В свою чергу під зазначеними поняттями в більшості випадків розуміється саме система органів виконавчої влади.

Полянський І. О. у своїй роботі «Правовий статус органів виконавчої влади суб'єктів РФ» визначає виконавчу владу як державну владу, яка передбачає наявність особливих ланок державного апарату (органів державного управління загальної компетенції), діяльність яких спрямована на реалізацію загальних норм, встановлених суб'єктами законодавчої (представницької) влади, з метою регулювання різних сторін суспільного життя [7, с. 21].

На нашу думку відсутність чіткого визначення виконавчої влади пов'язане з недосконалістю визначення безпосередньо поняття державної влади. На думку Малого А. Ф., найбільш поширене розуміння державної влади як вольових відносини носить скоріше політологічний, ніж інституціональний характер, і навряд чи може знайти своє відображення в нормі закону [8, с. 95].

На думку Чиркіна В. Є. розуміння співвідношення виконавчої влади як політико-правової категорії та державного управління як організаційно-правової категорії можливо в тому випадку, якщо ми розглядаємо державне управління у вузькому сенсі. Державне управління в широкому сенсі — це організуюча, така, що впорядковує діяльність держави, цілеспрямований вплив органів держави, його установ і службовців на різні сфери суспільства, поведінку індивідів і їх колективів, дана діяльність здійснюється усіма органами державної влади [9, с. 12].

Старілов Ю. Н. дотримується наступної точки зору, пропонуючи таке визначення виконавчої влади — діяльність з управління державою і суспільством, підпорядкована контролю з боку інших гілок влади і складається в здійсненні спеціально створеними органами державної влади особливих функцій і встановленої законом компетенції. Одночасно Старілов Ю. Н. зауважує, що дані ознаки властиві державному управлінню в цілому [10, с. 89].

Авер'янов В. Б. вказав, що визнання змістовного зв'язку виконавчої влади з державним управлінням є однією з методологічних передумов правильного розуміння суті як виконавчої влади, так і державного управління [5, с. 18].

Також Авер'янов В. Б. підкреслив, що сам характер виконавчої влади, що зумовлений об'єктивним її призначенням — виконанням законів та інших правових актів, підтверджує органічну єдність цієї влади зі змістом управлінської діяльності держави. Він робить висновок, що виявлення органічного зв'язку виконавчої влади зі змістом державного управління є однією з вихідних передумов правильного розуміння суті самої виконавчої влади [11, с. 5].

Колектив авторів з науковим керівником Поняття «державне управління» за сучасних умов слід розглядати як категорію, значно ширшу за поняття «державна виконавча влада» або «державна виконавча діяльність». Адже державне управління здійснюють усі державні органи — законодавчої, судової та виконавчої гілок влади [12, с. 31].

Колектив авторів з науковим керівником Ніжнік Н. Р. зазначили, що виконавча влада відрізняється від інших видів влади своїми специфічними методами, що використовуються для досягнення своїх цілей. Її характеризує поєднання таких основних елементів механізму проведення в життя владної волі, як примус, маніпулювання, переконання, авторитет і традиція тощо. Сутнісною ознакою виконавчої влади вони виділили примусовість, покладання на силу, можливість самостійно здійснювати фізичні, організаційні та інші заходи примусу [13, с. 31].

Кириленко Є. В. надає наступне визначення виконавчої влади — є однією із гілок державної влади; відрізняється від законодавчої і судової влади і взаємодіє з ними. Він виділяє наступні ознаки виконавчої влади:

1. Виконавча влада є різновидом (гілкою) державної влади. Вона носить самостійний характер, відіграючи специфічну роль у забезпеченні функціонування державного механізму та знаходиться у постійній взаємодії з іншими видами державної влади і під їх постійним контролем. При цьому виконавча влада є незалежною від інших владних гілок у здійсненні спеціальних, встановлених законодавством, повноважень.

2. Одним із основних завдань виконавчої влади є реалізація нормативно-правових актів у державі.

3. Управлінський зміст виконавчої влади. Ця ознака логічно випливає з попередньої, оскільки сам характер виконавчої влади, зумовлений її об'єктивним призначенням — виконанням законів та інших правових актів, підтверджує єдність цієї гілки влади з державним управлінням, тобто з управлінською діяльністю держави.

4. Виконавча влада має специфічний суб'єктний склад, представлений системою її органів різних рівнів, правовий статус яких визначений законом. Виконавча влада є не просто сукупністю органів, а чітко структурованою, ієрархічною їх системою.

5. Універсальність та єдність виконавчої влади, що означає її постійне та повсюдне провадження на всій території держави. Сфера її діяльності охоплює практично всі сфери суспільного життя: соціальну, економічну, бюджетно-фінансову, культурну, наукову, освітянську, обороноздатності, національної безпеки, зовнішніх зносин тощо. Як зазначається в науковій літературі, виконавча влада є найбільш видимою інституцією політичної системи суспільства, діяльність якої безпосередньо пов'язана з повсякденним життям громадян [14, с. 308].

Єрмолін В. П. вважає, що виконавча влада — це своєрідна галузь (сфера, вид) публічної влади, зміст якої складає діяльність органів державної влади і органів місцевого самоврядування з метою здійснення управління як цілеспрямованого впливу на розвиток різних сфер суспільного буття шляхом реалізації їх владних повноважень методами і засобами, визначеними конституційним і, насамперед, адміністративним правом. Тим самим, виконавча влада — це, по-перше, один з головних напрямків державної діяльності, який узагальнено визначається як державне управління, по-друге, сукупність або система органів, котрі здійснюють повноваження за змістом цієї діяльності [15, с. 40].

Мальцева Є. В. доходить висновку, що виконавча влада — це галузь (сфера) публічної влади, зміст якої складає діяльність відповідних органів державної влади з метою здійснення управління як цілеспрямованого впливу на розвиток різних сфер суспільного буття шляхом реалізації їх владних повноважень методами і засобами, визначеними конституційним і, насамперед, адміністративним правом. Виконавча влада — це один з головних напрямків державної діяльності, який узагальнено

визначається як державне управління, і водночас сукупність або система органів, котрі здійснюють повноваження за змістом цієї діяльності [16, с. 86].

Ми також погоджуємося з Авер'яновим В. Б., що особливістю виконавчої влади серед гілок державної влади полягає в тому, що саме у процесі її реалізації відбувається реальне втілення в життя законів та інших нормативних актів держави, практичне застосування всіх важелів державного регулювання й управління важливими процесами суспільного розвитку [5, с. 17].

Висновок. Таким чином, на нашу думку, найбільш точним визначенням виконавчої влади є — складова державної влади, яка здійснюється апаратом адміністративного управління і у процесі її реалізації відбувається реальне втілення в життя законів та інших нормативних актів держави, практичне застосування всіх важелів державного регулювання і управління важливими процесами суспільного розвитку.

Ми вважаємо перспективним подальше дослідження ознак виконавчої влади.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> — Назва з екрана.
2. Організація виконавчої влади: необхідність усунення внутрішніх суперечностей / Авер'янов В. Б. // Право України. — 2009. — № 5. — 200 с.
3. Принцип поділу влади: сучасні інтерпретації / Жуган М., Марченко В. // Право України. — 2011. — № 2. — 348 с.
4. Алексеев А. А. Министерская власть в конституционном государстве / Алексеев А. А. — М.: Книга по Требованию, 2011. — 310 с.
5. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. — К.: Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. — 668 с.
6. Бахрах Д. Н. Административное право: учебник для вузов / Бахрах Д. Н. — М.: Издательство НОРМА, 2000. — 640 с.
7. Полянский И. А. Правовой статус органов исполнительной власти субъектов РФ / Полянский И. А. — Хабаровск: Хабар. гос. акад. экономики и права, — 1999. — 135 с.
8. Государственная власть как правовая категория / Малый А. Ф. // Государство и право. — 2001. — № 3. — 127 с.
9. Чиркин В. Е. Государственное управление / Чиркин В. Е. — М.: Юрист, — 2001. — 320 с.
10. Стариков Ю. Н. Курс общего административного права. Т. 1. / Стариков Ю. Н. — М.: НОРМА, 2002. — 728 с.
11. Авер'янов В. Б. Органи виконавчої влади в Україні / Авер'янов В. Б. — К.: Ін Юре, 1997. — 48 с.
12. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. — К.: Факт, 2003. — 384 с.
13. Державна виконавча влада в Україні: формування та функціонування: Зб. наук. пр. / Кол. авт.; Наук. кер. Н. Р. Нижник. — К.: Вид-во УАДУ, 2000. — 224 с.
14. Виконавча влада та її місце в системі державної влади / Бабич О. М. // Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. — 2010. — № 50—772 с.
15. Єрмолін В. П. Конституційні засади виконавчої влади в Україні (проблеми теорії і практики): дис. канд. юрид. наук.: 12.00.02 / Єрмолін Володимир Павлович. — Київ., 2002—200 с.
16. Теоретико-правові засади сутності виконавчої влади / Мальцева Є. В. // Ученые записки ТНУ им. В. И. Вернадского. — 2012. — № 2. — 390 с.

References

1. Konstytucja Ukrainy [Elektronnyj resurs]: Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy (VVR), 1996, # 30, st. 141, — Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> — Назва з екрана.
2. Orghanizacija vykonavchoji vlady: neobkhidnistj usunennja vnutrishnikh superechnostej / Aver'janov V. B. // Pravo Ukrainy. — 2009. — # 5. — 200 s.
3. Princyp podilu vlady: suchasni interpretaciji / Zhughan M., Marchenko V. // Pravo Ukrainy. — 2011. — # 2. — 348 s.
4. Alekseev A. A. Ministerskaya vlast v konstitutsionnom gosudarstve / Alekseev A. A. — M.: Kniga po Trebovaniyu, 2011. — 310 s.
5. Vykonavcha vlada i administratyvne pravo / Za zagh. red. V. B. Aver'janova. — K.: Vydavnychyj Dim «In-Jure», 2002. — 668 s.
6. Bakhrakh D. N. Administrativnoe pravo: uchebnyk dlya vuzov / Bakhrakh D. N. — M.: Izdatelstvo NORMA, 2000. — 640 s.
7. Polyanskiy I. A. Pravovoy status organov ispolnitelnoy vlasti subektov RF / Polyanskiy I. A. — Khabarovsk: Khabar. gos. akad. ekonomiki i prava, — 1999. — 135 s.

8. Gosudarstvennaya vlast kak pravovaya kategoriya/ Malyy A. F. // Gosudarstvo i pravo. — 2001. — # 3. — 127 s.
9. Chirkin V. Ye. Gosudarstvennoe upravlenie / Chirkin V. Ye. — M.: Yurist, — 2001. — 320 s.
10. Starilov Yu. N. Kurs obshchego administrativnogo prava. T. 1. / Starilov Yu. N. — M.: NORMA, 2002. — 728 s.
11. Aver'janov V. B. Orghany vykonavchoji vlady v Ukraini / Aver'janov V. B. — K.: In Jure, 1997. — 48 s.
12. Derzhavne upravlinnja: problemy administratyvno-pravovoji teoriji ta praktyky / Za zagh. red. V. B. Aver'janova. — K.: Fakt, 2003. — 384 s.
13. Derzhavna vykonavcha vlada v Ukraini: formuvannja ta funkcionuvannja: Zb. nauk. pr. / Kol. avt.; Nauk. ker. N. R. Nyzhnyk. — K.: Vyd-vo UADU, 2000. — 224 s.
14. Vykonavcha vlada ta jiji misce v systemi derzhavnoji vlady / Babych O. M. // Derzhava i pravo: zbirnyk naukovykh pracj. Jurydychni i politychni nauky. — 2010. — #50-772s.
15. Jermolin V. P. Konstytucijni zasady vykonavchoji vlady v ukraini (problemy teoriji i praktyky): dys. kand. jur. nauk.: 12.00.02 / Jermolin Volodymyr Pavlovych. — Kyjiv., 2002 — 200 s.
16. Teoretyko-pravovi zasady sutnosti vykonavchoji vlady / Maljceva Je. V. // Uchenye zapysky TNU ym. V. Y. Vernadskogho. — 2012. — # 2. — 390 s.

Степлюк Катерина Вячеславівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Степлюк Екатерина Вячеславовна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Stepliuk Ekateryna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ІНСТИТУТУ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ВИЗНАННЯ ДЕРЖАВ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

РОЛЬ И МЕСТО ИНСТИТУТА МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОГО ПРИЗНАНИЯ ГОСУДАРСТВ В СОВРЕМЕННЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ

THE ROLE AND THE PLACE OF THE INSTITUTE OF INTERNATIONAL LEGAL RECOGNITION OF STATES IN MODERN INTERNATIONAL RELATIONS

Анотація. У статті автор розглядає і аналізує роль та місце інституту міжнародно-правового визнання держав в сучасних міжнародних відносинах та його необхідність для вступу держав у міжнародні відносини. Адже останній постійно знаходиться у центрі уваги міжнародної спільноти, оскільки кількість невизнаних державних новоутворень у світі не лише не зменшується, а поступово збільшується. Особлива увага приділяється теоріям, формам та критеріям міжнародно-правового визнання. У даній статті також розглянуто деякі приклади державного будівництва окремих невизнаних держав. На основі отриманих результатів, зроблено відповідні висновки щодо ролі державного будівництва у врегулюванні проблем невизнаних держав та його впливів на процеси їх міжнародного визнання/невизнання. Також автором роботи наведено різні погляди науковців з цього питання.

Ключові слова: держава, міжнародно-правове визнання, міжнародні правовідносини.

Аннотация. В статье автор рассматривает и анализирует роль и место института международно-правового признания государств в современных международных отношениях и его необходимость для вступления государств в международные отношения. Ведь последний постоянно находится в центре внимания международного сообщества, поскольку количество непризнанных государственных новообразований в мире не только не уменьшается, а постепенно увеличивается. Особое внимание уделяется теориям, формам и критериям международно-правового признания. В данной статье также рассмотрены некоторые примеры государственного строительства отдельных непризнанных государств. На основе полученных результатов, сделаны соответствующие выводы о роли государственного строительства в урегулировании проблем непризнанных государств и его влияния на процессы их международного признания / непризнания. Также автором работы приведены различные взгляды ученых по этому вопросу.

Ключевые слова: государство, международно-правовое признание, международные правоотношения.

Summary. In the article the author analyzes the role and the place of the institution of international legal recognition of states in modern international relations. And necessity of the institution of international legal recognition to entry for states into international relations. After all, the latter is constantly in the spotlight of the international community, because the number of unrecognized state new formation in the world not only does not decrease, but is gradually increasing. Special attention is paid to the theories, forms and criteria of international legal recognition. Some examples of state-building certain unrecognized states are discussed in this article. Based on the results, which are obtained, we can make conclusions about the role of state construction in resolving the problems of unrecognized states and their impacts on the processes of their international recognition / non-recognition. Also, the author of the work presents different views of scientists on this issue.

Key words: a state, international legal recognition, international legal relations.

Постановка проблеми. Наразі кількість невизнаних державотворень поступово збільшується, тому інститут міжнародно-правового визнання постійно знаходиться у центрі уваги міжнародної спільноти. Серед процесів, які породжують потребу в теоретичному осмисленні їх ролі та місця, впливі на міжнародно-правову сутність, є акт міжнародного визнання держави. Актуальність дослідження піднятого питання полягає в тому, що на сьогодні у світі існує велика кількість невизнаних новоутворень та досі наявна тривала невизначеність доктринальних підходів щодо міжнародно-правового визнання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ця проблема недостатньо досліджувалася в Україні. В єдиному монографічному дослідженні його було розглянуто виключно в аспекті впливу міжнародного права на політичні режими держав (Буромєнський М. В., 1997 «Политические режимы государств в международном праве. Влияние международного права на политические режимы государств»). Вітчизняні вчені звертають увагу на інститут міжнародного визнання держав в статтях (Шарум О., Лажник В. Й., Корольова Л. Н. та ін.) або в навчальних посібниках чи підручниках (Баймуратов М. О., Буткевич В. Г., Дмитрієв А. І., Тарасов О. В., Тимченко Л. Д. та ін.).

Також деякі аспекти досліджуваного явища розкриті у дисертаційних дослідженнях Алієва Н. І., Мельник С. А., Гасимова Ф. Г. Зарубіжна доктрина міжнародного права інститут визнання держав розглядала ґрунтовніше. Серед найбільш відомих — Н. І. Алієва, Я. Броунлі, Ф. Мартене, Д. І. Фельдман, Ф. Ф. Мартенс. Незважаючи на таку увагу науковців їх погляди діаметрально розходяться і така доктрина далека від єдності. Причиною цьому є те, що даний правовий інститут є «політичним актом і не регламентується міжнародним правом» [1, с. 103]. І. І. Лукашук щодо цього доречно зазначав: «даний інститут особливо тісно пов'язаний з політикою, а також тим, що зі змінами у міжнародній системі і змінюється його зміст» [2, 346].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Цілком зрозуміло, що практичний і науковий інтерес до питання визнання, особливо на фоні інтеграційних та глобалізаційних процесів, зростає. Тому важливим є з'ясування теорій, форм та критеріїв міжнародно-правового визнання, розглянути деякі приклади державного будівництва окремих невизнаних держав та на основі отриманих результатів, зробити відповідні висновки щодо ролі державного будівництва у врегулюванні проблем невизнаних держав та його впливів на процеси їх міжнародного визнання/невизнання.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, що крім держав, урядів, національно-визвольних рухів, повстанських рухів, воюючих сторін як об'єктів визнання, широким поняттям визнання теж охоплюється питання правового характеру щодо територіальної

зміни, питання громадянства тощо [3, с. 91]. Проте, все ж інститут визнання нових держав, урядів залишається одним із найважливіших інститутів міжнародного права.

Важливим є аналіз терміна, який застосовується для характеристики держави на факт утворення нового суб'єкта міжнародного права. Традиційне розуміння поняття «визнання» у міжнародно-правовому значенні наводить М. О. Баймуратов, під яким розуміється односторонній добровільний акт держави, у якому вона прямо або побічно заявляє або про те, що:

1) розглядає іншу державу як суб'єкт міжнародного права і має намір підтримувати з нею офіційні відносини, або

2) вважає владу, яка утвердилася неконституційним шляхом у державі або на частині її території, достатньо ефективною, щоб виконувати в міждержавних відносинах роль представника цієї держави або населення відповідної території [4, с. 141].

В той же час, міжнародне визнання має як формальний, так і фактичний «ціннісний» зміст. У вузькому значенні міжнародне визнання — це акт, яким держава дає згоду на існування нового політичного утворення і виражає готовність з ним співпрацювати. Однак ціннісний фактичний аспект цього поняття має куди ширше значення, а саме: у цьому контексті міжнародне визнання фіксує те, що держава утворилася за правилами сучасних демократичних та правових стандартів [5, с. 370]. Як правило, держави-експортери сучасний цивілізаційних цінностей і виступають гарантами змісту міжнародно-правового визнання. Перш за все, це найрозвиненіші економічно держави, що мають вплив на увесь світовий політико-правовий простір. Проте, жодна, навіть потужна, держава не має права порушувати правила міжнародної політичної гри, тобто фундаментальних міжнародних цінностей загалом і питання дотримання правил міжнародного співжиття. Прикладом може слугувати виключення Російської Федерації із так званої G8 у 2014 році після насильницької анексії Криму. Йдеться про те, що суб'єкт, який порушує міжнародне право, сам себе заганяє у стан міжнародної ізоляції.

Неможливо утворити державу будь-яким довільним способом. У сучасному світі дуже важливо, щоб шлях утворення держави був демократичний та правовий. Тому за таких умов великого значення набуває інститут міжнародного визнання держави.

Історично склалися дві теорії визнання — декларативна і конститутивна. Відповідно до конститутивної теорії правосуб'єктність безпосередньо залежить від визнання суб'єкта з боку членів міжнародного співтовариства. Зокрема, ще й необхідно отримати потрібну кількість визнань з боку інших держав, що буде достатня для визнання утворення. Домінуюче становище вище згадана теорія займала лише до Другої світової війни. Практика невизнання сецесіо-

ністських утворень наприкінці XX століття абсолютною більшістю держав є свідченням конститутивної теорії. Декларативна теорія визнання полягає в тому, що відбувається поява нового суб'єкта міжнародного права, з яким вже існуючі держави бажають встановити дипломатичні та інші відносини.

Порівнюючи вказані теорії, можна помітити деякі розходження у них. Але не потрібно їх протиставляти, а варто розглядати як два необхідних етапи процесу становлення нової держави. На стадії утворення держави внаслідок тих чи інших процесів вплив інших держав повинен бути мінімальним, задля уникнення порушень таких принципів: невтручання у внутрішні справи держави, право націй і народів на самовизначення та інших. Але і абсолютно необхідним є факт подальшого визнання, як наступна стадія становлення новоутвореної держави, оскільки на сьогодні держава не може бути ізольованою від міжнародного співтовариства.

Також досліджуючи проблему визнання традиційно виокремлюють форми, у яких це визнання відбувається. Визнання, яке є остаточним, офіційним і не може бути відкликано, відбувається у формі «де-юре» (*de jure*). Якщо держава, що здійснює визнання, не повністю впевнена у життєздатності новоутвореної держави чи не має наміру до якогось часу або до настання певних умов, цілком офіційно й остаточно визнавати нового суб'єкта, то таке визнання зазначається як де-факто» (*de facto*). Зустрічаються випадки, коли держави, уряди вступають в офіційний контакт одна з одною вимушено, для вирішення яких-небудь конкретних питань, але водночас не бажають визнавати одна одну. У цьому випадку говорять про визнання *ad hoc* (у даній ситуації, у конкретній справі) [4, с. 145]. Наразі держави не вказують на форму визнання, яку вони застосовують, тому такий поділ поступово втрачає свою актуальність.

З'ясовано, що односторонній акт є основною формою вираження міжнародно-правового визнання. Такий акт розповсюджує свою дію на сторони, яких стосується цей акт і набуває чинності з моменту його проголошення.

Крім того, виокремлюють критерії визнання держави. Аналізуючи Статут ООН називають миролюбність держави, непорушність територіальної цілісності інших держав, повага до прав та свобод людини, прийняття обов'язків мирного співробітництва, повага суверенітету іншої держави та ін. Можна помітити, що ці критерії пов'язані з мирним способом утворення держави. Утворення держави має відповідати положенням щодо сучасної цивілізованої демократичної держави, тобто процес утворення має бути таким, як і процес власне існування.

До того ж, велику роль при визначенні критеріїв офіційного визнання держав в міжнародному праві

відіграє Конвенція Монтевідео з прав та обов'язків держав від 1933 року. Але стандарти зазначені в згаданій Конвенції є недостатньо зрозумілими та чіткими, щоб ними керувалися держави. Існують великі розходження серед експертів щодо тлумачення того чи іншого з критеріїв визнання на практиці.

Юридичне значення міжнародно-правового визнання держави полягає в тому, що остання постійно розвивається і потребує дедалі складніших форм організації і за своєю природою утворюється як наслідок співжиття людей. На сьогодні не можна утворити дійсно ізольоване суспільство. До того ж держава не може існувати без такого атрибуту як кордон. А якщо держава має кордон, то вона має сусідів на цих кордонах, і, відповідно, вона приречена на певні форми міжнародних відносин, незалежно від їх внутрішньої та зовнішньої політики. Крім того, держава сама не в змозі встановлювати собі кордони без визнання їх сусідами та іншими державами, в іншому разі — повноцінне існування буде неможливим.

Важливість дослідження даної теми полягає ще й в тому, що при незалежності держави, при соціальних революціях, при нелегітимних засобах зміни політичного режиму (в результаті військового перевороту, при встановленні диктатури або виникненні нової держави в результаті збройної інтервенції іншої держави) саме така тема стає особливо актуальною. Практичний аспект застосування інституту визнання держав в міжнародному праві можна відмітити на прикладі Турецької Республіки Північного Кіпру (далі — ТРПК). Умови утворення цього *de facto* утворення заважають ТРПК отримати міжнародно-правове визнання. Це, передусім, військовий характер створення цього політико-територіального утворення за допомогою іноземної інтервенції. Окрім того, ТРПК за весь час свого існування цілком залежить від Туреччини у військовому, економічному та політичному плані, тобто не є самостійною. Цього, вочевидь, достатньо для відмови у міжнародно-правовому визнанні ТРПК. Туреччина є єдиною державою, що надала визнання ТРПК. Турецька сторона спирається на договірні зобов'язання та не вважає введення власних збройних сил нелегітимною дією. Відповідно до рішень Європейського Суду з прав людини нелегітимність ТРПК підтверджується, але водночас в окремих випадках визнається фактична правоздатність цього політико-територіального утворення [6, с. 9].

Висновки. Інститут міжнародно-правового визнання держав є логічно необхідним для вступу держав у міжнародні відносини, тому що останній визначає міжнародну правосуб'єктність територіальних новоутворень і викликане природою міжнародного права, яка регулює легітимність його суб'єктів.

Література

1. Баймуратов М. О. Міжнародне право. — Х.: Одісей, 2002. — 672 с. — С. 103.
2. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть / И. И. Лукашук. — М.: Волтерс Клувер, 2005. — 416 с. — С. 346.
3. Мережко О. Проблеми теорії міжнародного публічного та приватного права / О. Мережко. — К.: Юстиніан, 2010. — 319 с. — С. 91.
4. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право. — Х.: Одісей, 2008. — 704 с. — С. 141–145.
5. Гоцуляк Ю. В. Міжнародне визнання як ознака держави [Текст] / Ю. В. Гоцуляк // Держава і право: збірник наукових праць: юридичні науки. 75. — Київ: Юридична думка, 2017. — С. 366–379 — С. 370.
6. Дурсунов Раміль Малік огли. Міжнародно-правове визнання держав (проблеми теорії та практики): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Раміль Малік огли Дурсунов. — Харків: Б.в., 2014. — 19 с. — С. 9.

References

1. Baymuratov M. O. International law. -H .: Odissey, 2002. — 672s. — p.103.
2. Lukashuk I. I. International law. Common part / I. I. Lukashuk. — M.: Walters Clouver, 2005. — 416 pp. — P. 346.
3. Merezko O. Problems of Theory of International Public and Private Law / O. Merezko. — K.: Justinian, 2010. — 319 p. — p. 91.
4. Baimuratov M. O. International Public Law. — X .: Odissey, 2008. 704 pp. — P. 141–145.
5. Gotsulyak Yu. V. International recognition as a sign of the state [Text] / Yu. V. Gotsulyak // State and Law: collection of scientific works: jurisprudence. 75. — Kyiv: Legal Opinion, 2017. — P. 366–379 — C. 370.
6. Dursunov Ramil Malik oglu. International legal recognition of states (problems of theory and practice): author's abstract. Dis ... Cand. lawyer Sciences: 12.00.11 / Ramil Malik oglu Dursunov. — Kharkiv: Bv., 2014. — 19 pp. — p. 9.

Фараджпур Али

*докторант кафедры Уголовного права и криминологии
Бакинского государственного университета*

Faradjpur Ali

*PhD of the Criminal Law and Criminology department of
Baku State University*

ПОНЯТИЕ, ОСОБЕННОСТИ, ОБЪЕКТ И ОБЪЕКТИВНАЯ СТОРОНА ПРЕСТУПЛЕНИЯ МОШЕННИЧЕСТВА

CONCEPT, FEATURES, OBJECT AND OBJECTIVE PARTY OF CRIME OF FRAUD

Аннотация. В статье дается понятие и исследуются основные особенности мошенничества, как одной из форм хищения, проводится анализ объекта и объективной стороны состава преступления. Автор указывает в статье на отличительные признаки объективной стороны мошенничества от других форм хищения, с этой целью подробно рассмотрены «обман» и «злоупотребление доверием» как способы совершения мошенничества.

Ключевые слова: мошенничество, обман, злоупотребление доверием, хищение, объективная сторона мошенничества.

Summary. In the article it is given the notion of fraud as a type of the crime of plunder by examining its main features, constituent elements object and objective aspects are researched. The author investigates the objective aspect of the crime of fraud which is different from the other crimes of plunder, as well as the main features of «deception» and «abuse of trust» issues are explored in detail.

Key words: fraud, deception, breach of trust, theft, the objective side of fraud.

Являясь одной из форм хищения, мошенничество обладает присущими хищению признаками. Среди них наиболее весомыми являются следующие: мошенничество направлено на чужое имущество; осуществляется путем злоупотребления доверием либо путем обмана; перехода чужой собственности на безвозмездной основе к виновному и (или) другим лицам; является противоправным деянием; причиняет ущерб собственнику либо законному владельцу имущества; между присвоением путем мошенничества чужого имущества либо прав на него и причиненным материальным ущербом существует причинная связь.

Учитывая перечисленные выше специфические признаки мошенничества ему можно дать следующее определение: мошенничество — это завладение с целью обогащения чужим имуществом или приобретение права на него путем обмана или злоупотребления доверием, причиняющее вред собственнику либо законному владельцу имущества, которое на безвозмездной основе переходит к виновному и (или) другим лицам. В статье 178.1 Уголовного Кодекса АР мошенничество определяется как завладение чужим имуществом или приобретение права на него путем обмана или злоупотребления доверием.

Чтобы полностью изучить понятие мошенничества необходимо исследовать его состав, в особенности объект и объективную сторону.

Следует отметить, что советская уголовно-правовая наука, опираясь на мировоззрение марксизма-ленинизма, рассматривала в качестве объекта преступления, прежде всего, общественные отношения. По мнению одного из авторов, В. К. Глистина, причинения вреда возможно только в случае посяательства субъектом на общественные отношения, охраняемые законом. Нарушением охраняемых общественных отношений причиняется ущерб общественным интересам [9, с. 30–82].

Как можно заметить, раньше в уголовно-правовой литературе в императивном порядке считалось, что объектом преступления могли быть только пострадавшие либо имевшие угрозу пострадать социально-общественные отношения. За последние годы отношение к этому вопросу изменилось. Один из авторов-исследователей объекта преступления А. В. Пашковская справедливо отмечает, что объектом преступления являются охраняемые уголовным законом социально значимые интересы и ценности. При совершении преступлений им причиняется ущерб либо возникает угроза причинения ущерба [10, с. 202; 17, с. 77; 12, с. 43].

Как у любых преступлений с материальным составом объективная сторона мошенничества состоит из трех основных элементов: общественно опасного действия (бездействия), последствия и причинная связь между действием (бездействием) и последствиями.

Несмотря на то, что в Уголовном Кодексе АР 1927-го года мошенничество определялось как преступление с материальным составом, на практике оно толковалось как преступление с формальным составом. Скорее всего, это было связано с политическими взглядами в СССР и усилением в 30–50-х годах охраны общественной и государственной собственности [2, с. 348].

И в Кодексе 1960-го года, и в ныне действующем Уголовном Кодексе имеются некоторые составы, в признаках, построения которых выражают порой два элемента — действие (бездействие) и результат. Например, «убийство», «причинение тяжких телесных повреждений», «завладение» и т.д. Такая же ситуация наблюдается и в преступлениях, связанных с хищением чужого имущества. В законе используется выражение «завладение чужим имуществом». Это в свою очередь подразумевает действия, направленные на приобретение имущества и непосредственно его приобретение (результат). В свое время данное явление отмечал С. Никифоров. По его мнению «...в сфере преступлений против собственности не только в понятиях «кража» и «завладение», но и в таких преступлениях как кража, грабеж и мошенничество ответственность предусматривается не только за определенные действия, но и за «последствия» от этих действий» [13, с. 143].

В составе мошенничества понятия «обман» и «злоупотребление доверием» как признаки объективной стороны обозначают соответствующие способы совершения преступления. Именно по способу совершения мошенничество отличается от других форм хищения.

В юридической литературе «обман» и «злоупотребление доверием» иногда рассматриваются как средство завладения имуществом [11, с. 169]. Конечно, большинство криминалистов определяют данные понятия как способ совершения преступления. Если рассматривать «завладение», «приобретение», «кражу» одновременно и как действие, и как его последствия, можно согласиться с таким двусмысленным мнением. Когда мы говорим о завладении имущества, мы представляем «обман» и «злоупотребление доверием» как способ совершения преступления. Если определять завладение как результат деятельности правонарушителя, то обман будет средством достижения данного результата. Однако в юридической литературе понятие «средство преступления» используется немного в другом значении. Под средством преступления понимаются предметы, документы, оборудование и механизмы, говоря иначе, материальные объекты, которые используются лицом для совершения преступления [7, с. 22].

Обман (злоупотребление доверием) представляет собой поведенческий акт человека. Завладевая имуществом, мошенник не только обманывает, но и путем совершения различных действий завладевает имуществом. Обман можно охарактеризовать следующими особенностями. Во-первых, он подразумевает не только правонарушителя, но и пострадавшее лицо. Если нет обманутого лица, то нет и обмана в целом. Во-вторых, обман в основном связан с определенной целью и совершается намеренно. Как поведенческий акт человека обман это «осознанное введение в заблуждение кого-либо, используемое с данной целью слова, действия, поступки, дача ложной информации вместо правдивой» [16, с. 331].

Некоторые авторы называют обманом ложные обещания по поводу осуществления в будущем каких-либо действий, однако рассматривают их как злоупотребление доверием [15, с. 753]. Безусловно, в завладении имуществом путем ложных обещаний имеет место злоупотребление доверием, также как и во многих других видах мошенничества. Однако здесь имеет место и обман, связанный с намерениями виновного.

В зависимости от способа совершения, то есть в зависимости от содержания обмана или злоупотребления доверием, криминалист Г. Н. Борзенков приводит следующие виды мошенничества: обманы, связанные с личностью (присвоение личности другого лица, создание ложного представления об особенностях личности и т.д.); обманы, связанные с какими-либо предметами (об их существовании, размере, количестве, качестве, цене и т.д.); обманы, связанные с событиями либо действиями; обманы, связанные с намерением [7, с. 12].

Анализ судебной практики по делам о мошенничестве показывает, что преступления такого рода часто бывают связаны с неверной информацией о положении, полномочиях и собственности виновного. Вследствие этого широко распространились виды мошенничества, связанные с «завоеванием доверия» путем представления виновного в качестве должностного лица либо взятия на себя обязательств без цели их выполнения.

Среди форм обмана наиболее часто встречается словесный обман. Иногда различные обманные действия сопровождаются словесным обманом. Поскольку большинство форм обманных действий бывают связаны с подтверждением либо отрицанием чего-либо, они могут превратиться в словесный обман. В свою очередь, словесный обман может быть устным или письменным [15, с. 751].

Как активная деятельность, так и бездействие человека могут привести к криминальным последствиям. Сокрытие правды также является формой обмана в мошенничестве. Большинство криминалистов придерживаются данной точки зрения. По своему содержанию правдой может считаться любая информация, которая может оттолкнуть лицо от передачи имущества. Сокрытие подобной информации

от жертвы непосредственно имеет причинную связь с завладением имущества и поэтому предшествует ему.

Как уже отмечалось, в статье 178 УК АР говорится о мошенничестве «путем обмана или злоупотребления доверием». Наличие здесь альтернативного союза «или» показывает, что законодатель отличает злоупотребление доверием от обмана.

Как способ совершения мошенничества злоупотребление доверием представляет собой использование доверительных отношений между виновником и собственником имущества с целью завладения имуществом либо приобретения права на него. Злоупотребление доверием может быть связано с близкими личными либо родственными отношениями. Злоупотребление доверием может быть также связано с взятыми на себя обязательствами лица с целью безвозмездного приобретения имущества в пользу виновного либо третьего лица, которые лицо не собирается выполнять; например, взятие кредита из кредитных организаций либо взятие в долг у пострадавшего лица без намерения его возвращения, взятие предварительного аванса для выполнения каких-либо обязательств либо оказания услуг без цели их выполнения.

Злоупотребление доверием как способ совершения мошенничества также может быть основой для приобретения прав на имущество либо иных имущественных благ. Часто злоупотребление доверием бывает в логической связи с обманом.

Обычно перед осуществлением обмана виновный пытается завоевать доверие жертвы. В большинстве случаев, если жертва не проникается доверием к виновному, обман не может быть осуществлен. Обман используется виновным не только для склонения жертвы к передачи имущества, но и для расположения жертвы к себе, завоевания ее доверия. Такого рода обман выглядит как злоупотребление доверием. Именно поэтому часто в мошенничестве путаются обман и злоупотребление доверием. Часто встречаются способы мошенничества, не связанные со злоупотреблением доверия. Однако нельзя согласиться с авторами, считающими злоупотребление доверием одним из видов обмана [18, с. 177–178].

Приобретение права на собственность либо иных благ имущественного характера как следствие мошенничества является схожим с завладением имуществом. Разница в том, что в данном случае от жертвы виновному переходит не само имущество, а право на него.

В некоторых случаях приобретение права на имущество может произойти до завладения им, и это может внешне рассматриваться как попытка мошенничества. Например, в результате представления поддельных документов лицу может быть назначена пенсия. С этого момента лицо приобретает право на получение пенсии. По нашему мнению, преступление считается оконченным с момента получения права на пенсию, вне зависимости от того, будет ли виновный в будущем получать эту пенсию. Это

связано с тем, что в статье 178 УК АР указываются «завладение имуществом либо приобретение права на него». Совершение одного из этих действий влечет уголовную ответственность за мошенничество.

В первичной редакции Уголовного Кодекса 1960 года ответственность за мошенничество устанавливалась в статьях 85 и 147. При мошенничестве, направленном на государственную собственность, считалось невозможным приобретение права на это имущество. Поэтому в статье 85 приобретение права на имущество не было предусмотрено как составной признак мошенничества. Этот элемент предусматривался лишь в статье 147, то есть в мошенничестве, направленном на частную собственность граждан.

В статье 85 Уголовного Кодекса 1960 года предусматривалось лишь завладение имуществом. По этой причине назначение пенсии по поддельным документам не считалось оконченным преступлением. В таких случаях лишь после получения лицом пенсии преступление считалось оконченным. По старому законодательству если выяснялось, что виновный приобрел право на пенсию до того, как он эту пенсию получил, то возникала уголовная ответственность за попытку мошенничества. Некоторые авторы были не согласны с этой точкой зрения. Например, по мнению криминалиста В. А. Владимирова мошенничество считается оконченным с момента приобретения права на пенсию путем предоставления поддельных документов [8, с. 21]. По нашему мнению, такая точка зрения относительно окончания мошенничества не соответствует ни предыдущему, ни нынешнему уголовному законодательству. Другими словами, данная точка зрения значительно отдалает момент окончания мошенничества.

Для привлечения виновного к ответственности необходимо установить причинную связь между действием (бездействием) и наступившими последствиями. В мошенничестве основу действия (бездействия) составляет обман либо злоупотребление доверием. Поэтому должна быть причинная связь между обманом (злоупотреблением доверия) и завладением имуществом (приобретением права на него).

Причинная связь в мошенничестве, совершенном путем обмана, является весьма своеобразной: при передаче имущества от потерпевшего виновному потерпевший, находясь под ложным впечатлением, сам принимает непосредственное участие. Причиной передачи имущества является заблуждение потерпевшего, а причиной этого заблуждения является обман виновного. Таким образом, заблуждение потерпевшего является важным звеном в логической цепи причинной связи: с одной стороны является это возможностью для передачи имущества, с другой стороны заблуждение является своеобразным результатом обмана. Выпадение этого «звена» из цепи нарушает всю причинную связь. Поэтому во всех видах мошенничества должно быть установлено возникновение заблуждения в результате обманных

действий виновного. Если отсутствует заблуждение, нет и самого мошенничества в целом.

Искажение правды либо ее сокрытие может и не ввести потерпевшего в заблуждение. Здесь все зависит не только от «тонкостей» обмана, но от личных качеств потерпевшего, его интеллектуального развития, представления о случаях совершения обмана, отношениях между потерпевшим и виновным. Г. Н. Борзенков попытался отделить введение в заблуждение от обмана [7, с. 54]. По нашему мнению, введение в заблуждение является составной частью обмана. Было бы неправильным рассматривать эти понятия как независимые феномены.

В мошенничестве обман и злоупотребление доверием всегда по времени предшествуют завладению имуществом. В противном случае не могло бы быть причинной связи между ними. Однако не всегда момент завладения имуществом и момент передачи имущества происходят одновременно. В некоторых случаях обман, явившийся причиной передачи имущества, продолжается и после его передачи. Например, виновный обманывает потерпевшего не когда демонстрирует ему часть невыплаченной суммы за имущество, а когда выплачивает потерпевшему не соответствующую сумму. Здесь обман происходит уже после фактической передачи имущества.

В случаях совершения мошенничества путем злоупотребления доверием передача имущества, как правило, происходит уже после злоупотребления доверием и между ними существует причинная связь.

Любой обман, направленный на завладение чужим имуществом и способствующий этому, является мошенничеством. Наличие причинной связи и уголовных последствий всегда показывает уголовный характер обмана. Степень общественной опасности мошенничества определяется размером причиненного ущерба.

Если обман оказался неудачным и не привел к завладению чужого имущества, то нет и причинной связи, так как не наступили уголовные последствия. Однако это не исключает уголовную ответственность за попытку мошенничества.

В целом, при определении причинной связи в мошенничестве, за основу принимаются следующие положения:

1. Связь между событиями носит объективный характер. Человек не должен выдумывать ее из себя, он должен обнаруживать ее, поэтому изучение объективной связи происходит на основе психических отношений и в отделенной от вины форме. Вначале подтверждается объективная связь между действием (бездействием) и последствиями. После этого определяется наличие умысла либо неосторожности по отношению к действиям и последствиям.

2. Причины социальных событий понимаются людьми путем их мысленного отделения друг от друга.

3. Причина (действие или бездействие) должна по времени предшествовать последствиям. Иногда действие хоть и происходит раньше, не порождает последствий, они бывают связаны с другими причинами. Поэтому внешнее построение событий по временному отрезку не должно отвлекать от истинных причин наступления последствий.

4. «*Conditio sine qua non*» (необходимое условие) — как видно из перевода, это такое условие, без которого наступление последствий невозможно. В некоторых случаях в причинный процесс вмешиваются различные обстоятельства. Из них причиной могут считаться лишь те обстоятельства, которые обладают реальной возможностью для превращения определенных событий из возможности в реальность [6, с. 201–202].

Литература

1. Azərbaycan Respublikasının 1995-ci il 12 noyabr tarixli Konstitusiyası (<http://e-qanun.az/framework/897>).
2. Azərbaycan SSR Cinayət Məcəlləsinin təfsiri. Bakı, Azər nəşr, 1948.
3. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun «Dələduzluq cinayətlərinə dair işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» 11 iyun 2015-ci il tarixli qərarı.
4. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin kommentariyası, prof. F. Y. Səməndərovun redaktəsi ilə. — Bakı, 2013.
5. Əfəndiyev E. Mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlər (Oğurluq — şərh, tövsi və mövzu ilə əlaqədar kazuslar). — Bakı, 2012.
6. Səməndərov F. Y. Cinayət hüququ. Ümumi hissə. Dərslik, Bakı, «Hüquq ədəbiyyatı» nəşriyyatı, 2002.
7. Борзенков Г. Н. Ответственность за мошенничество. М., Юрид. литература, 1971.
8. Владимиров В. А. Уголовная ответственность за мошенничество / Советская милиция, 1964, N25.
9. Глистин В. К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений. — Л., 1979.
10. Курс уголовного права. Часть Общая. Т. 1, М., изд-во «Зерцало», 1999.
11. Курс уголовного права. Особенная часть. Под ред. проф. М. Н. Иманлы. — Баку, 2012.
12. Новоселов Г. П. Учение об объекте преступления. (Методологические аспекты). М., изд-во «Норма», 2001.
13. Никифоров Б. С. Объект преступления по советскому уголовному праву. — М., 1960.
14. Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Белорусской ССР. Минск, «Белорусь», 1979.
15. Пионтковский А. А., Меншагин В. Д. Курс советского уголовного права. Особенная часть. — Т. 1. — М. — 1970.
16. Современное зарубежное уголовное право. — Т. 2. — М. — 1961.
17. Тацкий Я. К. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. — Харьков, 1988.
18. Хан-Магомедов Д. О. Преступления против социалистической собственности. — М., 1965.

УДК 349.6

Чижденко Олександр Олександрович
студент

Національного юридичного університету імені Ярослава мудрого

ChiZhdenko Alexander
студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Chizhdenko Alexander

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

**МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ОХОРОНИ
НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА**

**МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В СФЕРЕ ОХРАНЫ
ОКРУЖАЮЩЕЙ ПРИРОДНОЙ СРЕДЫ**

**INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD
OF ENVIRONMENTAL PROTECTION**

Анотація. У статті надані та проаналізовані глобальні проблеми екології на сучасному етапі розвитку суспільства, охарактеризовано міжнародне співробітництво з питань охорони навколишнього середовища, досліджена ситуація в Україні щодо міжнародної співпраці та спрямувань подальшої діяльності з охорони довкілля.

Ключові слова: навколишнє середовище, світова спільнота, міжнародне співробітництво, захист природи, природоохоронні заходи.

Аннотация. В статье даются и анализируются глобальные проблемы экологии на современном этапе развития общества, характеризуется международное сотрудничество относительно вопросов охраны окружающей среды, исследуется ситуация в Украине, ее международная деятельность и направления дальнейшей работы по охране окружающей среды.

Ключевые слова: окружающая среда, мировое сообщество, международное сотрудничество, защита природы, природоохранные мероприятия.

Summary. The article analyzes the global ecological problems at the present stage of society's development. The author characterizes international collaboration concerning the environmental protection issues. The article researches the environmental protection situation in Ukraine, its international activities, and the areas of subsequent work concerning the environmental protection.

Key words: the environment, world community, international collaboration, environmental protection, nature conservative measures.

Постановка проблеми. У сучасних умовах у світі активно проходять процеси глобалізації, що характеризуються постійним зближенням держав, їх співпрацею та спільним вирішенням питань, що виходять за межі можливостей конкретної держави. Одним із пріоритетних напрямів, що стоїть перед більшістю міжнародних організацій та держав є сфера охорони навколишнього природного середовища. Більшість вчених та дослідників зазначають, що у ХХІ столітті перед людством постануть такі екологічні проблеми, які потребуватимуть термінового вирішення: зміна клімату, де-

фіцит питної води, знеліснення, опустелювання, забруднення прісних вод, зменшення біорізноманітності, утилізація відходів, забруднення повітря тощо [9, с. 181]. Більшість цих явищ зумовлена антропогенним чинником, тому потребує проведення ефективної політики, що буде спрямована на усунення факторів, які сприяють екологічній катастрофі. Саме глобальний характер сучасних екологічних проблем породжує необхідність об'єднання всіх держав для їх вирішення.

Необхідність міжнародного співробітництва у сфері охорони навколишнього природного сере-

довища за сучасних умов обумовлюється такими факторами:

- глобальним характером багатьох екологічних проблем;
- транскордонним характером забруднення;
- міжнародними зобов'язаннями більшості держав щодо охорони довкілля;
- наявністю міжнародних природних ресурсів;
- вигодами від міжнародного обміну досвідом та технологіями, можливостями залучення міжнародних інвестицій [3, с. 71].

Аналіз останніх наукових досліджень та результатів. Проблемним аспектам договірно-правової бази екологічної політики України присвячені праці таких вчених, як: В. П. Андрущенко, А. Б. Качинський, С. В. Крисаченко, Г. Гардащук, О. О. Веклич, Б. М. Данилишин, М. І. Долішній. Проблеми екологічної безпеки та її пріоритети, роль природного середовища в житті людини досліджували Т. Гардащук, В. П. Андрущенко, М. М. Кисельов, А. Б. Качинський, С. В. Крисаченко. Однак невирішеними питаннями залишаються особливості міжнародної співпраці стосовно охорони навколишнього середовища, роль влади у розв'язанні соціально-екологічних суперечностей у контексті соціально-економічних реформ та неповноті дослідженні завдання стратегії України сфері охорони навколишнього середовища. Тому ця тема є дуже актуальною та потребує подальших ґрунтовних досліджень.

Метою статті є дослідження міжнародної співпраці України у сфері охорони навколишнього середовища, а також аналіз екологічної безпеки за допомогою міжнародних договорів та конвенцій.

Виклад основного матеріалу. Міжнародне співробітництво стосовно вирішення екологічних проблем розпочалося у XIX столітті. Перший документ був прийнятий між Австро-Угорщиною та Італією у формі декларації та передбачав охорону птахів. Через два роки між Росією, США та Японією укладено угоду про охорону і спільне використання морських котиків у Тихому океані.

Починаючи з XX століття, відбувається все більше залучення держав до міжнародної співпраці у сфері природокористування та охорони довкілля. У 1913 році вчені 18 держав (Австралії, Австрії, Аргентини, Великобританії, Німеччини, Росії, США, Франції та інших) у місті Берн (Швейцарія) провели міжнародну Конференцію з охорони природи. Після Другої світової війни у 1948 р. у Фонтенбло (Франція) було організовано Союз по захисту природи, який отримав статус міжнародного та діяльність якого спрямовувалася на збереження і раціональне використання природних ресурсів [9, с. 184].

У 60-х роках XX століття велику увагу охороні навколишнього природного середовища почала приділяти Організація Об'єднаних Націй, що знайшло своє відображення в тому, що кожні 5 років відбуваються конференції ООН з питань охорони довкілля.

У 1972 р. на Стокгольмській конференції ООН з питань охорони навколишнього середовища було прийнято Стокгольмську декларацію, що містила 27 принципів екологічно конкретної поведінки держав та Програму дій, які в подальшому стали джерелом формування міжнародного екологічного права [12, с. 377].

У 70-х роках XX століття у більшості високорозвинених країн починає розроблятися механізм ефективного природокористування, який передбачав дотримання трьох основних принципів: 1) превентивний, що полягає в проведенні профілактичних заходів з метою уникнення ускладнень екологічних проблем; 2) принцип посиленої відповідальності забруднювачів навколишнього середовища; 3) принцип кооперації, що полягає у колективному вирішенні питань, які стосуються охорони навколишнього середовища [8, с. 1]. У зв'язку з цим у США були запроваджені положення про обов'язковість проведення державної екологічної експертизи по всіх напрямках господарської діяльності.

Важливим міжнародним документом стала Конвенція ООН, так звана «Хартія морів» 1982 р., яка встановила основні принципи та вимоги, що ставляться до держав-учасниць з питань охорони морських ресурсів та морського дна, що знаходиться поза зонами національної юрисдикції [3, с. 71].

У сучасній світовій практиці важливе значення мають документи, що були прийняті у 1992 р. у Ріо-де-Жанейро на Всесвітній конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, які мають назви «Декларація у справі природного середовища і розвитку» та «Глобальна програма дій — Порядок денний на XXI століття». Зазначені акти передбачають взаємоузгоджений підхід до вирішення проблем економіки і навколишнього середовища не лише на національному, але й на світовому рівнях [7, с. 1]. Продовження вирішення зазначених проблем було запропоновано на Всесвітньому саміті, що відбувся 2002 р. у м. Йоганнесбург.

Наступним важливим міжнародним актом спрямованим на охорону навколишнього природного середовища став Кіотський протокол, що був підписаний у м. Кіото (Японія). У ньому йдеться про реалізацію спільних міжнародних проектів для держав-учасниць, одержанні ними доходів від прямого продажу квот, вихід на міжнародні ринки деривативів з торгівлі квотами, вирішення енергетичних та інших проблем з метою зменшення викидів парникових газів в атмосферу [11].

Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища може здійснюватися на декількох рівнях (глобальному, регіональному).

Важливу роль у галузі охорони навколишнього середовища відіграє Організація об'єднаних націй, яка на практиці реалізує спільні міжнародні зусилля у цьому напрямку, налагоджуючи співробітництво

держав світу, сприяючи розв'язанню національних проблем, пов'язаних з охороною природи [2, с. 59]. Відповідно до Статуту ООН і принципів міжнародного права, держави зобов'язані турбуватися про те, щоб будь-яка діяльність, яка ведеться під їх юрисдикцією чи контролем, не завдавала шкоди навколишньому природному середовищу інших країн чи районів, які знаходяться за їх межами [12, с. 381].

Протягом останніх декількох десятиків років, під егідою ООН, було створено ряд міжнародних органів, діяльність яких спрямована на забезпечення ефективного природокористування та охорону довкілля, серед яких слід виділити: Організація об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури, Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародна морська організація, Всесвітня метеорологічна організація, Міжнародна організація з радіологічного захисту та інші.

Експерти ООН зазначають, що вирішити сучасні екологічні проблеми, що існують у світі можливо шляхом проведення таких заходів: 1) дослідження та аналіз основних причин екологічної кризи та боротьба з її наслідками; 2) залучення широкої громадськості; 3) забезпечення засобів правового регулювання; 4) інвестування в майбутнє [4].

На регіональному рівні також простежується активна діяльність інститутів влади, що спрямована на забезпечення охорони довкілля та раціональне використання природних ресурсів. Так, у межах Європи велика увага приділяється цьому питанню зі сторони Європейського Союзу, оскільки подальше економічне зростання та політичне об'єднання держав-членів неможливе без врахування екологічного фактору [6, с. 326].

Слід зазначити, що у межах Європи простежується високий ступінь взаємозалежності більшості країн континенту. Наприклад, західні атлантичні переміщення повітря призводять до додаткового забруднення атмосфери у Скандинавії на 50% промисловими підприємствами Великобританії і Німеччини [9, с. 185]. У зв'язку з цим за весь час проведення Співтовариством екологічної політики було прийнято шість програм у сфері захисту навколишнього середовища, що передбачали використання найбільш ефективних та найменш витратних економічних інструментів. Як наслідок, у практичній діяльності застосування таких методів виробився принцип «забруднювач платить» [6, с. 330].

Програма діяльності ЄС на найближчі роки у досліджуваній сфері передбачає такі пріоритетні напрями: 1) зміна клімату; 2) природа і біологічне різноманіття; 3) навколишнє середовище, здоров'я та якість життя; 4) природні ресурси і відходи [6, с. 330].

Розглядаючи міжнародну діяльність України, відзначимо, що наша держава бере участь у більш як 20 міжнародних конвенціях та 44 двосторонніх міжнародних угодах з такими державами світу як

Росією, Грузією, Білоруссю, США, Данією, Австрією та іншими.

Між Україною та ЄС проходить активна співпраця з охорони довкілля, яка отримала свій початок із підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами і Україною у 1994 році. В Угоді, зокрема, зазначається, що Сторони «розвивають та зміцнюють співробітництво між ними в галузі охорони навколишнього середовища та охорони здоров'я» (ст. 63) [1].

Програма міжнародного співробітництва України з ЄС у галузі охорони навколишнього середовища передбачає гармонізацію національного законодавства із законодавством ЄС і, зокрема, підходів до створення системи національних екологічних стандартів, впровадження екологічно чистих технологій, ресурсо- та енергозаощаджень і оцінку стану навколишнього середовища [7, с. 2].

У межах співпраці із ЄС Україна бере участь у спеціальній групі DUBLAS, діяльність якої пов'язана із захистом Чорного моря та річки Дунай.

У галузі ядерної радіаційної безпеки здійснюється спільна робота між Україною, МАГАТЕ та деякими державами світу (США, Канада, Японія, ФРН, Швеція) у рамках програми TACIS. Тільки у 1995 році допомога в галузі ядерної та радіаційної безпеки по проектах склала близько 800 тис. доларів США. На сьогоднішній день ведуться переговори щодо міжнародного фінансування нових екологічних проектів на загальну суму більше 40 млн доларів США [10, с. 336].

Особливе значення для України мало проведення у 2003 році в м. Києві конференції «Довкілля для Європи», де була підписана ще одна дуже важлива конвенція для країн Східної Європи — Карпатська, яка покликана сприяти збереженню найбільшого в Європі заповідника дикої природи, оточеного горами [5].

Також Україна бере активну участь у реалізації міжнародних програм, що спрямовані на ліквідацію наслідків Чорнобильської аварії, зокрема, в рамках меморандуму про взаємопорозуміння між урядами країн «Великої сімки», Європейської Комісії та України щодо закриття Чорнобильської АЕС. Як наслідок передбачається здійснення таких заходів: 1) реалізація Плану підвищення безпеки об'єкта «Укриття»; 2) завершення будівництва нових атомних відходів; 3) нейтралізація перенесення забруднень повітряними та водними потоками тощо [10, с. 335–336].

Висновок. Таким чином, у ХХІ столітті екологічні проблеми набули високого ступеня ризику для подальшої нормальної життєдіяльності людства. Як наслідок, світове співтовариство об'єднується для вирішення таких проблем, оскільки вони потребують високого наукового потенціалу, коштів для проведення робіт, складного обладнання та узгоджених дій.

Основний тягар забезпечення реалізації політики, спрямованої на охорону навколишнього природного середовища, беруть на себе міжнародні організації та регіональні утворення держав (Європейський Союз). Україна приймає активну участь у співробітництві з охорони довкілля, спрямовує зусилля на підвищен-

ня екологічної безпеки та раціональне використання природних ресурсів. Проте зусилля нашої держави не завжди достатньо ефективні та послідовні, внаслідок браку коштів, у зв'язку з цим потребує допомоги від міжнародного співробітництва.

Література

1. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_012.
2. Васюта О. А. Проблеми екологічної стратегії України в контексті глобального розвитку: Монографія / О. А. Васюта. — Тернопіль: Гал-Друк, 2001. — 600 с.
3. Гладка Л. І., Шаляпіна А. С. Світовий досвід та співробітництво України у сфері охорони навколишнього середовища / Культура народів Причорномор'я. — 2013. — С. 70–73.
4. Грицак, Л. Р. Міжнародне екологічне право і співробітництво України в екологічній сфері [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/5849/129/>
5. Злобін, Ю. А. Екологічні основи природокористування: навчальний посібник / Ю. А. Злобін, Т. А. Сафранов. — 3-тє вид., стереот. — Львів: Новий Світ-2000, 2006. — 248 с.
6. Качурінер В. Л. Становлення та розвиток політики Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища та екологічних стандартів виробництва / Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. — 2013. — № . 5. — С. 326–331.
7. Новак У. П., Давидович О. М. Участь України у міжнародному співробітництві з охорони навколишнього середовища: дис. — Вид-во СумДУ, 2009.
8. Пупченко А. В., Глебова О. І. Міжнародний досвід і міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.dut.edu.ua/uploads/p_1011_12477060.pdf.
9. Савченко В. Ф. Екологічні проблеми: світовий досвід і міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища / Міжнародні економічні відносини. — 2011. — № . 1 (9). — С. 180–188.
10. Семенов В. Ф. Регіональна економіка: Навчальний посібник. — Київ, МП «Леся», 2008. — 595 с.
11. Туниця Т. Ю. Збалансоване природокористування: національний і міжнародний контекст / Т. Ю. Туниця. — К.: Знання, 2006. — 300 с.
12. Шуміло І. А. Розділ 8. Міжнародно-правова охорона довкілля. — Центр учбової літератури, 2013. — С. 376–393.

УДК 341

Шокало Олександр Сергійович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Шокало Александр Сергеевич

студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Shokalo Oleksandr

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Асірян Сюзанна Рафіківна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри міжнародного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Научный руководитель:

Асирян Сюзанна Рафиковна

кандидат юридических наук,

ассистент кафедры международного права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Research manager:

Asiryan Susanna

Candidate of Legal Sciences,

Assistant of Department of International Law

Yaroslav Mudryi National Law University

ПЕРСПЕКТИВИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ КАТАЛОНІЇ

ПЕРСПЕКТИВЫ НЕЗАВИСИМОСТИ КАТАЛОНИИ

PROSPECTS FOR THE INDEPENDENCE OF CATALONIA

Анотація. Стаття присвячена визначенню та науковому аналізу проблеми проголошення незалежності Каталонії. У статті розглянуто історію розвитку сепаратистських ідей в регіоні, перспективи незалежності Каталонії, можливість визнання суверенітету регіону, визначено негативні наслідки та ризики процесу відділення регіону від Іспанії.

Ключові слова: сепаратизм, референдум, незалежність, Каталонія.

Аннотация. Статья посвящена определению и научному анализу проблемы провозглашения независимости Каталонии. В статье рассмотрена история развития сепаратистских идей в регионе, перспективы независимости Каталонии, возможность признания суверенитета региона, определены негативные последствия и риски процесса отделения региона от Испании.

Ключевые слова: сепаратизм, референдум, независимость, Каталония.

Summary. The article is devoted to the definition and scientific analysis of the problem of the proclamation of the independence of Catalonia. The article examines the history of the development of separatist ideas in the region, the prospects for the independence of Catalonia, the possibility of recognizing the sovereignty of the region, identified the negative effects and risks of the process of separating the region from Spain.

Key words: separatism, referendum, independence, Catalonia.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сьогодні проблема сепаратизму є однією з найактуальніших у міжнародному публічному праві. Протягом другої половини XX століття у світі сталося більше 300 етнічних конфліктів, які за оцінками ООН стали причиною загибелі більшої кількості людей, ніж так звані «класичні війни» [1].

У передмові до Декларації щодо регіоналізму в Європі Жорді Пужоль (колишній президент Жене­ралітета Каталонії) та Люк Ван де Бранде зазначають, що «регіони, федеративні держави та автономні утворення, в першу чергу, головні підвалини демократії; вони є опорою культурного різноманіття в Європі, основними партнерами в соціально-культурному розвитку» [2, с. 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідження питання незалежності Каталонії є предметом правових, політичних, соціальних, лінгвістичних та інших розробок. З правової точки зору його розглядали здебільшого російські вчені — Г. І. Волкова, Тамарович А. Ю., Баранов А. В., Ардіака Й., Хенкін С. М. та ін. В Україні вивчення питання не знайшло свого поширення і зустрічається в працях Червінки І. М.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення перспектив незалежності Каталонії та визначення ризиків і негативних наслідків відділення регіону від Іспанії.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Історія Каталонії є досить довгою, однак необхідно виділити окремі найбільш важливі періоди. В 1901 р. іспанський уряд визнав існування каталонської нації, а у 1931 р. після утворення Іспанської республіки каталонцям було надано самоврядування, яке однак не було реалізовано внаслідок приходу до влади диктатора генерала Франко, який виступав на позиціях кастильського шовінізму. Каталонську мову було заборонено, а її використання у побуті тягнуло за собою покарання у вигляді штрафу чи навіть позбавлення волі. У 1978 році після прийняття нової Конституції Каталонія отримує автономний статус, за яким слідує офіційне визнання каталонської мови [3, с. 149–150].

Такі події стали стримуючим фактором для подальшого розвитку сепаратистських ідей в регіоні, однак каталонці прагнули незалежності і вже 13 грудня 2009 року в Каталонії відбувся неофіційний референдум щодо незалежності, участь в якому взяло близько 700 тис. каталонців (майже 30% осіб з правом голосу). Результат — 95% учасників проголосували за проголошення незалежності. 5 вересня 2012 року депутати каталонського муніципалітету Сан-Педро-де-Торельо оголосили свою незалежність від іспанського уряду і запропонували Жене­ралітету Каталонії комплекс конкретних дій для якнайшвид-

шого виходу зі складу Іспанії. Така думка отримала широке поширення серед каталонців, які вийшли на масштабні акції на підтримку незалежності Каталонії, присвячені Національному дню Каталонії [4, с. 121–122].

9 листопада 2014 року відбувся референдум, на якому каталонцям було запропоновано відповісти на 2 питання: 1) Чи хочете Ви, щоб Каталонія стала державою? та 2) Чи хочете Ви, щоб Каталонія стала незалежною державою? У референдумі взяло участь лише 37% загальної кількості виборців, що було обумовлено насамперед активним спротивом іспанської влади. Результат референдуму був таким: 81% виборців відповіли «Так» на обидва питання, близько 10% відповіли «Так» на перше питання і «Ні» на друге, 4,5% дали негативну відповідь на обидва питання. Голова Жене­ралітету А. Мас назвав референдум «уроком демократії», а голова іспанського уряду М. Рахой «недемократичним, марним і таким, що не має юридичної сили».

Новий виток подій розгорнувся з перемогою каталонських націоналістів на виборах 27 вересня 2015 року, коли вони отримали 72 зі 135 місць каталонського парламенту, що свідчить про широку підтримку ідей незалежності населенням Каталонії [5, с. 85–87]. Вже 9 листопада 2015 року парламент Каталонії ухвалив резолюцію про незалежність від Іспанії, внесену представниками правлячої коаліції 27 жовтня 2015 року. У Резолюції вказувалось на необхідність «розпочати переговори, щоб створити незалежну каталонську державу у формі республіки»

1 жовтня 2017 року Каталонія провела новий референдум про незалежність, участь у якому взяло 43,03% загальної кількості виборців. 90,18% проголосували за, а 7,83% — проти незалежності. Ці події запам'ятаються насамперед затриманням багатьох каталонських чиновників, порушенням 700 кримінальних проваджень щодо посадовців каталонської влади, зокрема і щодо голови поліції регіону майора Жузепа Луїса Траперо, який відмовився підкорятися вказівкам центральної влади; заборонаю відкривати дільниці для голосування; сутичками між поліцією та виборцями. Конституційний суд Іспанії призупинив дію всіх документів з приводу голосування з питання незалежності 1 жовтня, прийнятих Жене­ралітетом і каталонським парламентом, а тому будь-які дії каталонської влади по підготовці та проведенню референдуму були незаконними. Якщо розглянути питання Каталонії з правової точки зору, то відповідно до ст. 2 Конституції Іспанії встановлюється «нерозривна єдність іспанської нації». Сама Іспанія є державою автономій, яка виходить з єдиного суверенітету іспанської нації [6]. Щоб змінити цю статтю, необхідно зібрати дві третини голосів в парламенті, а потім затвердити це рішення на загальнонаціональному референдумі.

Разом з тим у Преамбулі до Статуту Автономії Каталонії від 2006 року вказано, що «парламент

Каталонії, відображаючи думки, судження, погляди і волю громадян Каталонії, більшістю голосів прийняв визначення Каталонії як нації. Конституція Іспанії у другому розділі визнає народ Каталонії як націю». Як бачимо тут вказано компромісну позицію, тобто визнаючи каталонців нацією, Іспанія водночас посилається на Конституцію, звідки недвозначно слідує визнання як нації лише іспанської [7, с. 10]. Така позиція Іспанії, на мою думку, обумовлена тим, що визнавши каталонців як націю, центральний уряд буде змушений визнати їх право на самовизначення, що потягне за собою відділення спочатку цієї, а потім і інших «проблемних» територій. В 2010 р. Конституційний суд Іспанії ухвалив, що правової основи для відділення Каталонії немає, а каталанська мова не повинна отримувати перевагу перед іспанською.

Важливою ознакою сучасної нової держави є також її міжнародно-правове визнання. Щодо Каталонії, то депутати Європарламенту 4 жовтня 2017 року після обговорення ситуації, що склалась в Іспанії, заявили, що голосування в Каталонії було незаконним. Віце-голова Єврокомісії Франс Тіммерманс закликав обидві сторони конфлікту до переговорів, а голова фракції лібералів Гі Верхофстадт попередив сторони про «фатальний поділ суспільства». Офіційний представник Держдепу США Хезер Науерт заявила, що проведення референдуму в Каталонії є внутрішньою справою Іспанії, а США не будуть в це втручатися. Речниця російського МЗС Марія Захарова назвала ситуацію в Каталонії «внутрішньою справою Іспанії», а також наголосила, що «розвиток подій навколо каталонського сюжету має проходити строго в руслі чинного іспанського законодавства». Як бачимо, найсильніші гравці політичної арени в цьому регіоні не підтримали ідею незалежності Каталонії, а отже, навіть у разі її проголошення регіон ризикує потрапити у міжнародну ізоляцію, що безумовно є перешкодою на шляху подальшого розвитку. Слід також зазначити, що речниця українського МЗС Мар'яна Беца 3 жовтня 2017 року виступила з офіційною заявою, в якій було висловлено чітку позицію щодо поваги до суверенітету та

територіальної цілісності Іспанії, а також визнання референдуму в Каталонії нелегітимним.

Необхідно також відзначити наявність великої групи ризиків для Каталонії у разі проголошення незалежності, які зокрема відзначає Г. І. Волкова [5, с. 89–91]:

1) незалежність Каталонії означає, що вона автоматично виявиться поза Євросоюзом. Надалі вона не зможе вступити до його складу, так як Іспанія в будь-якому разі блокуватиме такий процес. Каталонці порушать ст. 4.2 Договору про Європейський Союз, де серед основоположних принципів визначено збереження територіальної цілісності, а отже, будуть визнані порушниками демократичних засад ЄС;

2) після проголошення незалежності місцеві товаровиробники понесуть значні витрати за рахунок підвищення мит, що може позбавити їх конкурентних переваг. Каталонія одразу втратить 2–9% свого ВВП.

3) Каталонія вийде із зони євро, що значно ускладнить і збільшить ріст витрат на обслуговування зовнішнього боргу Каталонії, який становить вже 35,3% ВВП регіону.

4) як вже зазначалось вище, інші держави не визнають незалежності Каталонії, а отже, вона не зможе вступити до міжнародних організацій.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, питання незалежності Каталонії на сьогодні є недостатньо вивченим і політичне розхитування ситуації всередині Іспанії є неприпустимим. Сторонам необхідно вдатись до широкого діалогу із залученням представників міжнародної спільноти з метою врегулювання всіх спірних питань.

Незалежність Каталонії є неприпустимою за даних умов, адже може стати початком збройного конфлікту, жертвами якого стануть як іспанці, так і каталонці. Окрім того існує небезпека надання рішенням каталонців сили прецеденту, що сприятиме розвитку сепаратистських рухів по всій Європі і безумовно стане загрозою для світового миру та безпеки.

Література

1. Зюков А. М., Корчагина В. А. Уголовно-правовые средства регулирования этнических конфликтов — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://naukarus.com/ugolovno-pravovye-sredstva-regulirovaniya-etnicheskikh-konfliktov>.
2. Декларация щодо регіоналізму в Європі — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://aer-www.ameos.net/fileadmin/user_upload/PressComm/Publications/DeclarationRegionalism/.dam/110n/ua/DR_UKRAINE%5B1%5D.pdf.
3. Тамарович Ю. А. Движение за независимость Каталонии: причины и предпосылки сепаратизма / Известия Иркутского государственного университета. — 2013. — № 2(11). — с. 148–156.
4. Червінка І. М. Перспективи реалізації мирного підходу до здобуття незалежності у Каталонії / Вісник Львівського університету. — Серія міжнародні відносини. — 2013. — № 32. — с. 121–127.
5. Волкова Г. И. Каталонский национализм и проблемы территориальной целостности Испании / Сравнительная политика. — 2016. — № 2(23). — с. 85–95.

6. Конституция Испании на русском языке — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.domeuropa.eu/leys/23-fales/50-konstitucziya-ispanii?start=1>.

7. Устав автономии Каталонии — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.parlament.cat/document/cataleg/150268.pdf>.

References

1. Zyukov A. M., Korchagina V. A. Ugolovno-pravovye sredstva regulirovaniya etnicheskikh konfliktov — [Ye-lektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: <http://naukarus.com/ugolovno-pravovye-sredstva-regulirovaniya-etnich-eskih-konfliktov>.

2. Deklaratsiia shchodo rehionalizmu v Yevropi — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://aer-www.am-eos.net/fileadmin/user_upload/PressComm/Publications/DeclarationRegionalism/.dam/110n/ua/DR_UKRAINE%5B1%5D.pdf.

3. Tamarovich Yu. A. Dvizhenie za nezavisimost Katalonii: prichiny i predposylki separatizma / Izvestiya Irkutskogo gosudarstvennogo universiteta. — 2013. — № 2(11). — s. 148–156.

4. Chervinka I. M. Perspektyvy realizatsii myrnoho pidkhodu do zdobuttia nezalezhnosti u Katalonii / Visnyk Lvivskoho universytetu. — Seriiia mizhnarodni vidnosyny. — 2013. — # 32. — s. 121–127.

5. Volkova G. I. Katalonskiy natsionalizm i problemy territorialnoy tselostnosti Ispanii // Sravnitel'naya politika. — 2016. — № 2(23). — s. 85–95.

6. Konstitutsiya Ispanii na russkom yazyke — [Ye-lektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: <http://www.domeuropa.eu/leys/23-fales/50-konstitucziya-ispanii?start=1>.

7. Ustav avtonomii Katalonii — [Ye-lektronniy resurs]. — Rezhim dostupu: <https://www.parlament.cat/document/cataleg/150268.pdf>.

Ярошук Анна Василівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Ярошук Анна Васильевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Yaroschyk Anna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ЗАЩИТЫ ПРАВ РЕБЁНКА

BASIC PRINCIPLES OF THE PROTECTION OF THE RIGHTS OF THE CHILD

Анотація. Сучасне розуміння прав дитини виходить з визнання цінності дитинства як особливого, значущого і абсолютно необхідного періоду в житті кожної людини. У статті висвітленні основні принципи захисту прав дитини, що встановлені в міжнародно-правових актах, а саме в Конвенції про права дитини 1989 року та Декларації прав дитини 1959 року. Розкрито місце цих принципів в національному законодавстві України.

Ключові слова: дитина, сім'я, захист дитини, принципи захисту дитини, права дитини, захист прав.

Аннотация. Современное понимание прав ребенка исходит из признания ценности детства как особого, значимого и совершенно необходимого периода в жизни каждого человека. В статье освещены основные принципы защиты прав ребенка, установленные в международно-правовых актах, а именно в Конвенции о правах ребенка 1989 г. и Декларации прав ребенка 1959 года. Раскрыто место этих принципов в национальном законодательстве Украины.

Ключевые слова: ребенок, семья, защита ребенка, принципы защиты ребенка, права ребенка, защита прав.

Summary. Modern understanding of the rights of the child proceeds from the recognition of the value of childhood as a special, significant and absolutely necessary period in the life of every person. The article highlights the basic principles of protecting the child's rights, established in international legal instruments, namely the 1989 Convention on the Rights of the Child and the 1959 Declaration of the Rights of the Child. The place of these principles is revealed in the national legislation of Ukraine.

Key words: child, family, child protection, child protection principles, child rights, protection of rights.

Постановка проблеми. Людство дуже довго йшло до розуміння того, що немає в світі більшої цінності, ніж людина, її права і свободи та особливе місце серед них займають права дитини. Людина, її права і свободи є найвищою цінністю на сучасному етапі розвитку суспільства, що знаходить своє підтвердження в багатьох міжнародних документах. Дитина завжди була особливим суб'єктом правовідносин, права і свободи якої завжди залежали від волі батьків, а згодом і від політики держави. Ще Домініцій Ульпіан характеризував дитину як особистість з хиткою розважливостю, тому права дитини завжди вимагали особливого захисту держави. Ця проблема пройшла всі періоди історії, зачепила всі країни, але не втратила своєї актуальності і донині.

Проблемам теорії та практики утвердження й захисту конституційних прав і свобод людини вітчиз-

няна юридична наука традиційно приділяє достатню увагу. Відзначимо лише, що особливе місце в системі цих прав і свобод належить правам дитини. Адже саме діти на сьогодні потребують найбільшої уваги, захисту їх життя і здоров'я, законних інтересів, прав та свобод. Останнім часом на загальнодержавному рівні в працях науковців, таких як Т. Ф. Алексеєнко, О. М. Бандурка, О. О. Бандурка, О. Б. Безпалько, К. Б. Левченко, Н. Ю. Максимова, К. Л. Цимбал та ін. неодноразово підіймалося питання про недостатній рівень якісного захисту прав неповнолітніх.

Мета статті — проаналізувати міжнародно-правові акти, щодо захисту прав дітей, визначити їх основні принципи та визначити їх місце в законодавстві України.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах принципи захисту прав дитини стають все більш зобов'язуючими. Відносно права дитини на вираз

своїєї думки, всього за кілька десятиліть людству вдалося домогтися значних успіхів. У минулому ми не могли собі навіть уявити, що дитині необхідно гарантувати право вільно висловлювати свої погляди і враховувати його думку. діти систематично піддавалися дискримінації в цій області, і це можна пояснити практично повним незнанням того, що діти є суб'єктами права і з ними слід звертатися відповідним чином.

Ефективна політика в інтересах дітей в кожній країні повинна ґрунтуватися на точному знанні і розумінні справжнього становища дітей, їх потреб і способів якнайкращого задоволення цих їхніх потреб [4, с. 168].

Проблеми прав дитини, сьогодні, як ніколи раніше, хвилюють все світове співтовариство. Свідченням цього є те, що прийняті в останні десятиліття міжнародно-правові документи, і головний серед них — Конвенція про права дитини (1989 р.), продовжуючи загальне гуманістичне спрямування, вироблене Женевської декларацією прав дитини (1924 р.), Декларацією прав дитини (1959 р.), абсолютно по-новому ставлять проблему захисту прав дітей.

Наприклад, ч. 4 ст. 1 Статуту Організації Об'єднаних Націй однією з цілей ООН проголошує заохочення і розвиток поваги до прав людини і основних свобод; ст. 1 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод містить зобов'язання держав дотримуватися прав людини; Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права за своїм змістом спрямовані на забезпечення поваги до людини і дотримання його прав.

Міжнародно-правовий захист дітей як інститут міжнародного права має свою специфіку. Права і свободи цієї категорії населення регулюються як галузевими принципами прав людини, так і спеціальними принципами, що стосуються виключно до правовому становищу дитини.

Основний акт про права дитини на міжнародному рівні — це Конвенція про права дитини (Нью-Йорк, 20 листопада 1989 р.). Декларація прав дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН в 1959 р., встановлює принципи забезпечення цих прав.

У преамбулі Декларації відзначається [3]: «... приймаючи до уваги, що дитина, через її фізичну, розумову незрілість, має потребу в спеціальній охороні і турботі, включаючи належний правовий захист, як до, так і після народження».

Обидва документи — Декларація прав дитини і Конвенція про права дитини — є складовою частиною Міжнародного білля про права людини.

Керівні принципи, що є основою для всіх прав, що містяться в Конвенції 1989 року. Почнемо з принципу неприпустимості дискримінації, що міститься в Декларації прав дитини 1959 р. та Конвенції про права дитини 1989 р.: «Ми — діти світу. Хто б не

був нашими батьками, де б ми не жили, у що б не вірили, ставтеся до нас як до рівних». Стосовно до прав дитини цей принцип найбільш повно розкритий в Конвенції про права дитини. У ній підкреслюється, що держави зобов'язуються поважати і забезпечувати всі передбачені Конвенцією права кожної дитини «без будь-якої дискримінації, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я і народження дитини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин» (п. 1 ст. 2). Цей принцип вже знайшов своє відображення в раніше прийнятих міжнародних актах, але в Конвенції він отримав свою сучасну звучання.

Дискримінація стосується всіх і кожного, вона завжди була, і завжди буде присутній в нашому суспільстві. Вона присутня в сфері освіти, в соціальній, економічній, політичній, законодавчій і культурній сфері, а також в інших аспектах життя.

Дискримінація дітей можлива за різними підставами, і найбільш очевидною вона стає при нерівному ставленні до дітей через расову відмінність, колір шкіри, статі, мову або релігію; у всіх інших випадках визначити факт дискримінації набагато складніше.

Нерівне поводження з дітьми з боку дорослих можливо на двох рівнях. Перший рівень — дискримінація щодо самих дітей, коли закон або процедура (державна чи недержавна) дозволяє або забороняє щось одним дітям і дозволяє іншим через різні підстави для дискримінації. Другий рівень дискримінації дітей має місце в тих випадках, коли в одну ситуацію залучені діти та дорослі. Прикладом другого рівня дискримінації є судові розгляди за участю дітей, в яких думкою дитини можуть знехтувати, і він може піддатися дискримінації при здійсненні свого права на висловлення власної думки, що гарантується Конвенцією про права дитини і кореспондує з правами дорослих в судових розглядах.

Таким чином, дослідження і оцінка дискримінації і розробка стратегій по боротьбі з нею є основними завданнями в майбутньому.

Основним правовим принципом захисту дітей є рівність прав усіх дітей. У ст. 1 Декларації прав дитини 1959 року ООН проголосила, що перелічені в Декларації права повинні визнаватися за усіма дітьми, без будь-яких винятків та обмежень [6, с. 191].

Принцип найкращого забезпечення інтересів дитини передбачає, що у всіх випадках, коли дії державних органів або приватних осіб зачіпають інтереси дітей, першочергова увага повинна приділятися інтересам дитини. Безпосередньо цей принцип знайшов своє закріплення в Конвенції про права дитини в ст. 3: «В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями

соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини».

Принцип якнайкращого забезпечення інтересів дитини мав декілька етапів розвитку, і пройшов довгий шлях формування у рамках загального міжнародного права. Не зважаючи на відсутність норми, яка б містила дефініцію принципу, на сьогодні він є керівним у системі захисту прав дитини, та має вагомий вплив на міжнародне гуманітарне право. Принцип визначається основоположним як конвенційними так і звичаєвими нормами сучасного міжнародного права у період збройних конфліктів [7, с. 350].

Наступний принцип — принцип вільного вираження дитиною своїх власних поглядів — означає, що кожна дитина має право вільно формулювати власні погляди та висловлювати свою думку з усіх питань, що зачіпають його життя. Батьки, влади, громадські організації зобов'язані враховувати ці погляди з урахуванням рівня зрілості і віку дитини. Як принципу ця норма знайшла своє відображення в Конвенції про права дитини. Згідно ст. 12 держави зобов'язуються гарантувати дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю.

Конвенція констатує, що свобода, необхідна дитині для розвитку своїх моральних і духовних здібностей, вимагає не тільки здорового та безпечного навколишнього середовища, відповідного рівня медичного обслуговування, забезпечення норм харчування, одягу і житла, але і надання цього в пріоритетному порядку завжди, незалежно від стану розвитку держави.

По-перше, забезпечення дитині права бути заслуханою має являти собою можливість, а не зобов'язання. По-друге, забезпечення дитині права бути заслуханою — це форма реалізації права дитини на висловлення своєї думки (відповідно до першого пункту тій же статті). Існує логічний зв'язок між правом дитини висловлювати свою думку / погляди / відношення і обов'язком дорослих (окремих осіб і організацій) заслуховувати дитину. Право дитини бути «заслуханою» (тобто висловлювати свою думку) має, однак, відносний характер, так як Конвенція про права дитини пов'язує його з її віком і зрілістю. Це цілком виправдано, тому що за перші 18 років свого життя діти проходять через різні стадії дозрівання і розуміння навколишнього світу і своїх власних потреб.

Розглянуті спеціальні принципи є правовою основою, на якій базуються конкретні норми щодо захисту прав дитини.

Конвенція була ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 р. № 789-ХІІ та набрала чинності для України 27 вересня 1991 р.

Конституція України [1] закріплює важливий принцип рівності прав дітей: «Діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним», проголошений у ст. 2 Конвенції про права дитини [2].

На жаль Конституція не передбачає засоби щодо забезпечення захисту дитини від усіх форм дискримінації що встановлений в ст. 2 Конвенції, а також не знайшов своє закріплення принцип найкращого забезпечення інтересів дітей (п. 1 ст. 3 Конвенції). Відсутність в українському законодавстві наведеного вище принципу призводить до того, що в нашій країні не враховується визнаний в усьому світі новий підхід до становища дитини у суспільстві як рівноправного члена такого суспільства, а не як дорослого у майбутньому, який до досягнення повноліття залишається об'єктом піклування.

В Україні на сучасному етапі створено цілу низку інституцій, спрямованих на захист прав і свобод громадян, проте особливого піклування з боку держави потребує саме захист неповнолітніх, оскільки значна їх частина є найменш соціально захищеною.

Отже, аналіз українського законодавства дає підстави стверджувати, що стосовно дітей воно базується на гуманних принципах, закріплених у Конвенції про права дитини та інших міжнародних актах. Але в ньому ще не врахований принципово новий підхід до дитини як рівноправного члена суспільства, а також мають місце істотні прогалини щодо багатьох міжнародних стандартів прав дитини та відповідних процедур для здійснення низки проголошених і закріплених у законодавстві України прав дитини [5, с. 43].

Висновок. Захист прав дитини — це правовий і соціальний питання світової важливості. На сьогоднішній день міжнародний захист прав дитини слід розглядати як інститут міжнародного права, який сформувався в результаті постійного розширення досвіду і осмислення прав людини взагалі і проблем дітей зокрема. Він пройшов етапи, характерні для розробки і закріплення міжнародних норм: встановлення фундаментальних принципів, створення на їх основі міжнародних правових документів, формулювання юридично обов'язкових документів. Нині чинний інститут міжнародного захисту прав дитини являє собою сукупність міжнародно-правових принципів і норм, що визначають права і свободи дітей, що встановлюють зобов'язання держави щодо забезпечення і практичної реалізації цих прав і свобод, а також міжнародні механізми контролю над виконанням державами своїх зобов'язань.

Отже, міжнародна система захисту прав дітей пройшла довгий шлях розвитку, становлення, та визнання її як соціально значущої. Вона основана на принципових положеннях прав людини, і включає як загальні принципи що стосуються прав людини, так і спеціальні принципи, що регулюють правове положення виключно дитини.

Література

1. Конституція України Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Конвенція ООН про права дитини. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021
3. Декларація прав дитини — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_384
4. Сірант М. М. Механізми міжнародного права щодо захисту прав дитини / М. М. Сірант // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. — 2015. — № 824. — С. 164–168. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_824_27
5. Права дитини та механізм їх захисту. Ужгород — 2009 <http://romny-mcss.edukit.sumy.ua/Files/downloads/book2.pdf>
6. Гварамія Л. Л. Захист прав дитини у міжнародних конвенціях та деклараціях / Л. Л. Гварамія // Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П. Є. Казанського: матеріали четвертої міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 8–9 лист. 2013 р.) / відп. за випуск к. ю. н., доц. М. І. Пашковський; Національний університет «Одеська юридична академія». — Одеса: Фенікс, 2013. — С. 189–192
7. Ольхова А. В. Принцип якнайкращого забезпечення інтересів дитини у міжнародному гуманітарному праві / А. В. Ольхова // Часопис Київського університету права. — 2013. — № 1. — С. 348–352. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_1_84

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

Сборник научных статей

№ 16 (38)

2 том

Глава редакционной коллегии — д.э.н., профессор *Каминская Т.Г.*

Киев 2017

Издано в авторской редакции

Учредитель/Издатель ООО «Финансовая Рада Украины»
Адрес: Украина, г. Киев, ул. Павловская, 22, оф. 12
Контактный телефон: +38(067) 401-8435
E-mail: editor@inter-nauka.com
www.inter-nauka.com

Подписано в печать 11.12.2017. Формат 60×84/8
Бумага офсетная. Гарнитура PetersburgC.
Условно-печатных листов 11,16. Тираж 100. Заказ № 398.
Цена договорная. Напечатано с готового оригинал-макета.

Напечатано в издательстве
ООО «Центр учебной литературы»
ул. Лаврская, 20 г. Киев
Свидетельство о внесении субъекта издательского дела
в государственный реестр издателей, изготовителей и распространителей
издательской продукции ДК No 2458 от 30.03.2006 г.